

DÜNYA NE ÂLEMDE?

-Küreselleşen Darbeler ve Düzen Araışları-

Yaşanan ticaret savaşlarına, küresel aktörlerin başta İslâm coğrafyası olmak üzere özellikle enerji havzalarında güç gösterilerine baktığımızda sanki yeni bir dünya savaşının fitili ateşlenmiş gibi bir durumla karşı karşıya olduğumuz söylenebilir. Libya'da General Hafter'in davetiyle yabancı uçaklar ile BAE hava üssünden kalkan BAE ve Mısır uçakları Müslümanları bombalıyor. Çin, toplama kamplarında Uygurlara kan donduran işkenceler uyguluyor. Filistin'i cehenneme çeviren İsrail tavuk boğazlar gibi her gün Filistinli Müslümanları şehit ediyor. Yarın veya sonrasında ne olacağını bilemeyiz ancak İsrail'in Batı Şeria'yı kendisine katmak istediğini ve Filistinlilere sadece Gazze şeridinin kalacağını öngörmek mümkün. Ne var ki Gazze 1 milyon Filistinliyi bile alamayacak kadar küçük; İsrail buna altı milyon daha katmak istiyor, bu ise imkânsız!

Diğer taraftan yeni dönemde askeri çatışmaların ağır olabilecek faturası nedeni ile temel savaş, teknoloji ve ekonomi üzerinden yürütülmekte. Ama temel strateji değişmiş değil; bir devletin diğer bir devlet üzerinde üstünlük tesis etmesi. Tam da bu nedenle ABD Başkanı Donald Trump'ın başvurduğu yöntemlerin aslında 'Yeni Amerikan Yüzyılı' projesinin bir parçası ve "yeni dünya düzeni" denen olgunun bir uzanımı olduğu açık. Trump iki yıl önce göreve geldiğinden bu yana Körfez ülkelerini ve özellikle de Suudi Arabistan'ı "Sizi yok olmaktan korumamızın karşılığını ödeyin. Bizim korumamız olmasa bir hafta koktuklarınızda kalamazsınız!" diye tehdit ediyor.

Ayrıca ABD etnik ve bölgesel ayrımcılığı destekleyerek, İran ve Türkiye'yi istikrarsızlaştırmaya çalışıp, bölgede bir güvensizlik ortamı oluşturuyor. Suriye'nin kuzeyinde Türkiye sınırında olan bölgelerde PKK/PYD gibi yapıları koruyor, kolluyor, silahlandırıyor. İran'a uyguladığı ambargoda Türkiye dâhil 8 ülkeye lütfettiği muafiyeti kaldırdığını açıklıyor. ABD'nin İran'ın ekonomisini ve askeri kapasitesini doğrudan hedef almasının, tabiatıyla bir tesadüf değil, üzerine düşünülmüş planlı bir politikanın ürünü olduğunu söylemek mümkün. Türkiye ise yeni eğilimler çerçevesinde bir güce sahip olma, dahası cendereden çıkış çabası içinde hem Türkiye ittifakını gündeme getiriyor hem de Rusya ve İran'a yakınlaşmaya çalışıyor ancak içerdeki daralma ittifak alanını genişletemiyor, dışarda ise NATO ve ABD bunu onaylamıyor.

Büyük Ortadoğu coğrafyasında yaygınlaştırılmaya çalışılan etnik ve mezhepsel çatışmaların kökeninde, "kaostan düzene geçiş" yaklaşımı yatmaktadır. Kaosun müsebbibi olarak din, mezhep ve milliyetler gösterilerek bütün din, mezhep ve milliyetlerin kaldırılması küreselleşme adına istenmektedir. Aslında Afganistan-Pakistan hattında, Irak-Suriye-Filistin-Lübnan hattında, Katar-Yemen-Somali-Sudan hattında ve Libya-Mali-Orta Afrika hattında yaşananlar, 'kaostan kaynaklanan düzen' teorisinin uygulanmasının sonucudur.

Şer ittifakı Türkiye'de Taksim Kadife Darbe Süreci ile 15 Temmuz sosyolojik amaçlı askeri darbe girişiminin bir karışımı olan yeni bir darbe türünü (melez darbe) yürürlüğe koymak istiyor. Şer İttifakının öngördüğü darbe şekli, 1953 yılında İran Başbakanı Musaddık'ın CIA+MI6 iş birliği ile düşürülmesi darbesinin benzeri bir darbe olabilir.

Bu bağlamda ABD'nin Irak'a asker gönderme kararı, Amerikan vatandaşlarının bölgeyi terk etmesini istemesi, bölgede Suud tankerlerine saldırılar yapılması, İran gerilimi, Doğu Akdeniz'de enerji savaşlarının yoğunlaşması, Türkiye'de terör saldırılarının birden bire artmış olması, gerek Türkiye ve gerekse bölgede ABD, İngiltere ve İsrail'in yeni provokasyonları ile karşı karşıya kalılabileceği ihtimalinin yüksek olduğunu, dahası kaos teorisine dayanan bir strateji izlendiğini gösteriyor. Kaos teorisinde, her şey çatışmaya dayandırılmaktadır. İnsanların güvenliğini yok edecek tarzda meydana getirilecek bir çatışma ortamı hedeflenen kargaşayı sağlayacaktır. Komşuların, kabilelerin, aşiretlerin, etnik yapıların ve farklı inanç gruplarının birbirine düşman olduğu, çatıştığı, kimsenin önünü, çevresini, geleceğini göremediği ve iradesinin felç edilip direncinin kırıldığı, çaresizlik içerisinde kıvrandığı bir kaos ortamı, bu mekanizmanın ana ilkesidir.

Böylesi bir ortamda Müslümanlar olarak, Kur'an'ın "hayat verici" düstûrlarına uymadığımızda, onun şaşmaz ilkelerini rehber edinmediğimizde başımıza gelen ve birbirine çok benzeyen felaketli sonuçların gelecekte de yaşanması kaçınılmaz. Bu yüzden topyekûn bir arınma ve zihniyet devrimine muhtacız.

Yeni sayımızda buluşmak temennisiyle Ramazan Bayramı'nızı tebrik eder, İslâm âleminin ve insanlığın kurtuluşuna, huzur bulmasına vesile olmasını Rabbimizden niyaz ederiz.

GÜNDEM

04

Cenderenin Farkında mıyız?
Metin ALPASLAN

08

Kur'an "Kalbin Baharı" Olursa
Bayram "O Bayram" Olur
Abdullah YILDIZ

11

19/1919: Hurafe ve Mitoloji
Ümit AKTAŞ

13

Bilgi ve Erdem Toplumu Üzerine Bir Derkenâr
Ahmet ÇAPKU

17

ORTADOĞU'DAN

Ramazan Bayramınızı tebrik eder, nefislerin
tezkiyesine, kardeşliğe, sevinçlere ve felaha vesile
kılmasını yüce Rabbimizden niyaz ederiz.

Umrân

DOSYA

22

Küresel İktidar, İslâm ve
Türkiye'de Siyaset
Mustafa AYDIN

28

Musaddık Darbesi ve Türkiye
Burhanettin CAN

40

ABD-İran Gerginliği ve
Muhtemel Sonuçları
M. Samet TOMAKİN

44

İstedliğini İstetmek ya da
Emperyalizmin Yeni İşleri
Dilaver DEMİRAĞ

50

Gelecek Belirsizliklerle Dolu!
Mehmet BEYHAN

Sahibi

Pınar Yayınları Tic. ve San. A.Ş. Adına
Şemseddin Özdemir

Genel Yayın Yönetmeni

Cevat Özkaya

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

Metin Çıgırkçı

İdare Merkezi

Alemdar Mah. Çatalçeşme Sok.
Defne Han No: 27/15 Cağaloğlu Fatih-İST.
Tel: (0212) 293 90 41 - (0543) 281 58 85

www.umrandergisi.com.tr
editorumrandergisi@yandex.com
aboneumrandergisi@yandex.com

Temsilcilikler

Ankara: (0312) 418 12 77

İzmit: (0542) 250 75 77

Trabzon: (0462) 321 95 44

İsparta: (0246) 223 24 87

Konya: (0541) 550 36 41

KRİTİK

54

Hüseyin Kazım Kadrî'nin İslâmcılığı
Ercan YILDIRIM

59

Pazar Tek Tanrıcılığının En Önemli İki Figürü: Amerika ve İsrail
Halil KOÇAKOĞLU

YAŞAYAN İSLÂM

64

Açılış Beşanı ve İnsana Çağrı
Temel HAZIROĞLU

67

Cahiliyeden Feminizme Kadın, Erkek ve Aile
Abdulkadir KARAMAN

KÜLTÜR-SANAT

72

AKRÂN-I YETİM
Naci CEPE

80

KİTAPLIK

76

HAN(G)İ 'DİNİ' YAYINLAR FUARI!
Mehmet Tefvik EKİZ

Nasıl Abone Olabilirsiniz?

1. Umran Dergisi'ne abone olmak veya aboneliğinizi yenilemek için 0212 293 90 41 nolu abone hattımızı arayabilirsiniz.

2. www.umrandergisi.com.tr sitemize girip Abonelik sayfasındaki Abone Formu'nı doldurarak abone olabilirsiniz.

Abone Ücretleri (Yıllık/12 Sayı):

Yurt içi: 130 TL (KDV dahil)

Yurt dışı: Avrupa 60 EURO

Diğer Ülkeler: 60 USD

Birim Fiyatı: 13 TL

Abone Ücretini Nasıl Ödeyebilirsiniz?

1- 0212 293 90 41 nolu abone hattımızı arayıp kredi kartınız ile ödeyebilirsiniz.

2- Posta Çeki hesabımıza abone ücretini yatırarak. (Posta çekine abonemin kendi adını yazmayı unutmayınız.)

POSTA ÇEKİ HESAP NO: 654482

Alıcı Adı: Pınar Yayınları Tic. ve San. A.Ş.

3- Banka Hesap numaramıza, abone ücretinizi doğrudan yatırabilir veya internetten hava- le edebilirsiniz.

BANKA HESAP NO: 8515535-2

IBAN: TR46002050000851553500002

Kuveyt Türk Eminönü Şb.

Hesap: Pınar Yayınları Tic. ve San. A.Ş.

Görsel Yönetmen

Tekin Öztürk

www.tekinozturk.com.tr

Baskı: Şenyıldız Yayıncılık ve Matbaacılık
Gümüş Suyu Cad. Işık San. Sit. No: 19 C Blok 102

Topkapı/İstanbul

Tel: (0212) 483 47 91-483 48 23

Haziran 2019 Sayı: 298

(İlk yayın tarihi: 1991 Bülten, 1993 Umran adıyla)

Yaygın, süreli, ayda bir yayımlanır.

Yazıların ve ilanların sorumluluğu sahiplerine aittir.
Bu dergi basın meslek ilkelerine uymayı taahhüt eder.
Umran dergisi TÜRDEB üyesidir, Kültür ve Turizm Bak.
Kurumsal Abonesidir.

Cenderenin Farkında mıyız?

ABD etnik ve bölgesel ayrımcılığı destekleyerek, İran ve Türkiye'yi istikrarsızlaştırmaya çalışıp, bölgede bir güvensizlik ortamı oluşturuyor. Suriye'nin kuzeyinde Türkiye sınırında olan bölgelerde PKK/PYD teröristlerini koruyor, kolluyor, gırtlaklarına kadar silahlandırıyor. İran'a uyguladığı ambargoda Türkiye dâhil 8 ülkeye lütfettiği(!) muafiyeti kaldırdığını açıklıyor. Ambargoya uymayacak olanları tehdit ediyor. Basra Körfezi'ne uçak gemilerini göndererek bölgeye gözdağı veriyor.

Metin ALPASLAN

Yaşanan ticaret savaşlarına, küresel aktörlerin başta İslâm coğrafyası olmak üzere özellikle enerji havzalarında güç gösterilerin baktığımızda sanki yeni bir Dünya Savaşı'nın fitili ateşlenmiş durumda. Libya'da General Hafter'in davetiyle yabancı uçaklar ile BAE hava üssünden kalkan BAE ve Mısır uçakları Müslümanları bombalıyor. Çin toplama kamplarında Uygurlara kan donduran işkenceler uygulanıyor. Filistin'i cehenneme çeviren İsrail tavuk boğazlar gibi her gün Filistinli Müslümanları şehit ediyor. Evlerini başına yıkıyor. Son 15 yılda 5 bin Filistinliyi evsiz bıraktı. 2004'ten bu yana Filistinlilere ait 830 evi yıktı. Ayrıca 120 evi de İsrail'in baskısı nedeniyle Filistinli sahipleri tarafından yıkıldı.

ABD etnik ve bölgesel ayrımcılığı destekleyerek, İran ve Türkiye'yi istikrarsızlaştırmaya çalışıp, bölgede bir güvensizlik ortamı oluşturuyor. Suriye'nin kuzeyinde Türkiye sınırında olan bölgelerde PKK/PYD teröristlerini koruyor, kolluyor, gırtlaklarına kadar silahlandırıyor. İran'a uyguladığı ambargoda Türkiye dâhil 8 ülkeye lütfettiği(!) muafiyeti kaldırdığını açıklıyor. Ambargoya uymayacak olanları tehdit ediyor. Basra Körfezi'ne uçak gemilerini göndererek bölgeye gözdağı veriyor. Golan tepelerini babasının malıymış gibi İsrail'e peşkeş çekiyor, "verdim gitti" diyor. Trump Suudi

ile alay ederek, "çölde kum onlarda para" diyerek, bir telefonla Suudi kralından 500 milyon dolar aldığını söylüyor. Bu arada ABD'ye haraç vererek saltanatlarını devam ettiren iki şımarık

veliaht o kadar pervasız hareket ediyor ki, Yemen'de Müslüman kanı akıtarak kadın, çocuk demeden insanları açlık ve hastalık ile perişan ediyor. Efendilerinin talimatı ile bir taraftan İhvan'ı, Hamas'ı terörist ilan ederken, diğer taraftan PKK/PYD'ye para akıtıyorlar, siyasi cinayetler işliyor, ülkemizde casusluk faaliyeti yürütüyorlar.

Ülkemize baktığımızda, ekonomide bir durum, sosyal parçalanma, iç siyasette gergin bir kavga ortamı ve dış politikada bir sıkışıklık ve savrulmuşluk yaşanıyor. ABD "S-400'leri alma!" diye Türkiye'ye baskı yaparken, Rusya Esed zalimine İdlib'i Türk gözlem noktalarının yakınına kadar bombalatarak alımdan vazgeçmemiz için bize gözdağı veriyor. Ekonomik, kültürel, siyasal ve dış politika alanlarında yaşanan sorunlar nedeniyle Türkiye bir problemler yumağı içerisinde bocalıyor. Yabancı kuşatmaları, yabancı istihbarat unsurlarının Türkiye'deki bazı güç odaklarına nüfuz etmiş olması, Doğu Akdeniz ve Kıbrıs başta olmak üzere birçok alanda uluslararası baskılar,

terör örgütlerinin oluşturduğu tehditler, Türkiye üzerine oynanan oyunları göstermektedir.

Bu oyun, Türkiye'nin İslâm coğrafyasının geleceğini belirleyecek kadar güçlenmesini önlemeyi hedefliyor. İslâm dünyasında İslâm ekseninde yeni bir yörünge oluşturularak, Müslüman toplumların kaynaklarını, iradelerini, beyinlerini Amerika'ya teslim etme girişimlerine son vermeyi amaçlayan, İslâm'ın yeniden tarih sahnesine çıkmasını sağlayacak büyük tarihi meydan okumasını durdurmayı amaçlıyor.

Türkiye sahip olduğu jeo-politik ve jeostratejik konumu ile emperyalizmin dikkatinde olan ve Batı'nın tüm ekonomik, siyasi ve kültürel operasyonlarına açık bir ülkedir. Batı ülkeleri Türkiye'nin aldığı yeni pozisyondan rahatsızdır. Bölgeye hâkim olmak isteyen güçlerin önce Türkiye'yi halletmesi gerekiyor. Türkiye aleyhinde her türlü yola başvuran batı medyası bir haçlı dayanışması içerisinde hareket etmektedir. Alman Deutsche Welle, İngiliz BBC, Fransız France-24, Amerikanın Sesi Radyosu ortaklaşa Türkçe YouTube kanalı kurduklarını, daha sonra da Türkçe haber kanalı kuracaklarını açıkladılar. Gezi olayları sırasında 24 saat kesintisiz yayın yapan bu şeytanlar Fransa'yı sarsan sarı yeleklilerin gösterilerine bu kadar ilgi göstermediler. İçeriye baktığımızda, Siyonizm güdümlü medya 5 sene önce Boğaziçi Üniversitesi'nde yapılan bir konuşmayı 28 Şubat taktiği uygulayarak yeniden ısıtarak gündeme taşıdı. İslâm ile şerefledikten sonra özellikle gençlere konferanslar veren Yunan asıllı Hamza Andreas Tzortzis'in 2014 yılında yaptığı konuşmasını 'Atatürk ve silah arkadaşlarına hakaret etti' gerekçesiyle Yahudi Şalom gazetesi Twitter'den yayınlıyor. Cumhuriyet, Sözcü gibi gazeteler de mal bulmuş mağribi gibi haberi defalarca sosyal medya üzerinden servis ediyorlar.

Türkiye Meselelerini Kamplara Ayrılmadan Tartışmalıdır...

Tamamen çatışma üzerine kurulmuş olan politik atmosferde etki alanı daraltılan TBMM çözüm üretmek yerine siyasi partilerin söz düellosu yaptığı bir arenaya dönüşmüştür. "Biz" ve "Öteki" anlayışı bu ülkenin yapı taşlarını yerinden oynatmaktadır. Sert siyasi söylem ve yöntemlerin alışkanlık hâline gelmesinin yanında, siyasi temsilin de ülke sorunlarını anlamak ve çözmekte yetersiz kalması Türkiye'nin önünü tıkamıştır. Siyasi aktörler denetim altında tutularak, siyaset kurumu fonksiyonunu yerine getiremez hâle sokulmuştur.

Dünyada ve coğrafyamızda her şey çok çabuk değişiyor, gelişmeler çok hızlı oluyor. Ne didişip çekişmelere, ne yergilere, ne kırınglıklara harcayacak bir saniyemiz yoktur. Ekonomik kriz, gelir dağılımındaki adaletsizlik, siyasal temsil krizi biçimindeki kırılmalar toplumsal bağları giderek zayıflatmakta, seçim gündemiyle ülkenin hem enerjisi hem de kaynakları boşa harcanmaktadır. Bu çarkı döndürmeye çalışanlar, ulufe dağıtımından, arpalık düzeninden bir türlü vazgeçemedikleri için, koyu bir karamsarlık ve umutsuzluk havası ruhlara ve beyinlere sızıp yerleşmektedir. Değerler erozyona uğramış olup, kimlik ve değer kaybı had safhadır. Maneviyat çökmüş du-

rumdadır. Kendi inanç değerlerine yabancılaşmış, hatta yer yer düşman edilmiş, bir an önce kapağı yurt dışına atmaya çalışan bir gençlik olgusu ile karşı karşıyayız.

Türkiye'de birtakım siyaset çevreleri kendi beceriksizliklerini ve çapsizliklerini gizlemek için, söyleyecekleri ve sunacakları bir alternatifleri de olmadığından, sadece gerilimden beslenmektedir. Bir tarafta Tayyip Erdoğan düşmanlığında gözünü karartmış olan CHP-İP-HDP ittifakı, isterse Türkiye batsın umurlarında değil. Tek istekleri Erdoğan

İçinden geçtiğimiz süreçte, dindar hüviyetli politikacıların davranışları, İslâm-siyaset ilişkisine olumsuz imajlar yüklemiştir. Siyasete soyunanlar, yeniden oluşmanın yollarını aramak yerine, yeni oluşumlarla toplumu önce ümitlendirip, sonra hayal kırıklığına uğratmıştır. Birçok seçimi kazandık ama kendimizi kaybettik, "biz" olmayı bırakıp "ben" olduk. Siyasetin kazanç kapısı olma özelliğinin devam etmesi, birtakım 'kifayetsiz muhterislerin' siyasi temsili çarpıtmasıyla sonuçlanmaktadır.

Seçkin insanların bir toplumun kaderinde tayin edici rol oynadığını biliyoruz. Yarın Türkiye’de ekonomi, siyaset, sanat, kültür, üniversite, diplomasi alanlarında bu milletin değerlerine sahip kimselerin söz sahibi olmasını istiyorsak, Türkiye’ye ve ümmete iyi kalitede yetişmiş nitelikli insan armağan etmemiz gerekiyor. Üretim ve iş kalitesi istihdam edilen insan gücünün kalitesiyle doğru orantılıdır. Bu nedenle yeniden insan inşasına çalışarak insanımızın kalitesini yükseltecek program ve projeleri geliştirmek gerekiyor.

kaybetsin ve gitsin. Bir arada bulunmaları mümkün olmayan taraflar Tayyip Erdoğan düşmanlığında birleşebiliyorlar. Diğer tarafta, yapılan yanlışlara itiraz etmeyi, yol göstermeyi, hakkı tavsiye etmeyi ihanet olarak görmek, ‘ya bizdensin, ya da düşmansın’ yaklaşımı selamet bir yol değildir. Artık siyasetçiler oy için insanları ayırmayı ve düşmanlaştırmayı bırakmalı, siyaset, tez ya da proje siyasetine dönüşmeli, siyaset yapmak isteyenlerden ‘tezi’, ‘projesi’ ve ‘tasarımı’ sorulmalıdır.

İstanbul Seçimleri

Bu ülkede siyaset yapabilmek, toplumsal talepleri seslendirebilmek ve bunları serbestçe yansıtabilmek için siyaset ve medya kurumunun özgür olması gerekmektedir. Türkiye’deki demokrasi problemleri bir demokrasidir. Parti liderlerinin sınır tanımaz yetkileri bir lider sultanı oluşturmaktadır. Liderlerin seçtiği kimselerin seçilebildiği bir ortamda, ikbal, rant, makam, mevki beklentisi gibi dünyevi hesapların yol açtığı liderle ters düşme kaygıları adaleti esas alan tutumun önünü tıkamaktadır. Gösterilen adayların halkta gerçek bir karşılığı var mıdır, yok mudur?, hususu göz ardı edilmekte, sadece sadakat esas alınmaktadır.

YSK’nın 31 Mart’ta yapılan İstanbul seçimlerinde sadece Büyükşehir Belediye Başkanlığı seçimini iptal etmesi toplum vicdanında rahatsızlık uyandırmıştır. Aynı seçimde, aynı sandıkta ve aynı zarfta ilçe belediye başkanlığı, belediye

meclis üyeliği ile muhtarlık için oy kullanılmasına rağmen bunlar için bağlayıcı karar alınmaması ve buna ses çıkarılmaması, vicdan ve adalet duygusunu zedeleyecek tarzda zihinlerde yer etti. Usulsüz olduğu söylenen aynı sandık kurullarının diğer seçim ve referandumlarda da görev yaptığı hâlde onlara itiraz edilmediği dikkatlerden kaçmadı. 16 Nisan 2017 referandumunda yaklaşık 2 milyon mühürsüz oyun kabulü ile oluşan ‘tam kanunsuzluk’ hâliyle ilgili bir şey söylenilmemesi Türkiye’deki çifte standart anlayışını açık bir şekilde ortaya koymaktadır.

Buna karşılık, geçmişte kendilerinden olmayan partilerin kapatılmasına ve 367 saçmalığına ses çıkarmayıp alkışlayanlar şimdi YSK kararına karşı feryat figan etmektedirler. Bizim inancımız, “Haksızlık karşısında susan dilsiz şeytandır” diyor. “Bir topluma olan öfkeniz sakın sizi adaletsizlikte ayırmasın” diyor. Bir Müslüman olarak aklımız ve vicdanımızla hareket etmek mecburiyetindeyiz. Fikrimizi, duruşumuzu, kanaatimizi, ahlak normlarımızı bizim mahalleden değil diye değiştiremeyiz. Toplumumuzda yaygın olan toptan sevmek veya toptan yermek zafiyeti, ahlaki mahallenin sınırları içine hapsediyor, “öteki” için ayrışmaya ve kutuplaşmaya yol açıyor.

İçinden geçtiğimiz süreçte, dindar hüviyetli politikacıların davranışları, İslâm-siyaset ilişkisine olumsuz imajlar yüklemiştir. Siyasete soyunanlar, yeniden oluşmanın yollarını aramak yerine, yeni oluşumlarla toplumu önce ümitlendirip, sonra hayal kırıklığına uğratmıştır. Birçok seçimi kazandık ama kendimizi kaybettik, “biz” olmayı bırakıp “ben” olduk. Siyasetin kazanç kapısı olma özelliğinin devam etmesi, birtakım ‘kifayetsiz muhterislerin’ siyasi temsili çarpıtmasıyla sonuçlanmaktadır. Türkiye’deki siyasetçi-işadamları ilişkisine baktığımızda, kamulaştırmalarda, imar planı ve inşaat projeleri düzenlemelerde yetkilerin keyfi ve kişiye özel kullanılarak rant oluşturulduğunu görebiliyoruz. Kendilerine yeterli desteği vermediğini düşündüğü iş adamlarına köstek olunabiliyor veya ona rakip çıkartabilmek için iktidar gücü kullanılabiliyor. Siyasetin, kamu bankaları tarafından verilen kredilerde belirleyici olması ve kamu ihalelerini yönlendirebilme gücü gibi birçok örnek vermek mümkün. Siyasetin, iş dünyası üzerindeki tasarruf gücünü -haklı ya da haksız nedenlerle- her daim hissettirdiğini görüyoruz.

Büyük emeklerle oluşan potansiyelleri, bütün olumsuzluklara rağmen hâlâ diri kalabilen değerleri, siyasi heveslere kurban etmek, sadece para ve ikbal peşinde koşan bir gürhunun oluşmasına sebep olmaktadır. Önceden idealist olan birçok insan aşırı dünyevileşerek davasız, meselesiz bir fert durumuna düşmektedir. Siyasetin yetersizliği ve çıkarıcılığı nedeniyle, hepimizin özlediği bir Türkiye’de yaşamak için gerekli değişimi gerçekleştirecek bütün direnme noktaları adım adım kırılmıştır. Bu sorunlara bir türlü çözüm üretilmemesi ve bu sorunların karşılıklı olarak birbirini besleyerek büyümesi, ortada bir “sistem krizi”nin var olduğunu göstermektedir. Yanlış olan bir şeye itiraz etmemek, sessiz kalmak, “kirli sessizlik” olarak tanımlanır. Artık kaynağa karışmış bozuk damarları açığa çıkarmak gerekiyor.

Vahpe Uygun Bir Sitemi Nasıl Oluşturacağımızı Konuşmak...

Doğrunun yanlış, yanlışın doğru; kötünün iyi, iyinin kötü gösterildiği, bütün çirkinliklerin teşvik edildiği bir dünyada yaşamaktayız. Müslümanların sadece acı ve hüznün içinde olduğu böyle bir dünyada Müslümanlar olarak konuşmaktan başka bir şey yapamıyoruz. Dünyaya rağbet ve muhabbet etmenin sonucunda içerisine yuvarlandığımız zilleti görmek için daha ne kadar aşağı inmemiz gerekecek?

Düşman şunu yaptı, bunu yaptı, şöyle yaptı, böyle yaptı deyip sızlanmanın bir anlamı yoktur. Ancak aciz insanlar sürekli ağlarlar. Aileyi perişan edem, toplumsal dinamikleri berhava eden, sosyal ve siyasal reformları AB ofislerinde kararlaştıran bir siyaset yerine, milletin inanç ve değerleri istikametinde çareler ve çözümler üreten, yol gösteren kadrolara ihtiyaç vardır. Teoriyi ithal ederseniz pratiği de ithal etmek zorunda kalır ve bedelini ödersiniz. Bu konuda yarın yine aynı hatalara düşülmemesi ve faturanın bütün Müslümanlara çıkmaması için şimdiden hassas değerlendirmeler

yapma zarureti vardır. İşi tek bir şahsa havale ederek mesuliyetten kurtulmak mümkün değildir. Herkes elini taşın altına koymalıdır.

Müslümanların durumuna baktığımızda; birçok konuda yeterli donanımları yoktur, Hangi durumlarda nasıl davranılacağı bilinmemektedir, Üzerinde ittifak edilen özgün bir toplum projeleri yoktur, Sosyal ve siyasal tutumlara kolektif bir akıl değil, gereksiz ümitler, korkular ve heyecanlar biçim vermektedir, Hareket tarzları iyi düşünülmüş projelere değil, el yordamına dayanmaktadır.

Buradan şu sonucu da çıkarabiliriz; Türkiye’de hükümet olmakla her şey halledilmiyor. Hükümet olmak sadece makam koltuklarını, makam arabalarını işgal etmek değildir. Hele eşe, dosta, yandaşa ihale dağıtmak hiç değildir. Hükümetler teferruat gündemlerle toplumu meşgul eden, halkı oyalamaya yönelik mekanizmalar da değildir. Önce değerlerinizin ve zihniyetinizin iktidar olması gerekiyor. Görüldüğü üzere, oluşmadan oluşturmak o kadar kolay olmuyor. Bu nedenle, artık Türkiye’de bir toplumsal dönüşüm şarttır. Basit ve kısır çekişmeleri bırakıp, gelecek için ciddi çalışmalar yapmanın zamanıdır. Köklü çözüme götürmeyen yüzeysel çalışmalarla oyalanmak zamanı değildir. Bir taraftan hayır-hasenat işleriyle uğraşırken diğer taraftan yapılması elzem daha nice işlerin var olduğu fark edilmelidir.

Seçkin insanların bir toplumun kaderinde tayıncı rol oynadığını biliyoruz. Yarın Türkiye’de ekonomi, siyaset, sanat, kültür, üniversite, diplomasi alanlarında bu milletin değerlerine sahip kimselerin söz sahibi olmasını istiyorsak, Türkiye’ye ve ümmete iyi kalitede yetişmiş nitelikli insan armağan etmemiz gerekiyor. Üretim ve iş kalitesi istihdam edilen insan gücünün kalitesiyle doğru orantılıdır. Bu nedenle yeniden insan inşasına çalışarak insanımızın kalitesini yükseltecek program ve projeleri geliştirmek gerekiyor.

Bilgisi, kalitesi, ahlakı yükselmiş bir toplum ancak kurtuluşa erebilir. Kafaların değişmesi, sağlam ve dik durulması gerekiyor. Yeni bir arınma sürecinden geçilmesi gerekiyor. Ortaya bir emek koymak, bir bedel ödemek gerekiyor. Kimseden lütuf beklemeden haklarımızı yüreğimizi ortaya koyarak elde etmeliyiz. Dün yapılanlar bugünü belirledi, bugün yapılanlar ise yarını belirleyecektir. Ardımız sıra iyilikle yâd edilmek istiyorsak, “Hak” mücadelesinde azim ve kararlılıkla kenetlenip yola devam etmek zamanıdır.

Kur'ân "Kalbin Baharı" Olursa Bayram "O Bayram" Olur

Ramazan boyu okuduğumuz "hayat rehberimiz" Kur'ân-ı Kerim'in talimatları doğrultusunda hep birlikte "Allah'ın ipine" sımsıkı sarılalım ve kalplerimizi Allah'ın lütfu ile yeniden kaynaştıralım ki, geçmişte ümmet olarak yaşadığımız felaketlerin benzerleri başımıza gelmesin; mümin yüreklere yeniden kan damlasın...

Abdullah YILDIZ

Rahmet, mağfiret, huzur, barış ve kardeşlik mevsimi olan bir Ramazan Ayı'na daha 'elveda' dedik...

Mümin yürekleri paralayan hain terör saldırıları, işgalci Siyonist rejimin her Ramazan tekrarladığı Gazze katliamı, cani Esed rejiminin İdlip bombardımanı, Yemen, Sudan, Libya, Irak, Somali, Nijerya vb. İslâm ülkelerinde Müslümanların Müslüman kardeşlerinin kanını dökmeye devam ettiği bir Ramazan Ayı'nı geride bırakıp Müslümanların kardeşçe kucaklaşmaları gereken Ramazan Bayramına giriyoruz. Hani, şairin "*Bayram gelmiş neyime / Kan damlar yüreğime*" dediği bir sıkıntılı ruh halini yaşıyoruz...

Peki, Ramazan Ayı'nın bereket ikliminden Müslümanlar olarak yeterince nasıbdâr olabildik mi?

Hadiste "*evveli rahmet, ortası mağfiret, âhiri Cehennem'den âzat*" olduğu beyan edilen Ramazan ayında, kanayan yüreklerimizi, paramparça olan kalplerimizi onarıp kaynaştırmayı başarabildik mi?

Bir "*tevhid eylemi*" olan namazı "Allah'ı birlemek" amacıyla hep birlikte huşûlede edebildik mi?

Sırf "*Allah rızası için*" tuttuğumuz oruçlarımızla açları ve ruhlarımızın "açlığını" doyurabildik mi?

İftarlar, ikramlar, infaklar, ihsanlar ile birlikteliğimizi, kardeşliğimizi yeterince pekiştirebildik mi?

Yürekten kopup gelen dua ve niyazlarımızın kabulü için fiili sorumluluklarımızı kuşanabildik mi?

Ramazan ayı boyunca okuduğumuz Kur'ân-ı Kerim ayetlerini gereği gibi tefekkür, tezekkür ve tedebbür edip anlayabildiğimiz hakikatler ışığında a'dan z'ye bütün bir

hayatımızın maddi, manevi, sosyal, kültürel, ekonomik, siyasi tüm iş ve ilişkilerimizin sağlamasını yapıp hâlimizi düzeltebildik mi?

Kur'ân Aynasında Hayatımızın Sağlamasını Yapalım

"Kur'ân Ayı" Ramazan-ı Şerif'i henüz bitirip Ramazan Bayramının güzelliklerini birlikte idrak ediyorken, geliniz, iş ve ilişkilerimizin Kur'ân'ın şaşmaz ölçülerine uyup uymadığını kontrol edelim.

Âl-i İmran suresinin 103. ayetinde mümin kalpleri birleştirmenin yolu bizlere açıkça gösterilir:

"*Hep birlikte Allah'ın ipine sımsıkı yapışın; bölünüp parçalanmayın. Allah'ın size olan nimetini hatırlayın. Hani siz birbirine düşman kimseler idiniz de Allah kalplerinizi birleştirdi ve O'nun nimeti sayesinde kardeş oldunuz. Siz bir ateş çukurunun tam kenarında iken oradan da sizi Allah kurtarmıştı. İşte Allah size ayetlerini böyle açıklıyor ki doğru yolu bulasınız.*"

Peki, Peygamberimizin “Allah’ın gökyüzünden yeryüzüne sarkıtılmış ipidir” (Müsned) diye tarif ettiği Kur’ân’ın talimatlarına topluca yapışıp kalplerimizi birleştirerek her türlü çekişme, didişme, bölünme ve parçalanmadan uzak durmak suretiyle kardeşliğimizi ve ümmet şuurumuzu pekiştirebildik mi?

Fetih Suresinin son (29.) ayetinde “düşmanlarına karşı şedid (şiddetli, çetin), kendi aralarında ise merhametli” olarak tanıtılan Muhammed ümmeti olarak, merhameti kardeşlerimizden esirgerken, düşmana karşı takınmamız gereken şedid tavrı Müslüman kardeşlerimize reva görüyor değil miyiz?

Enfal/46. ayetin; “Allah’a ve Resûlü’ne itaat edin ve birbirinizle çekişmeyin; sonra feşele düşersiniz (yılğınlaşır, korkaklaşır, salaklaşır-sınız) ve rûzgârınız (gücünüz, enerjiniz, devletiniz) gider” uyarısına rağmen, birbirleriyle didişip duran günümüz Müslümanları enerjilerini ha bire tüketiyor değil mi?

Sonuçta, Kur’ân-ı Kerim’in Kitap Ehli hakkındaki, “Kitab’ı/Din’i ve işlerini kendi aralarında parçaladılar ve her hizip kendi yanında olanla (kendi çizgi, fikir ve anlayışlarıyla) sevinmekte ve böbürlenmektedirler.” (Mü’minûn 23/53; Rum 30/32; bkz: Bakara 2/213; Âl-i İmran 3/19; Enam 6/159; Yunus 10/19; Enbiya 21/93; Şûra 42/14; Casiye 45/17) şeklindeki tanımlamaları, günümüz Müslümanlarını da tarif etmiyor mu?

Kitab’da ayrılığa düşenleri bekleyen akıbet, “derin bir ayrılığa” (Bakara 2/175) yuvarlanmak değil mi? Dahası, Maide/57 ve 81. ayetlerdeki, “Dininizi ve alaya ve eğlenceye alanları ve inkârcıları veli (dost, hami, sırdaş, yönetici) edinmeyin. Eğer iman ediyorsanız Allah’a karşı gelmekten sakının.” ve “Eğer onlar Allah’a, Peygamber’e ve ona indirilene iman etmiş olsalardı onları veli edinmezlerdi.” ikazlara rağmen, kimi safdil Müslümanların, ‘onların albenili konuşmalarına kulak verip kalıplarına ve dış görüntülerine’ aldanarak (Münafıkûn/4) ve çeşitli gerekçeler ileri sürerek, “müminleri bırakıp” (Nisa/139) müseccel

İslâm ve Müslüman düşmanlarıyla omuz omuza olduklarını görmüyor muyuz?

Tevbe/67. ayette “münafık erkekler ve münafık kadınlar birbirlerindendirler; kötülüğü emreder (özendirir), iyiliğe engel olurlar...”; Arâf/44-45’te, “Allah’ın lâneti, (insanları) Allah yolundan alıkoyan ve onu eğri ve çelişkili göstermek isteyen zalimlerin üzerine olsun”; Âl-i İmran/118’de, “Ey iman edenler! Kendi dışınızdakileri sırdaş edinmeyin. Çünkü onlar size fenalık etmekten asla geri durmazlar, hep sıkıntıya düşmenizi isterler. Gerçekten, kin ve düşmanlıkları ağızlarından taşmaktadır. Kalplerinde sakladıkları (düşmanlıkları) ise daha büyüktür. Eğer düşünüp anlıyorsanız, ayetlerimizi size açıklamış bulunuyoruz.” beyanlarına

rağmen, dostunu-düşmanını vahyî ölçülere göre belirleyemeyen kimi Müslümanlar, kendi kuyularını kazan düşmanlarıyla yan yana değil mi?

Peki, sadece Ramazan ayında değil bütün bir ömür boyu “hayat rehberimiz” olan Kur’ân-ı Kerim’i bir “kullanma kılavuzu” gibi gereğince okuyup anlayabiliyor ve talimatlarını doğrultusunda Asr-ı Saadet neslini örnek alarak yaşayabiliyor olsaydık, yukarıda bir bölümünü sıralamaya çalıştığımız çelişkiler, sıkıntılar, nizalaşmalar, hatta iç çatışmalar

içinde bocalayıp duran bir ümmet ve millet olur muyduk?

“Geçmişler Geleceğe Suğun Suya Benzediği Kadar Benzer”

Benzerleri daha da çoğaltılabilecek olan yukarıdaki soruların cevabını, büyük tarihçi İbn Haldun’un bu muhteşem tespiti ışığında arayalım ve Müslümanlar olarak, Kur’ân-ı Kerim’in “hayat verici” (Enfal/24) talimatlarına uymadığımız ya da onun şaşmaz ilkelerinden uzak kaldığımız her seferinde başımıza gelen ve birbirine çok benzeyen felaketli sonuçlardan birkaçını paylaşalım.

1683 Viyana Bozgunu; sadece Osmanlı tarihinde değil İslâm tarihinde ve hatta Dünya tarihinde bir dönüm noktasıdır. İşte Osmanlı İslâm Devleti’nin hızla parçalanıp dağılmasına ve

Ramazan ayı boyunca okuduğumuz Kur’ân-ı Kerim ayetlerini gereği gibi tefekkür, tezekkür ve tedebbür edip anlayabildiğimiz hakikatler ışığında a’dan z’ye bütün bir hayatımızın maddi, manevi, sosyal, kültürel, ekonomik, siyasi tüm iş ve ilişkilerimizin sağlamasını yapıp hâlimizi düzelttebildik mi?

yıkılışına yol açan bu büyük felâket, iki Müslüman devlet ve devlet adamının ortak düşmanları karşısında birlikte hareket edememelerinin, kırgınlık, kıskançlık ve ihtiraslarının sonucu olarak ortaya çıkmıştır.

Viyana kuşatmasına katılan Silâhtar Fındıklılı Mehmed Ağa, daha sonra yazmış olduğu “*Silâhtar Tarihi*” adlı eserinde, büyük bir üzüntüyle hâdiseyi şöyle özetler: Düşman Tuna nehri üzerinden geçerken Kırım Hanı Murad Giray düşman askerine karşı çıkacağı yerde; bir tepe üzerine çekilip onları seyretmeye başlamış, yanında bulunan kendi imamı bile onun bu haline itiraz edince:

- Sen bu Osmanlı'nın bize ettiği cevri bilmezsin. Bu düşmanın defî benim için basit bir iş idi ve bilirim ki dinimize de ihanettir! Lâkin asaletim beni bırakmadı: Onlar da görsünler, kendileri kaç akça adam imişler! Tatar kadrini (kıymetini) bilsinler! cevabını vermiş.

Osmanlı yönetiminin ‘Eflak-Boğdan beylerini kendisine tercih ettiğini’ sanıp kinini dininin önüne koyan Murat Giray'ın Osmanlıya ihanetle Tuna nehrinden geçmelerine izin verdiği Polonya Kralı Jan Sobieski komutasındaki kalabalık ordu Viyana'nın yardımına gelmiş, arkadan çevrilip iki ateş arasında kalan devasa Osmanlı ordusu ise perişan olup geri çekilmek zorunda kalmıştır. Ardından yenilgiler birbirini izlemiş, Avrupa'daki topraklar bir bir kaybedilmiş, Osmanlı Cihan Devleti hızla çökerken, Kırım da Rusya'nın eline geçmiştir. Sonuçta kaybeden tüm İslâm dünyası olmuş, Haçlı ittifakının işgal ve saldırıları ile milyonlarca Müslüman ya katledilmiş ya da yurdunu-yuvasını terk etmiştir...

Rabbimiz ne buyuruyor: “*Başınıza gelen musibet kendi ellerinizle kazandıklarınız yüzündendir.*” (Şûra, 30); “*Sana gelen iyilik Allah'tan, başına gelen fenalık ise senin kendi nefsendir.*” (Nisâ, 79)

Daha gerilere gidelim: 11. yüzyıl sonlarında Müslümanların paramparça bir halde olup birbirleriyle uğraşmakta olduklarını gören Papa Urban'ın çağrısı ile bütün Avrupa Kudüs'ü Müslümanlardan almak için birleşmiş ve 1096-1099 yıllarındaki Birinci Haçlı saldırısı sonunda Kudüs'e ulaşan vahşi Haçlı sürüleri 70 bin Müslüman'ı katletmişlerdi. Ortak düşmana karşı birlik olmayan Müslümanlar bu yıllarda da büyük acılar ve felaketler yaşamışlardı. Nihayet, “*Şarkın en sevgili Sultanı*” Selahaddin Eyyubi, “*Dostlarıyla uğraşanlar, düşmanlarını yenemezler*”

diyerek İslâm Birliği'ni kuracak ve Allah'ın inayetiyle, 88 yıl aradan sonra Kudüs'ü Haçlı işgalinden kurtarabilecekti.

Bir başka ve son örneğimiz ise, büyük komutan Ebu Müslim Horasanî'nin Emevi Devleti'nin yıkılış sebebine dair tespiti olsun... O der ki:

“*Onlar (Emevi yöneticileri) zararlarından emin oldukları için dostlarını uzak tuttular. Kendilerine bağlamak ve kazanmak için de düşmanlarını kendilerine yakınlaştırdılar. Yakınlaştırılan düşman dost olmadı, lâkin uzaklaştırılan dostlar düşman oldu. Dostlarla düşmanlar aynı safta birleşince de yıkılmaları mukadder oldu.*”

Kur'ân Hayat Rehberimiz Olursa Yüreklere Kan Damlamaz

İmdi, yukarıda bir kaçını hatırlattığımız tarihteki büyük felaketlerin bir benzerini bugün de yaşamak istemiyorsak, bu dehşetli olayların her biri üzerinde yine yukarıda bir bölümünü seçtiğimiz ilahi uyarılar ışığında derin derin düşünmeli, günümüz ve geleceğimiz için uyarıcı dersler, ibretler almalıyız.

Yazık ki, son yıllarda genelde bütün İslâm dünyasında, özelde ise ülkemizde “Müslüman” kimliğine sahip insanlarımızın nasıl birbirlerine düşman haline geldiklerini, dahası kimi Müslümanların da din ve iman kardeşlerine karşı İslâm düşmanlarıyla nasıl ittifak ettiklerini üzümlerle görüyor ve kahroluyoruz. Kırgınlığını kin ve nefrete dönüştürüp Osmanlı yönetimine ders vereceğim derken İslâm âleminin geleceğini yüzyıllarca karartan Murat Giray'ın o mahut sözlerinin benzerlerini bugün de duyabiliyoruz.

Gelin, Ramazan boyu okuduğumuz “hayat rehberimiz” Kur'ân-ı Kerim'in talimatları doğrultusunda hep birlikte “*Allah'ın ipine*” sınıksız sarılalım ve kalplerimizi Allah'ın lütfu ile yeniden kaynaşturalım ki, geçmişte ümmet olarak yaşadığımız felaketlerin benzerleri başımıza gelmesin; mümin yüreklere yeniden kan damlamasın...

Peygamber Efendimiz'in (s.) ümmetine öğrettiği şu duayı, gelin hep birlikte ve yürekten tekrarlayalım:

“*Ey Allah'ım! Kur'ân'ı kalbimin baharı, sadrımın/göğsümün nuru, hüznümün ortadan kalkması ve kederimin gitmesi (için vesile) kıl(manı) isterim.*” (Müsned-i Ahmed b. Hanbel)

Alvarlı Efe Hazretleri ne güzel demiş:

“*Hüzn-ü keder def ola / dilde hicap ref ola / cümle günah af ola / bayram o bayram ola.*”

19/1919: Hurafe ve Mitoloji

Günümüzde ise ulusalcı ittifaka dahliyle AK Parti tarafından biraz sağa çekilen Atatürk imajı, biraz daha genişletilmiş bir toplumsal uzlaşıyla, topluma yeni bir gelecek mitosu olarak takdim edilmektedir. Oysa AK Parti de, tıpkı bir dönemin Mustafa Kemal'in de yap-a-madığı gibi, toplumu gerçekten uygar (insani, adaletli, nesnel ölçütlerin geçerli olduğu, özerk toplumsal kümelerin uzlaştığı) bir toplumsal zeminde buluşturabilir ve barıştırebilirdi.

Ümit AKTAŞ

AK Parti'yi iktidara getiren süreç, temel bileşenlerini Kemalizm'in sürdürdüğü pozitivist modernleşme tarafından bastırılmaya çalışılan tepkin güçlerin oluşturduğu, zaman içerisinde giderek etkinleşen mücadeleleridir. İslâmcılık da bu bileşenler içerisinde yer alan, mümkün olduğunca Kemalist ideolojiyle hesaplaşmaya çalışan ama bu konudaki çabalarını kendi iç kısıtlılıkları nedeniyle tamamına erdiremeyen bir cereyandır.

Ağırlıklı kitlesini muhafazakârların oluşturduğu bu cephe açısından temel kaygı, yitirilmiş iktidarın ele geçirilmesidir. Nitekim bir kez bu arzu gerçekleştirilince, ideolojik mücadele yerini ganimetlerin üleşilmesi kavgasına bırakacaktır. İslâmcılığın bir kesimi de bu kavgaya bağimlanırken, böylesi bir fırsatçılığa tepki duyan entelektüel muarızların hayal kırıklıkları da onları küskünleştirecek veya başka arayışlara savuracaktır.

Mitolojik Kahraman

Bu aydınlardan kimisi, selameti Kemalist bir yordamla olmasa da, aydınlanmanın mitlerinde de arayabilecektir. Kuşkusuz ki oldukça farklı aydınlanma yolları vardır. Hatta bu güzergâhlardan bazısı, Kur'an etrafında mucize arayışlarını bilimsellikte temellendireyim derken, hurafelere dayanan sığıllara da düşmedi değil. Sözgelimi

“19 mucize”si ki oldukça akli başında aydınlar bile bir tür kabalacılık olan bu akımın rüzgârına kapılmışlardı. Hatta bu akımın rüzgârı aydınlanmacı Kemalistleri bile etkileyerek, bu “mucizevi” rakam, Mustafa Kemal etrafında bir mitoloji kurgulamak isteyenler için de bir ilham kaynağına dönüşmüştü. Mademki 19 sayısının mucizevi bir niteliği vardı, o hâlde bu sayının çağdaş zuhuru, 19

Mayıs 1919'da Samsun'a ayak basarak milletin kurtuluşunu sağlayan Mustafa Kemal'i (de) işaretlemektedir. Dolayısıyla kimileri için pozitivist bir aydınlanmacı olan Mustafa Kemal, kimileri içinse mitolojik bir kahraman hâline gelir.

Mustafa Kemal'in kişiliği bir yana, ona dayanarak oluşturulan ideolojik bir söylem, oldukça karmaşık bir figürün akıl erdirilemezliğinde, Türk toplumu açısından aşılabilir niteliğini hâlâ sürdürmektedir. Bunun, gerçekten de Mustafa Kemal'in dehasına mı dayandığı, yoksa Mustafa Kemal'in karşısında ısrarla üretilmeye çalışılan Abdülhamit gibi mitolojik kültleri aşma becerisini gösteremeyen Türk toplumunun beceriksizliğine mi verilmesi gerektiği, oldukça muğlak bir konu. Meselenin açık olan yönü ise, Türk toplumunun (belki de benzer nitelikteki tüm toplumların) mitolojik kişiliklere tutunamaksızın bir gelecek inşa etme konusundaki yetersizlikleri. Hatta aynı izlekte hareket eden Arapların Nasırcılığı veya

Kürtlerin Apoculuğu da, benzer bir “modernleşme” yordamı değil midir?

Kuşkusuz ki toplumlarında bir biçimde öne çıkan liderlerin o topluma, bu öne çıkmayı haklı kılacak katkıları vardır. Ama belli karakteristiklerdeki toplumlarda bu katkı, gerek liderin, gerekse bu lideri kültüştiren toplumların ortak zaatlarıyla, bir süre sonra o toplumu baskılayan mekanizmalara dönüşmektedir. Sözgelimi Mustafa Kemal’in liderliğe geliş şartları, ona, Türkiye toplumunu olumlu bir biçimde dönüştürebileceği tarihsel koşulları altın bir tepsi içerisinde sunmuştu. Kimi olumlu adımların atılmadığını söylemek de mümkün değil. Sözgelimi cumhuriyetçi bir sisteme geçilmesi gibi. Ama İslâm dünyasının da genel sorunlarını teşkil eden iktidarını paylaşamama, muhalefetin etkin bir biçimde sisteme katıldığı bir demokratik kültürü (bunu şura ilkesi olarak da tanımlayabiliriz), siyasal ve kültürel bir çoğulculuğu oluşturamama, Hz. Osman’dan beri dilimize ve siyasetimize pelesenk olmuş “Allah’ın giydirdiğini ben çıkaramam” maskesi altında iktidarını bırakamama, Muaviye’den beri geleneğimiz hâline gelen iktidarla toplum arasında açılan tanrısâl/kutsal mesafenin eziciliğini olumlu bir siyasal ilişkiye dönüştürememe gibi temel engellerimiz, bu süreç içerisinde de aşılamadı. Dolayısıyla da cumhuriyetçi değişimin biçimselliği veya biçimselleştirilmesiyle ve bazı olumlu yönleri olan batılılaşmanın bile taklitçiliğe dayanan bir sığlıkta yozlaştırılmasıyla, genel olarak toplumun temel niteliğinde önemli bir değişim sağlanamadı.

Lider Kültüne Dayalı İdeoloji

Bunun en basit misali ise, hiçbir akli başında ülkede sürdürülmeyen, lider kültüne dayalı bir ideolojinin topluma adeta bir din olarak dayatılmasındaki garabettir. Bu garabeti daha da ilginç kılan yönü ise, bu tapınının, aydınlanmacı bir eda ile sürdürülme ikiyüzlülüğüdür. Hatta daha düne kadar insanlar bu ülkede Atatürk’ü sevmeye sınavlarından geçirilmekteydi. Militan bir cepheleşme mantığı içerisinde kavranılan Kemalizm, “Mustafa Kemal’in askerleri olmak”tan öteye bir anlam hâline getirilememiştir. Kaldı ki aynı zihniyet, farklı cepheler tarafından da, kendi anlayışları içerisinde sürdürülmeye çalışılmakta; toplumsal mücadeleler askeri mücadeleler olmaktan öteye taşınmamaktadır.

Günümüzde ise ulusalcı ittifaka dahliyle AK Parti tarafından biraz sağa çekilen Atatürk imajı, biraz daha genişletilmiş bir toplumsal uzlaşıyla, topluma yeni bir gelecek mitosunu olarak takdim edilmektedir. Oysa AK Parti de, tıpkı bir dönemin Mustafa Kemal’in de yap-a-madığı gibi, toplumu gerçekten uygar (insani, adaletli, nesnel ölçütlerin geçerli olduğu, özerk toplumsal kümelerin uzlaştığı) bir toplumsal zeminde buluşturabilir ve barıştıracıydı. Nasıl ki bu yol Mustafa Kemal’in liderliğindeki Birinci Meclis döneminde denendiyse, Tayyip Erdoğan liderliğindeki AK Parti tarafından da ilk iki dönemde denenmeye çalışılmıştır. Dolayısıyla bu dönemler, Türkiye Cumhuriyeti tarihinin oldukça istisnai ve aslında herkesin buna dair imkânın farkında olduğunu gösteren dönemler olarak da kayda geçmiştir.

Tüm bunlardan ve yaşanan onca trajik olaylardan sonra, yüzyılın akabinde aynı noktada olmak, aynı ikilemi ve heba edilen aynı fırsatların burukluğunu hem de bir bayram coşkusuyla yaşamak, oldukça trajik! İşin daha da üzücü olan tarafı ise, bunca deneyimden ve yol alıştan sonra hâlâ birilerinin bu otokrat ideolojiyi bir aydınlanma çıkışı ve çağrısı olarak benimseyebilmesi ve sadece benimsemekle yetinmeyip, yasal veya zora dayanan baskılar yoluyla topluma da dayatma konusundaki isteklilikleridir. Aydınlanmanın Kant tarafından tanımlanan en basit ve açık yönü, insanın kendi aklının yetkinliğiyle kararlarını verebilmesi konusundaki özerkliğidir. Aynı yetkinlik ve özerklik hâli, Ebu Hanife tarafından da, farklı kavramlarla da olsa tanımlanmıştır. Ama gelin görün ki toplum, Hanefi olduğunu iddia etse de rüşten, Aydınlanmacı olduğunu iddia etse de düşünüm-sel özerklikten hâlâ uzaktır. Zira her iki kavramın iddiaları sürdürülse de, koşullarını oluşturma cehdinden ve emeğinden ısrarla kaçınılmıştır ve kaçınılmaktadır. Bu kaçınmanın en önemli etkeni ise birer kurtarıcı mitos olarak algılanan veya tanımlanan iktidarların/liderlerin toplumda işgal ettiği kutsal despotluğun konforundan asla vaz geçemeyişidir. Kaldı ki toplum da, kendisini kölece bir seviyede tutan bu siyasal koşulların işleyişine, oldukça farklı saiklerle de olsa rıza göstermektedir. Dolayısıyla bu temel koşullarda bir değişiklik olmadığı sürece, yüz yıl veya bin yıl sonra da aynı mevzuları tartışmanın güdüklüğü veya tatsızlığı içerisinde olmamız kaçınılmaz gözükmektedir.

Bilgi ve Erdem Toplumu Üzerine Bir Derkenâr

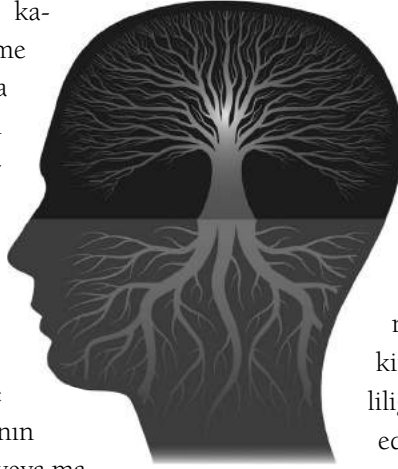
Güvenilir bilgi arayışı, bilgiye eşlik eden eylemin yerinde ve uygun olması içindir. Başka bir ifade ile erdemli toplumun teşekkülü için bilgi ile erdemin aynı anda olması gerekir. Aliya İzzetbegović'in deyiimiyle 'Hayat, iman edip salih amel işleyenler dışında herkesin kaybettiği bir oyundan ibarettir.' Bu konuda akl-ı selîme yoldaşlık eden kalb-i selîm ve zevk-i selîmi hatırlamamız gerekir.

Ahmet ÇAPKU

Düşünce tarihinde iyimser ve karamsar yönde ütopyalar kaleme alınmıştır. Zihin dünyasında inşa edilen toplum ve siyaset biçimleri bir takım birikim ve öngörülerden hareket ederek daha yaşanabilir dünya tasarımına gider. Mesele temelde 'insan olma'nın hikâyesidir.

İnsanın dünyada varoluşu teistik ve ateistik bakış açılarına göre farklılık arz eder. Birinde Yaratıcı'nın müdahalesi, diğerinde evrimci ve/veya materyalist anlayışla evrenin kendi dinamikleri çerçevesinde işleyişinden söz edilir. Teistik bakışa göre Kur'an'da insanın maddi yönden topraktan ve manevi yönden nefhadan vücuda getirildiği ifade edilir. Fizik ve metafizik bir bütünlük olarak kabul edilen insanın ne olduğu, ne ile yaşadığı, mesuliyetleri, güven problemi soruları düşünce tarihi boyunca en dikkat çekici meseleler olagelmıştır.

'İnsan nedir ?' sorusu onun mahiyetine ilişkin olup varoluş hikâyesiyle ilintili bir sorudur. Ne ile yaşar, sorusunun cevabında toplum, çevre, bilgi, inanç, ahlak gibi temel meselelerle karşılaşırız. Bunlara verilecek cevaplar acaba bütüncül (tevhidi) mü yoksa parçalı mı olacaktır? konusu mühimdir. Güven probleminde bilginin ve zihniyetin inşası fevkalade önemlidir. İşin içinde eğitim, metodoloji, ahlak gibi pek çok husus söz

konusudur. Aynı şekilde güvenilir çevre bahsinde deprem, iklim değişimi gibi unsurlar yanında sun'i (insanî) yapı olarak uzay sistemleri, enerji bombaları, dünya savaşları gibi pek çok durumdan söz edilebilir. Bu açıdan çevre kirliliği, gıda kirliliği, gü-rültü kirliliği, görüntü kirliliği, ışık kirliliği unsurlarına ilaveten bilgi kirliliği, ahlak kirliliği vb. hallerden söz edilebilir.

İnsan ve Bilgi

İnsan niçin bilgiye, bilgilenmeye ihtiyaç duyar? Bu soruya farklı cevaplar verilebilir. Şu kadar var ki, insan, 'ben neyim, nereden gelip nereye gidiyorum ?' sorusuna cevap arayan bir varlıktır. Bu da onun beden ve benliğini belli bir varlık ağacının içinde kendini konumlandıracağı bir anlam arayışa sevk eder. Aristoteles'in 'İlk Muharrik', Fârâbî'nin 'İlk Sebeb', Leibniz'in 'Yeter Sebeb' delili söz konusu arayış ile ilgilidir. Mezkûr arayış fizikten metafiziğe veya metafizikten fiziğe olacak şekilde sürekli iniş çıkış çizgileri halinde kendini gösterir. Muhtelif tanrı anlayışları, aslında bu arayışların bir tezahürü olarak karşımıza çıkar. Burada asıl olan şey, her kimin ki, arayışı daha ciddi ise onun anlam küresi inşası daha güçlü-güvenilir olma imkânı kendinde barındırır.

Varlığın doğru bilgisine ulaşabilmek için usul/metot önem arz eder. Her bir ilmin kendine mahsus metodu vardır. Onun için sayısal bilimlerin metodu, sosyal bilimlerle aynı olmaz. Başka bir ifade ile matematikte iki artı iki dört ederken bu durum sosyal bilimlerde aynı sonucu vermeyebilir. Son dönem Türk düşüncesinde sürekli bir ‘yeni’ metodun arayışı çabası hissedilir seviyededir. Filibeli Ahmet Hilmi, *Üniversiteli Gençlerle Bir Konuşma* isimli eserinde en ciddi eksikliğimizin, bizi gerçeğe (hakikat) ulaştıracak metot eksikliğimiz olduğunun altını çizer. Buna göre Osmanlı son dönemindeki ‘yeni’lik arayışı, aslında daha hassas yöntemlerle güvenilir bilgiye ulaşabilme çabasıdır. Zira tarihte her kim/ler metot açısından daha ileri seviyeyi yakalamış ise gündemi belirleyenler de onlar olmuştur. Son dönem Batı dünyasında ortaya çıkan ‘yanlışlama’ (Karl Popper), ‘doğrulama’ (Mantıksal Pozitivizm), ‘paradigma’ (Thomas Kuhn), ‘eleştirel yöntem’, ‘analitik yöntem’, ‘belirsizlik ilkesi’, ‘izafiyet teorisi’, ‘Quantum mekaniği’ gibi muhtelif yeni arayışların, metotların ve buluşların ortaya konmuş olması bu konuda sanırım bir şeyler söyler.

Bilgi ve metot arayışına ‘şüphe’ konusunu ilave etmeliyiz. Çünkü şüphe, bize kadar gelen bilgide eksik, kusur, hata payı olduğunu varsaymayı içerir. Nitekim fitratı gereği bilgide kesinliğe ulaşma adına hemen her şeyden şüphe ile yola çıkan ve nur metafiziği inşa eden Gazzâlî ile modernitenin babası sayılan Descartes gibi kendi döneminde bilgilenme bahsinde adeta devrim yapmış düşünürlerin en bariz özelliği, ‘şüpheli’ oluşlarıdır. Şüphe kişiyi her daim ileri taşımak ister. Bugün sayısal ilimlerin yol almasında en dikkate değer husus, şüpheli tavrıdır. Atomun parçalanıp parçalanmaması Kant için bir antinomi idi. Lakin artık fizikte atom altı âleme girildi. “Gaflet ile Hakk’ı buldum diyenler/Er yarın Hakk

divanında bellolur!” şeklindeki tasavvufi deyiş, bize Hakk’ın, hakikatin her dem aranan, aranması gereken bir şey olduğunu ifade eder.

Bilgiye Eşlik Eden Erdem

Güvenilir bilgi arayışı, bilgiye eşlik eden eylemin yerinde ve uygun olması içindir. Başka bir ifade ile erdemli toplumun teşekkülü için bilgi ile erdemin aynı anda olması gerekir. Aliya İzzetbegoviç’in deyişiyle ‘Hayat, iman edip salih amel işleyenler dışında herkesin kaybettiği bir oyundan ibarettir.’ Bu konuda akl-ı selîme yoldaşlık eden kalb-i selîm ve zevk-i selîmi hatırlamamız gerekir. Onun için İslâm hikmetinin getir-

miş olduğu ‘Rızâ-ı Bârî/Allah rızası’ anlayışı ve sanatın olgunlaştırıcı etkisi gibi hususlar mühimdir.

İbn Haldun’un tavırlar nazariyesinde toplumu iktisadi açıdan zarurî-hâcî-kemalî çizgide incelemesi ve fesat (bozulma) kavramına dikkat çekmesi düşünürleri meşgul etmiş bir konudur. İnsanın doymak bilmez iştah ve ihtiraslarına karşı dinin inşaatı yapısı bu noktada düşünürün imdada çağıracağı ve ısrarla altını çizdiği husustur. Fârâbî’nin erdemli yönetim biçimi (el-Medînetü’l-Fâzıla) teşekkülünde filozof (-nebi) tasavvurunun merkezî bir konum arz etmesi tesadüfî

olmasa gerektir. Kelâm ilminde bir peygamberde bulunması gereken sıdk, emanet, fetânet, ismet ve tebliğ kavramlarından oluşan temel özellikler Fârâbî’nin düşüncesinde yer almıştır. Şu halde fâzıl (erdemli) yönetimin inşası için hem ta’akkul hem tahayyül yetisine sahip fâzıl kişilik sahibi birinin olması tabiidir. Mezkûr kişi, varlığın doğru bilgisine sahip şekilde sahip olan ve ona uygun yaşayan kişidir. Nitekim bu vasıflara sahip kişilerden oluşan toplum, fâzıl toplum adını almaya layıktır. Buna mukabil varlığın doğru bilgisine sahip olup da ona uygun yaşamayanlar fâsık, varlığın doğru bilgisine sahip olmayan ve ona uygun yaşamayan kişilerden oluşan toplumlar ise cahiller

Hayata ‘vahdet’ penceresinden bakıp anlam küresini ona göre inşa etmek gerekir. Zira insan, düşünce-duygu bütünü olan bir canlıdır. Bu yönüyle insan, madden ve manen bir bütünlüktür. Şu hâlde içinde yaşadığımız tabiatı, kabul edilen varlık ağacından ayrı düşünemeyiz. Kişi bir ırmakta abdest alsı bile suyu israf etmemekle sorumludur.

1 Bkz. Gazzâlî, *el-Munkızu mine’d-Dalâl*, çev. A. Rezzak Tek, Bursa 2015, II. bsm., Bursa Akademi Yay., s. 3.

sınıfı olarak değerlendirilecektir. Filozofun me'ad (ölüm ötesi) düşüncesi de buna göre şekillenmiştir. Demek ki, hakiki saadeti amaç edinenler, bunu, değişmez olan şeylerde ararken, yanlış-sah-te saadeti hedefleyenler bunu değişen şeylerde (maddî, dünyevî hazlar vb.) arayanlar olacaktır. Ahlak ise kişinin kabul ettiği varlık ağacının ne şekilde olduğu ve mezkûr kabule uygun ne şekilde eylediği ile ilgilidir.

Nişabur filozofu Âmirî'nin metafizikten anladığı şey, 'Älemdeki varlıkların meydana gelişlerinin ilk sebeplerini ve her çabanın gayesi olan İlk, Tek ve Gerçek Varlık hakkında şüpheden uzak bilgiyi araştırarak ilim" şeklindedir.² Fârâbî'de olduğu gibi Âmirî düşüncesinde de hakiki mutluluğunun (saadet) temelinde nasıl ki sahih bilgi ve eylem (erdem) var ise mutsuzluğun temelinde de bu iki kavramın zıttı olan bilgisizlik ve zulüm/dengesizlik vardır. Burada mesele şudur: Bugün bizim, böyle bir bilgiyi tabiat araştırmaları, matematik çalışmaları üzerinden sorgulamak gibi bir sorununuz var mıdır? Yok ise niçin? Eğer ki, 'hikmet' nazârî (teorik) ve amelî (pratik) açıdan gerçeği bilmek ve onu uygun eylemde bulunmak ise Müslümanlar bugün bu konularda niçin tüketici konumundadırlar? Eğer ki, hakiki ilim/bilgi ve ona uygun eylem, derinleşmekle temin edilen bir şey ise sığ kalmaya razı olmak İslâm ahlakına uygun düşer mi? Bu durumun bilgilenme konusu ile bağlantılı olduğunu görmezden gelme hakkımız var mıdır? Eski insanımız ibadet edercesine şehir inşa ederler imiş. Şehirleşme, çevre, ticaret, tarım, sağlık, ilim ahlakı gibi hususları sözü edilen bilinçten ayrı düşünebilir miyiz?

İbn Miskeveyh insan için hakiki mutluluğu maddi ve manevi olarak ikiye ayırır. Bedenin mutluluğunu güzellik, organların uyumu, sağlık ve bunlara ilişkin dünyevî unsurlar teşkil eder. Manevi mutluluk ise sonu hikmete (bilgelik) varan ilim hikmette (felsefe) kendini gösterir. Bedenin mutluluğu başka şeyler için istenirken nefsin (akl) mutluluğu bizatihi kendisi için istenir. Bedenin mutluluğu verili şeyler üzerinden gerçekleşirken hakiki mutluluk ancak iradî çaba ile ve uzun sürede kazanılan bir özellik arz eder. Şu halde 'insan'a düşen şey, dünyevî haz kaynaklarına karşı mesafe koyması, kifayyetle yetinmeyi bilmesi

ve bu doğrultudaki hazlarında dengeli bir duruş sergilemesidir. Aynı şekilde onu marifet ve hikmete ulaştıracak ilimlere, sanatlara dört elle sarılması gerekir. Bugün modern ve postmodern dönemin dünya görüşünün insanlara mutluluk olarak sunduğu hazlar acaba hangi kısma aittir sorusunu sormak gerekir. Yapılması gereken şey, maddi ve manevi hazlarda dengeyi (adalet) temin etmektir. Bu da ahlak eğitimi (tehzib-i ahlak) gerektirir. Filozofumuza göre akli ve vahyî veriler mademki, insanın hakiki saadete ulaşmasını temine dönüktür, öyleyse 'sevgi'ye layık olan unsurları 'Allah sevgisi' çatısı altında toplamak lazımdır. Zira toplumsal konularda mezkûr sevgiye dayalı anlayış olmadan kaynaşma olması zordur. Çünkü adalet paylaştırır, sevgi kaynaştırır. Onun için adaletin yapamadığını (ilahi kaynaklı) sevgi yapabilir.

"Ben güzel ahlakı tamamlamak için gönderildim" hadisini yukarıda serdedilen görüşler etrafında yorumlamak mümkündür kanaatindeyim. Varlık ağacının sahih bilgisi ve ona uygun eylemde bulunmanın bütününün adıdır 'güzel ahlak'. Bu da kaçınılmaz olarak varlığa bütüncül (tevhidî) bakışı, ilahi sevgi ve şefkat kaynaklı yaklaşımı, varlıkla ilgili bütün alanlarda ilim ve sanat eşliğinde yol yürüyerek sürekli bir arayış halinde bulunmayı gerekli kılar. Akıl ve gönül toplumu fikri, İslâm filozoflarının düşünce dünyasında hemen hemen 'Asr-ı Saadet' kavramını hatırlatmıştır kanaatindeyim.

Öneriler

Bizim geleneğimizde bilgi, insanın sadece yolunu (istikamet) bulması ve bilgi üzerinden güç devşirmesine yönelik değildir. Aksine kişinin ahlaken 'olgun'laşmasına yöneliktir. "İlim kendin bilmektir", "Çün okudun bilmezsin/Ha bir kuru emektir" mısraları bu durumu özetler. Namık Kemal'in *Renan Savunması*'nda dile getirdiği en dikkate değer konulardan birinin bu olması gerçekte modern dünya görüşünün şaşı bakışına bir reddiyedir.³ Bu noktada yetişen neslimize sunulan bilgi, eğer ki maddî hazları temine dönük bir seyir içeriyorsa bunun birtakım menfi sonuçlara müncer olma riski taşıdığını ve amacın araç hâline getirilmesi hatasını kendinde barındırdığını ifade edebiliriz. Böylesi bir bakış açısında bilgi sahibi

2 Kasım Turhan, *Din-Felsefe Ulaştırıcısı Bir Düşünür Âmirî ve Felsefesi*, İst. 1992, İFAV Yay., s. 81.

3 Namık Kemal, *Renan Müdafanâmesi*, İstanbul 1326 (h.), Mahmut Bey Matbaası, s. 16.

Yetişen neslimize sunulan bilgi, eğer ki maddî hazları temine dönük bir seyir içeriyorsa bunun birtakım menfi sonuçlara müncer olma riski taşıdığını ve amacın araç hâline getirilmesi hatasını kendinde barındırdığını ifade edebiliriz. Böylesi bir bakış açısında bilgi sahibi kişinin, ilmi kötüye kullanması durumu da imkân dâhilindedir.

kişinin, ilmi kötüye kullanması durumu da imkân dâhilindedir.

Düşünürlerimiz, eski Yunan düşüncesinden mülhem, akıl-öfke-istek yetileri arasında bir dengeden söz etmişler ve buna 'adalet/itidal' hali demişlerdir. Tasavvufî ahlak, içeriği farklı olmakla birlikte, bunun bir tür uygulamalı hali gibi görünür bana. Günümüzde dijital/sanal dünyada çocuk ve yetişkin oyunlarına bakılırsa bunun öfke ve istek yetilerini besleyen ve daha çok bu iki yeti üzerinden haz temin eden bir özellik arz ettiği görülür. Hâlbuki bizim tarihimizde akli kullanmayı ve akli hazları besleyen ne çok oyunlarımız vardır. Kırkpınar güreşleri örneğinde görüleceği üzere zekânın kullanımı, çeviklik, temel ilkelerin korunması ve nihayetinde kardeşçe helalleşme/halleşme, demek istediğimizi ifade eder niteliktedir. Buna benzer nice yerel bazda oyunlarımızın, spor etkinliklerimizin araştırılması, incelenmesi ve sanal ortama aktarılması etkili ve yetkililerin ilgi ve bilgisi ile pekâlâ kuvveden fiile konulabilecek bir durumdur. Bunun asıl getirisi sadece maddî değil belki dünya çapında nice eğitime müsait beyinlerin ahlaken terbiyesini de muhtevîdir.

Öyle anlaşıyor ki, modernite ve onun türevi dünya görüşleri tek yönlü olarak işliyor ve tektipleştirici (uniform) bir fonksiyon arz ediyor. Kendini birtakım suretler üzerinden takdim eden bu yapı, simgesi konumunda bulunan hemen her şeye adeta kutsallık atfedip onlara dokunulmazlık yüklüyor. Diller, dinler, kültürler, yerel tıp teknikleri, damak tatları, giyim kuşam biçimleri, mimari, sanat, spor vb. bundan nasibini almaktan kendini kurtaramıyor. Mahut yapının ölüm ötesini görmek istemeyen tek yönlü ve tek göz- lü bir bakışından pekâlâ söz edilebilir. Modern

şehirlerin inşasında mezarlıkların nazarlardan uzak tutulması, evlerde yaşlılara yerin kalmaması ve bir takım durumlar bu noktada ilk akla gelenlerdir. Şu halde geçmişimizden ilhamla şehirlerimizin adeta ibadet edercesine inşasını gündeme getirebiliriz. Zira insan eliyle işlenen kötülüklerin kısım-ı a'zâminin ölüm ötesini dikkate almamaktan kaynaklandığı rahatlıkla söylenebilir.

Hayata 'vahdet' penceresinden bakıp anlam küresini ona göre inşa etmek gerekir. Zira insan, düşünce-duygu bütünü olan bir canlıdır. Bu yönüyle insan, madden ve manen bir bütünlüktür. Şu hâlde içinde yaşadığımız tabiatı, kabul edilen varlık ağacından ayrı düşünemeyiz. Kişi bir ırmakta abdest alsa bile suyu israf etmemekle sorumludur. "Toprak insana değil, insan toprağa aittir. Ve bu dünyadaki her şey, bir ailenin fertlerini birbirine bağlayan kan gibi ortaktır ve birbirine bağlıdır. Bu nedenle de dünyanın başına gelen her felaket, insanoğlunun da başına gelmiş sayılır. (...) Toprağa saygısızlık, Tanrı'ya saygısızlıktır. (...) İnsanlar yere tükürürlerse kendi yüzlerine tükürürler!" diyen Kızılderili şefi Seattle'nin sözleri ne kadar anlamlıdır.⁴ Post-modern anlayış, olguların değil algıların dünyasını inşa ederek insanın 'benliği'ni parçalamaktadır. Sabitelerin dağıtıldığı, insanın 'kendi'ne, çevresine yabancılaştırıldığı bir anlam küresinden söz ediyoruz. Eğer ki, insan düşünen ve duyan (ve uygulayan) canlı ise şu halde sahih bilgi ve eylem için binlerce yıllık tecrübeden süzülüp gelen damak tatlarımızı, oyunlarımızı, spor etkinliklerimizi, mimari biçimlerimizi, bitki ve çiçek kültürümüzü, giyim kuşam biçimlerimizi ve bir bütünü oluşturan anlam küremize dair olanları dikkatli bir gözle ve kılı kırk yaran metotlarla inlememiz ve yetişen nesillerimizin önüne sunmamız gerekir. Kişinin 'kendi'ni yetiştirmesinde daha çok duylara hitap eden mezkûr kültürel bilgi-bilinç unsurları yanında aklımıza konu olan alanda da çalışmalar yapılması kaçınılmazdır. Şahsen bu durumu hem Nebvî ahlak olarak okuyor hem de bu çabayı bütün insanlık için elzem görüyorum.

⁴ https://tr.wikisource.org/wiki/%C5%9Eef_Seattle%27%C4%B1n_Mektubu [Erişim: 11. 02.2019]

Trump, Filistin ve Yüzyılın Antlaşması

Cihad EL-HAZİN

Başkan Donald Trump da-
madı Jared Kouchner
ve İsraili terörist Binyamin
Netanyahu'nun hazırladığı Yüz-
yılın Antlaşması'nı ramazan ayı
sonrası yayımlayacağı sözü ver-
di. Bekleyip göreceğiz.

Amerikalı Arap müca-
hit James Zogby makalesinde
Ortadoğu'da barış süreciyle ilgili
sunulan her kuruntuyla ilgili söz
sahibinin Henry Kissinger oldu-
ğu kanaatini taşıyor ancak orta-
da bir ilerleme ve hatta kuruntu
dahi olmadığını ifade ediyor.

Yıllar boyunca Amerikalı ba-
rış isteyen yetkililer oldu ve on-
lar gittiler barış girişimi hep var
veya sürekli gündem konusu.
Trump yönetimi kendisinin barış
ve "Yüzyılın Antlaşması"nı istedi-
ğini ve barışa ulaşacak yönetim
olduğunu iddia ediyor ancak
ABD yönetimi Filistinlilere karşı
İsrail'le beraber. İsrail'de aşırı-
lıkçı bir hükümet var, Filistin-
lilerle mücadele ediyor. Filistin

yönetimi Amerikan-İsrail çözüm
projesinde hiçbir yetkiye sahip
değil.

Son iki yıldır Arap, İsrail ve
Amerikalı yetkililerden Yüzyı-
lın Antlaşması'nın içeriğine dair
bilgiler sızdırılıyordu ancak ABD
yönetimi her defasında medya-
nın yetkililerden aktardığı haber-
leri yalanlıyordu. Bu bilgilerde
en önemli husus Filistinlilerden
kabul görmesinin mümkün ol-
madığı içeriğe sahip olmasıydı.
Zira Filistin binlerce yıldır kendi
ülkeleri ve oradaki Yahudiler ise,
Nazilerden kaçan ve Hristiyan-
lık ve İslâm'ın eserlerini içeren
bir Arap ülkesini işgalini Batının
desteklediği insanlardı. Ancak
Heykel Dağı türünden bir Yahu-
di eseri yoktur. Orada Harem-i
Şerif vardır, içinde veya etrafında
bir heykelin izi yoktur.

Trump yönetimi insanlardan
özellikle de barışçıl çözümle
doğrudan ilişkili kişilerden bu
antlaşmayı kabul edilebilir bir
plan olarak onaylamalarını isti-
yor. Kendi adıma Amerikalının
sunduğu ve Filistinlilerin kabul
edeceği bir plan yok ve ben ne
bugün ne de açıklandığı zaman
asla bu planı kabul etmeyeceğim.

Trump Kudüs'ü İsrail'in
başkenti ilan ederek barış gi-
rişiminden çıkmış oldu. Doğu
Kudüs'teki Filistin kurumlarına
desteği durdurdu ve Filistinlileri
İsrail'in kontrolü altına koydu.
Trump yönetiminin sessizliği
İsrail'in Filistin halkının gelece-
ğini belirleyeceği anlamına ge-
liyor. İsrail "yerleşim birimleri
meşrur" diyor ancak durum
kesinlikle öyle değil. İsrail şim-
di açıkça gece gündüz Filistin

topraklarına el koyuyor ve hiç
kimse ona karşılık vermiyor.

Kardeşimiz James Zogby ma-
kalesinin sonunda Trump eki-
biyle çalışmayı durdurmamız
gerektiğini söylüyor. Yüzde bin
kendisini destekliyorum.

Tüm bu gelişmeler İsrail'i
Gazze şeridindeki sivil nüfusa
savaş açmaktan alıkoymuyor.
Gazze'den İsrail'e doğru yüzler-
ce füze atıldı ve 4 İsraili öldü.
İsrail Filistin füzelerinden Filistin-
li bir kadın ve çocuk öldü diye
iddia ediyor ancak bu imkânsız.
Zira füzeler Gazze şeridindeki
Filistinlilere değil İsrail yönüne
atıldı. İsrail Filistin füzelerine
havadan ve karadan saldırılarla
karşılık verdi ve 25 Filistinli öl-
dü. İsrail saldırısının ilk gü-
nünde 4 Filistinlinin öldürüldü-
ğü açıklanmıştı.

Şimdi önemli olan İsraililer
ile Filistinliler arasında bir ateş-
kesin olduğudur. Ateşkesteki
rolü sebebiyle Mısır'a teşekkür
ediyorum. Yarın veya sonra-
sında ne olacağını bilmiyorum
ancak İsrail'in Batı Şeria'yı ken-
disine katmak istediğini ve Filis-
tinlilere sadece Gazze şeridinin
kalacağını biliyorum. Gazze 1
milyon Filistinliyi bile alamaya-
cak kadar küçük. İsrail buna altı
milyon daha katmak istiyor an-
cak bu imkânsız. (El-Hayat ga-
zetesi, 19 Mayıs 2019)

*Arap dünyasındaki gazetecilerin
yazarlarından seçtiğimiz yazıları her ay
Ortadoğu'dan başlığıyla yayımlıyoruz.
Burada yayımladığımız yazılarda ortaya
konulan tüm analizlerin gerçek/doğru
olduğu veya bunların tümüne katıldığımız
söylenemez. Yazıları tercüme etme
amacımız, olayların yorumlanmasında
ortaya konulan bakış açısı farklılıklarını
görünür kılarak meseleler karşısında
yapılan analizlerin hangi argümanlardan
hareketle yapıldığını okurlarımızın
fark etmesini sağlamaktır. Yazıların/
yorumların bu perspektifle okunmasının
Ortadoğu'daki dolayısıyla dünyadaki
gelişmeleri kavrama sürecine önemli
katkılarının olacağını düşünüyoruz.
Yazılar Halil Çelik tarafından Türkçeye
çevrilmiştir. (Umran)*

Körfezi Zaman Geçmeden Kurtarın!

Muhammed Salih EL-MUSFİR

Arap Körfezi'nin zayı olmaktan kurtarılması için bu çağrımı yönelteceğim Arap yöneticilerinden kimler kaldı! Mısır yönetimi artık Mısır'ın hacminde ve konumunda değil. Liderlerinden de umut yok zaten. Sevgili Suriye'nin yönetimi Rus-İran nüfuzu altında... Suriye'nin, kuzey ve güney şehirlerinin caddelerindeki araç trafiğini dahi yönetme yetkisi yok. Libya'da dışarının desteklediği asi güçler savaşıyor ve etkili bir liderlikten yoksun. Cezayir endişe içinde... Sudan yönetimsiz siyasi bir labirentte... Yemen -Allah yardımcısı olsun- hiçbir güçleri olmayan esir bir yönetime sahip. Irak ta mezhepçilikten ve intikamcı güçlerden mustarip... Taraf devletler tümüyle Arap krizi içinde. Çağrımaya cevap verecek kim kaldı? Arap Körfez ülkeleri...

Buradan hareketle Arap Körfezi'nde 2003'tekine benzer bir askeri yığınağa şahit oluyoruz. Uçak gemileri, ardından savaş gemileri, füzeler ve çeşitli savaşçı güçleri, B-52 ağır bombardıman uçakları, savaş uçakları, Arap Körfezi'nin kumları üzerine yerleştirilmiş füze üsleri, patriotlar, Toma Hava, Cruzz füzeleri yüklü gemiler, bölgede Amerikan, İngiliz, Fransızların alarına geçirilmiş askeri üsleri, İran ile ABD arasında karşılıklı yüksek dozlu tartışmalar. Savaşın başlangıcı sözlü tartışmalardır, ardından cephele ateşlenir. Bu atmosferde en zararlı çıkan da biz Arap Körfez halkıdır.

ABD Başkanı Donald Trump iki yıl önce göreve geldiğinden bu yana Körfez ülkelerini ve özellikle de Suudi Arabistan'ı, "Sizi yok olmaktan korumamızın karşılığını ödeyin. Bizim korumamız olmasa bir hafta kottuklarınızda kalamazsınız?"

diye tehdit ediyor. Burada kendisini yönelten soru şu: Bu korkunç askeri sığınanın maliyetini kim taşıyacak?

ABD başkanı 'koruma karşılığı ödeyin' dediği için Körfez ülkeleri, özellikle de Suudi Arabistan ve BAE İran'la mücadele amaçlı bu savaş sığınasını istemektedirler, moral ve egemenliğin maliyetini bu ülkeler taşıyacaktır. Washington ve Tahran'daki herkes savaş istediklerini söylüyor ancak ABD veya Tahran'daki herkes savaş istediklerini söylüyor ancak ABD veya Tahran'daki herkes savaş istediklerini söylüyor.

Herhangi bir Amerikan hedefine yönelik atılacak bir kaza kurşunu bölgeyi alev alanına çevirerek kıvılcım olabilir.

Bölgede İran'a yönelik savaşın taraftarlarının başını İsrail çekiyor ve savaşın çıkmasını meşrulaştırmak için çalışabilir. Arap Körfezi'mizdeki bu boş savaşta kârlı çıkan İsrail olacaktır.

BAE Dışişleri Bakanlığı farklı uyruklarda dört ticaret gemisinin BAE'nin kara sularında İran kıyısına 1154 km uzaklıkta el-Fuceyra emirliği yakınında sabotaja uğradığını açıkladı. BAE'deki bu olayla ilgili tartışmaya rağmen açıklama, özellikle de bölgedeki askeri yığınak şartlarında boşuna yapılmadı. Suudi yönetimi de doğu bölgesi Katif'te bir terör hücresinin çöktüğünü açıkladı ve bu bölgede bazı unsurları mezhep gereği İran yanlısı olmakla suçladı. Bu bölgedeki halk ile Suud devletindeki siyasi rejim arasında güven olmadığı şüphesiz. ABD Dışişleri Bakanı Pompeo geçen hafta sadece dört saatliğine Irak'a sürpriz bir ziyaret gerçekleştirdi. Gelecek hafta başında Moskova'ya gideceğini ve Körfez'de askeri yığının tamamlandığını açıkladı. Bu

hareketler bölgeye yönelik tehlikenin habercisi değil mi?

Soru şu: Görevi ne olursa olsun bir ahmak bölgenin ateşe verilmesine sebep olacak bir işe girişir mi? Bu yığınak gölgesinde BAE, milli duygulardan hareketle İran'ın 1971'den bu yana işgal ettiği üç BAE adasını geri almak için ABD koruması altında harekete geçer mi? Böylelikle BAE İran'ın bu adaları işgal etmesinden bu yana yapmadığı önemli bir hedefi gerçekleştirmiş olacak.

Zaman geçmeden Arap Körfezi'ni kurtarmak için çağrımı yaptığım yöneticiler sadece Körfez yöneticileridir. Kendilerini, iktidarlarını ve bölgeyi yıkımdan kurtarabilmeleri için Kuveyt veya Umman'da düzenlenecek bir olağanüstü Körfez liderleri toplantısı çağrısı yapılması kaçınılmaz. Toplantı gündemleri ise liderler arasında tam bir uzlaşa sağlanması, Katar ablukasının kaldırılması, KİK mekanizmaları arasında birbiriyle irtibatlı iç cephenin oluşturulması, Yemen savaşının meşru yönetim lehine sonlandırılması ve Yemen'in KİK'e alınması, Türkiye ile siyasi ve ekonomik ilişkilerin güçlendirilmesi olmalıdır. İran'la ise, anlaşmazlıklarımıza rağmen bu anlaşmazlık müzakereye gitmeyi, egemenliğimizi, bağımsızlığımızı, iç ve dış konularda birbirimize müdahale etmememizi teminat altına

alacak çözümlere varmamızı engellemez.

Ey yöneticilerimiz! ABD'nin kendisi bile komşumuz İran'la müzakere etmek istiyor. Biz Körfez Arapları İranlılarla müzakere etmeye daha yakın değil miyiz? Ki İranlılar, bölgenin her şeyi yok edecek bir savaşa sürüklenmesinden kaçınmak için bizimle diyalog ve müzakere etmek istiyorlar.

Bu makalenin yazarı Körfez liderlerine bu tarihi anı zayi etmemeleri çağrısı yapmaktadır. İran dayatılan ekonomik ambargolar sonucu siyasi, ekonomik ve güvenlik açısından sıkıntı yaşıyor ve bu atmosferde kendisiyle müzakere yapılması en büyük hedefi. Yani dünyanın ekonomik ve stratejik açıdan en önemli bölgelerinden olan bu bölgenin iki kadim komşu milleti arasında kalıcı barışın tesis edilmesini sağlayabiliriz. Siz bunu yapıyor musunuz?

Son söz: Bölgede endişe verici bir askeri yığınak söz konusu ve top Körfez yöneticilerinin sahasında. Ümmeti yıkımdan kurtarmak için çürük anlaşmazlıklarınızı bir kenara bırakabilir, kin, kıskançlık ve hasedi aşip hoşgörülü davranamaz mısınız? Allah'tan dileğim bu. (Katar Şark gazetesi, 15 Mayıs 2019)

Sudan Hızlı Destek Güçlerindeki BAE Parmağı

Başyazı

Sudan'daki protesto hareketi liderleri Askeri Konsey ile sivil yönetim yolundaki geçiş döneminin idaresi için Egemenlik Konseyi, hükümet ve Yasama Konseyi oluşturulması hususunda anlaşmalarını ilan ettikleri gece, yani pazartesi günü Hamideti lakaplı Tuğgeneral Muhammed Hamdan Daklu'nun komuta ettiği Sudan Hızlı Destek Güçleri başkent Hartum'daki ordu karargâhı önündeki eylemcilere saldırıyordu. Saldırıda 6 eylemci öldü ve 200 kadarı yaralandı. Çarşamba günü de bir başka girişim oldu. Göstericilerin üzerine gerçek mermi kullanıldı ve içlerinden bazıları öldürüldü. Sonrasında Askeri Konsey müzakerelerinin nihai oturumu öncesi görüşmeleri askıya aldığını açıkladı.

Sonrasında Askeri Konsey Başkanı Abdulfettah el-Burhan, protestoları barışçıl yapıdan uzaklaşmakla, silahlı kuvvetlere, Hızlı Destek Güçlerine ve polise saldırıp provoke etmekle suçlayarak Hızlı Destek Güçlerini savunuyordu. Şiddet kullananlar ve ateş açanlar kurbana, sivil hükümet isteyen göstericiler ise ateş açmaktan sorumlu tarafa dönüşmüştü.

Hâlihazırdaki Askeri Konsey subayları veya Silahlı Kuvvetler ile Hızlı Destek Güçleri ve polis arasındaki anlaşmazlıkları kestirmek zor ancak görevden alınmış cumhurbaşkanı Ömer el-Beşir'e karşı harekete geçilmesinden bu yana yaşananlar iki tarafın izlerini taşıyor. İlki içeride Hızlı Destek Güçleri komutanı ve ikincisi Birleşik Arap Emirlikleri ile temsil edilen dış taraf. BAE görüldüğü üzere özel bir ilişki içerisinde olduğu Hamideti'nin rolüne bel bağlıyor, siyasi, mali ve istihbarat şekilleriyle bunu destekliyor.

Hızlı Destek Güçleri komutanının özgeçmişi bu adamın yapısını anlamamıza destek oluyor. Kendisi Darfur bölgesi kabilelerinin en büyüğü olan Rezikat kabilesinden. Okulu erken yaşlarda bırakıyor ve deve ticaretiyle uğraşıyor. Sonrasında Sudan istihbaratı ile irtibatlı kabilelerin yollarının korunması için Hızlı Destek Güçleri adıyla gayri resmi

bir silahlı grup oluşturuyor. Sudan istihbaratı bu güçleri 2003'te Darfur bölgesinde patlak veren çatışmalara sokuyor. Çatışmalar Arap olmayan Darfur halkına karşı etnik temizlik şekli almış ve sivillerden yüz binlercesi öldürülmüştü. Sudan devrik cumhurbaşkanı da Uluslararası Adalet Mahkemesi tarafından soykırım ve insanlığa karşı savaş suçları işlemekle suçlanmıştı. Hızlı Destek Güçleri soykırım ve savaş suçlarının göbeğinde yer alıyordu. İnsan Hakları İzleme Örgütü yayınladığı bir raporunda Hamideti ve güçlerinin bu eylemlere katıldığını doğruladı. Hamideti'nin uluslararası mahkeme tarafından yakalanıp adalete sunulması istenenler listesi kapsamına alınması talep edildi. Darfur savaşı sonrası Destek Güçleri Eylül 2013'te Hartum'daki gösteriler sırasında 250'den fazla Sudanlıyı öldürmekle suçlanıyordu. O vakit Hamideti güçlerinin katliamla ilgisinin olmadığını ve sorumlunun Sudan güvenlik organı olduğunu açıkladı.

Hamideti askeri akademi mezunu değil ama tuğgeneral rütbesi taşıyor. Çünkü şartlar onu tıpkı Darfur'da yaşadığı gibi uzmanlık alanı halkçı hareketleri bitirmek olan askeri birimin başına getirdi ancak aslında bu son yükselişini 2015'ten beri Yemen savaşındaki rolüne borçlu. Yemen savaşı kendisini Sudan'ın halkçı protestolarını bastırma misyonundan yaklaşık 6 bin askerle katıldığı bir savaşa Arap Koalisyonu kapsamında Suudi Arabistan ve BAE komutası altında katılmasına kadar yükseltti. Böylelikle gençlik yıllarında kurduğu küçük milis grubun komutanı, Arap dünyasında demokratik tecrübenin yayılmamasına çok önem veren güçlü ülkelerin desteğine sahip, etkin bir rol oynayabilen askeri bir şahsiyet konumuna taşıdı.

Sudan'daki protestoların liderleri şu ana kadar Hamideti'nin büyük siyasi vaatlere eşlik eden yüksek şiddet dozuna dayalı taktiklerini boşa çıkarmakta başarılı oldu. Acaba oyun sona yaklaştı mı? (Kudsularabi gazetesi, 17 Mayıs 2019)

Türkiye ve Arzulanan Gelecek

Kemal EL-HİBLAVİ

Türkiye’de son mahalli seçimler demokrasi için büyük biri başarıydı. İktidar partisi en büyük iki büyükşehir İstanbul ve Ankara’yı kaybetmesine rağmen bu kayıp, yüzde 99 oranında dahi olsa şaibeli seçimle elde edilen başarıdan daha şerefli. İktidar partisi İstanbul’da yerel seçimlerin yeniden yapılması talebinde bulundu ve Yüksek Seçim Kurulu talebi onayladı. Bu durum bazı partilerin adaylarını çekmesi ve Saadet Partisi’nin tekrar seçimlerde aday göstermesi gibi bazı sorunlar oluşturdu.

Türkiye’nin yolculuğu, içinde bazı zorluklar ve geçişler olmasına rağmen eğlenceli. Yöneticiler ne eğilimde olursa olsun Türkiye’de bereket var. Hilafet öncesinin ve sonrasının bereketi... Sahabelerin izlerinin olması bile yeterli. Efendimiz Ebu Eyyüb el-Ensari’nin kabri orada. KKTC’de sahabe annemiz Ümmü Haram’ın kabri bulunuyor.

Hilafetten nefret edenlere sözün şu ki; hilafet yönetim ve güç sistemidir. Güçten kurtuluş ise zayıflıktır. Bana göre hilafetin şu iki anlama gelmektedir. İlki Allah’ın yeryüzündeki hilafeti. İkincisi devletin veya imparatorluk ve gücün idare şekli... Bu idari sistem hiç kimseye zulmetmeyen evrensel değerler doğrultusunda her değişime açıktır, ancak bize düşen hasta adam olarak isimlendirilen hilafetin bugün yüzyıl sonra ümmetin şartlarının aksine, dönemin maddi teşviklerine/rüşvetlerine rağmen Yahudilere milli bir vatan kurmaları için Filistin’i vermediğini hatırlamaktır. Ne var ki bugün ise, kendilerine verilecek teşvikler/rüşvetler küçük bile olsa, bazı Arap yöneticiler ve siyasetçiler yüzlerini Yüzyılın

Antlaşmasına veya tokadına çevirmiş vaziyetler.

Türkiye bugün yerel, bölgesel ve uluslararası sorunların çokça yaşandığı bir çağda kendisine yakışan şekilde harekete geçiyor, kendi geleceğini çiziyor ve sınırlarını güvenlik altına alıyor. Yerel düzlemde Amerikan askeri üssü bulunuyor ve NATO sistemi ve irtibatları var. Türkiye Asya ve Avrupa’daki jeostratejik konumu gereği NATO’nun en önemli üyelerinden. Hristiyan coğrafyanın ortasında Müslüman bir ülke... Keza içeride PKK sorunu var. Maalesef merhum mücahit ve hoca lider Necmettin Erbakan’ın öğrencileri ve evlatları arasında şiddetli bir rekabet var. Bu rekabet Erbakan’ın son yıllarında başladı ve maalesef tehlikeli sorunlara karşı birlik ve kenetlenme yerine nefret ve rekabet bıraktı. Bölgesel düzlemde başta Suriye ve Irak’la ilişkiler, Türkiye’nin İsrail’le olan eski stratejik ittifakı olmak üzere bazı sorunlar var.

Erdoğan rejimi yeni eğilimlerle güce sahip olma çabası içinde bir dizi sorunu ve hareketlenmeyi bir araya topladı. Rusya ve İran’a yakınlaşma. Bu takdir edilmesi gereken bir eğilimdir. NATO ve ABD bu yakınlaşmaya karşı çıkıyor. Bu sorunlardan biri de sınırlarını güvenlik altına almak ve terörle mücadele gerekçesiyle Suriye’nin kuzey batısında bazı toprakları kontrolüne alması. Kürtlerle güney ve doğu bölgelerinde diyalog ve kalkınma yerine dış etkenler sebebiyle çekişmenin derinleşmesi bu sorunlardan.

Hâlihazırdaki uluslararası sorunlar ise ABD’nin çılgın Trump döneminde ne İran ve Rusya’ya ne de Türkiye ve Körfez’e acıması. Obama döneminde birkaç yıl esnek olması sonrası haşin sert

yönetim bu. Harvard mezunlarının yönetimi ile inek çobanı ve çingenelerin yönetimi arasındaki fark korkunç. Erdoğan yönetimi bazen bu sorunları diyalogla bazen de askeri güçle aşmaya çalışıyor. Türkiye, iktidar bir yana bir övünç kaynağıdır ve dünyadaki tüm Müslümanlar için ibretler ve derslerle doludur.

Türkiye’de geleceğin inşasıyla ilgili olarak -ki bu çok önemli bir konudur- olumsuz düşüncelerden kurtulmaya çalışmanın kaçınılmaz olduğunu düşünüyorum. Ahmet Davutoğlu ve Abdullah Gül’ün son yerel seçimler ve iki en büyük kentin belediye başkanlıklarının kaybedilmesi sonrası Türkiye’de iktidar partisinin durumuyla ilgili açıklamalarını okudum. Davutoğlu’nun sözleri doğrusa şayet üzerinde durulmayı ve gözden geçirilmeyi hak ediyor ki böylelikle beklenen reform ve rol tamamlansın, süreç rayına otursun. Ayrıca Davutoğlu ve Gül gibi sadece parti üyeleri ve hükümet erkânı arasında değil, Erbakan medresesinde tedrisatını almış herkes arasında bir işbirliği ve koordinasyon şart. Saadet Partisi’ni kast ediyorum. Adalet ve Kalkınma Partisi gibi Türkiye ile ümmet arasında ne kadar çok samimi insan var. Rekabet olsa bile bütünleşme ve işbirliği gerekmektedir. Bu rol içerideki ve dışındaki samimi insanların Arap ve İslâm dünyasındaki çekişmeden uzakta uzlaşa ve gelecek inşası için çalışmaya ihtiyaç duymaktadır. Mısır, Türkiye, İran, Suudi Arabistan ve ümmetin diğer ülkeleriyle ilişkilerin iyileşmesini çok temenni ediyorum ki ümmet gerçek düşünceye ulaşsın. Bunun yolu ise

2003'te Irak'ta yaşandığı gibi yabancılardan destek almak değil, diyalogdur.

Davutoğlu'na dayandırılan manifesto genel olarak Türkiye'nin ve özelde AK Parti'nin karşılaştığı sorunlara yönelik bir açıklama özelliği taşıyor. Manifesto özetle üç eksen etrafında dönüyor: Partinin halk desteğinin gerilemesi, partideki şartları eleştiren lider unsurların marjinalleştirilmesi ve partinin Ankara ve İstanbul gibi Türkiye'nin en büyük iki belediyesinin kaybedilmesine sebep olan son yerel seçimlerdeki kötü performansı.

Bu sorunların tefsirine gelinece liste uzun... Oldukça zor sorunlar bunlar. Kanaatimce Davutoğlu'nun bahsini ettiği sorunlar krallıkların, imparatorlukların, parti ve hükümetlerin zayıf olmasının da sebebidir. Sadece AK Parti'yi ilgilendirmemektedir. Bu sorunlar performansın değerlendirilmesi ve sürecin rayına konması için gözden geçirilmesi gerekli zayıflık noktalarıdır.

Davutoğlu'nun bahsettiği sorunlar veya olumsuzluklar doğuda veya batıda Müslüman veya gayrimüslim bir millette yaşansa bitirir ve zirveden indirir. Bunu hayatımızda birçok kez gördük. Bu sorunların bir parti veya kurumda bir araya gelmesi tartışmasız felaket olur. Davutoğlu'nun bu reformist referansı dikkate alınmalı ve sadece Türkiye ve AK Parti'ye özel değil. Kanaatimce doğuda ve batıdaki tüm partileri ve kurumları kapsamaktadır. Akil insanlar kendilerine söylenenleri veya nasihatleri sorgularlar ki olumsuzluklar gitsin, olumlu yönler çoğalsın ve olgun bir gelecek inşa edilebilsin. Allah sözü ve eylemi muvaffak kılsın. (Re'yulyevm gazetesi, 17 Mayıs 2019)

Suudi Arabistan Nereye Gidiyor?

Ahlam RAHUMA

Suudi Arabistan kimdir? Haremeyn Şerifeyn'in ülkesi, tüm Müslümanların kiblesi, Araplar ve Müslümanlar nezdindeki konumu ve değeri gereği her müminin ve Müslümanın ziyaretini hayal ettiği ülke. Fakat kendisini yönelten soru şu: Suudi Arabistan, Suudi Arabistan olarak kaldı mı? Suudi Arabistan'ın başına ne geldi ve neler değişti?

Yemen savaşı ve Suud-BAE başarısız koalisyonu Yemen'deki emellerini açığa çıkardı. Gözler Kararlılık Fırtınası operasyonu ve Suudi sözcü Ahmed el-Asiri'nin kulaklarımızı çatlatan Umut Operasyonunda değil, Yemen'deki stratejik liman ve mevzilerdeydi. Bu operasyonlar açlık ve veba dışında bir şey getirmedi.

Perde arkasında olanlar daha büyüktü. Suudi Arabistan'ı ve kararlarını eleştiren veya konuşan herkese yönelik suikastlar, zorla kaybettirme ve gizli cezaevleri. Yemen ve Suudi Arabistan'da insan haklarına yönelik açıkça ihlaller. Peki, hangi Suudi Arabistan'dan bahsediyoruz? Suudi Arabistan'ı böyle baştan aşağı ne değiştirdi?

Siyasi suikastlar tarihinin en aptalca suikastı, muhalif değil nasihat edici Suudi gazeteci Cemal Kaşıkçı suikastı bu değişimi teyit ediyor. Kaşıkçı ülkesinin İstanbul'daki konsoloslukunda öldürüldü, cesedi ortaya çıkmadı ve defnedilmedi.

Türkiye ve Katar'ı bu suikasta karıştırmak istediler ancak kendi istedikleri gibi olmadı ve üstelik Suudi Arabistan'daki insan hakları, suikastlar, kaçırımlar ve zorla kaybettirme dosyalarını ifşa etti. Hatta Ritz Carlton otelindeki prensesler dahi kurtulamadı. Keza âlimler ve hocalar da. Suudi rejimi kadınları kaçırıp tutuklayarak işkence etmesiyle tüm gelenek görenek ve

adetleri aştı. Özellikle de kadınlar açısından bu konular hassas mevzulardan sayılmaktadır.

Hangi Suudi Arabistan'dan bahsediyoruz? Özgürlükleri karşılığında prenslere şantaj yapılması, hakaret edilmeleri, aşağılanmaları ve ailelerinin alçaltılması yanı sıra Katar ablukası, vatandaşlarının umre ve hacdan mahrum bırakılması tüm bunlar Suud'un niyetlerini yansıtıyor. Yapmadık şey bırakmadı. Hatta iş Körfez İşbirliği Konseyi'ni yıkmaya kadar gitti. Öncesinde de Arap Birliği'ni.

Suudi Arabistan kendi içişlerine karışılmasına karşı çıkıyor ancak kendisine Yemen'de ordular üzerinden, Tunus, Cezayir, Sudan, Libya, Mısır ve Suriye'de haram parasıyla başkalarının işlerine karışma yetkisi veriyor.

Bazıları bu "yeni Suudi Arabistan" yenilenme söylemi ve modernleşme dili diyorlar. Hayır bu dil Yemen, Libya, Mısır ve Suriye'deki masumların kanının lanetidir. Cezaevlerinde zulüm görenlerin ve işkence altında can verenlerin lanetidir. Öldürülen ve eklemeleri birbirinden ayrılan Kaşıkçı'nın lanetidir. Şu soruyla karşı karşıyayız: Suudi Arabistan nereye gidiyor? (El-Arab El-Cedid gazetesi, 13 Mayıs 2019)

Küresel İktidar, İslâm ve Türkiye’de Siyaset

İslâm bağlantılı olarak Batı ciddi bir Osmanlı fobisi yaşamaktadır. Çökertilen imparatorluğun yerine onun misyonuna sahip çıkmamak kaydıyla Cumhuriyet’e onay verilmiş, dünden bugüne de denetim altında tutulmuş, çizgi dışı gelişmeler olabileceği kaygısıyla toplumsal siyaset, vesayet altındatutulan asker kullanılarak darbelerle dizayn edile gelmiştir.

Mustafa AYDIN

Başından beri Hristiyan (Batı) dünyası, kendisine bir husumeti olmamasına rağmen İslâm ile barışık olamamıştır. Onun içindir ki İslâm karşıtlığı anlamında bir oryantalizm İslâm’ın ilk yüzyıllarından beri vardır. Ancak çağlara göre şekil değiştire gelmiştir. Günümüzdeki İslâmfobi bunun tipik örneklerinden birisidir. Bugün İslâm âlemi Batı tarafından sistematik bir biçimde tarumar edilmiştir. Sadece aşağılanmamış, özellikle Afganistan, Irak, Suriye hattında milyonların kanına girerek, bir kısmını göçe zorlayarak buraların demografik yapısını değiştirilmiş, cami, külliye, imaret gibi tarihi eserler yerle bir edilmiştir; tarihi Halep kenti yok edilmiştir. Afrika’da Sudan gibi ön palana çıkan ülkeler başını kaldıramaz hale getirilmişlerdir. Arap dünyası Batı tehdidi karşısında teslim bayrağını çekmekle kalmamış, işbirliği ve yalakalıkla sözüm ona kendini güvenceye almaya zorlanmıştır.

İslâm bağlantılı olarak Batı ciddi bir Osmanlı fobisi yaşamaktadır. Çökertilen imparatorluğun yerine onun misyonuna sahip çıkmamak kaydıyla Cumhuriyet’e onay verilmiş, dünden bugüne de gözetim ve denetim altında tutulmuş, çizgi dışı gelişmeler olabileceği kaygısıyla toplumsal

siyaset, vesayet altında tutulan asker kullanılarak darbelerle dizayn edile gelmiştir. Sağ iktidarlar tarafından toplumsal bazı çıkışlar yapılmış olsa da Türkiye’nin ilk 70 yılı bu belirlleme çerçevesinde geçmiştir. Toplum

bu süreci tepkisel bir ruhla izlemiştir. Halkın kendi değerleriyle partallaşmasını emreden ve Türk siyasal tarihinin utanç verici hareketlerinden birisi olan 28 Şubat, bardağı taşıran son damla olmuş, bu ortam, AK Parti’nin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bu Parti’nin toplum nezdinde itibar görmesinin yegâne vasfı merkeze oynamamasıdır. Daha sonra toplum ve devleti barıştırmış olsa da geleceksel Cumhuriyetçi laik merkeze tavır koyarak bir gelişme göstermiştir.

Küresel Batı iktidarı ve içerideki ayakları bu gelişmeyi engelleyemediler. Dış ve iç muhalefet önce temenna edip övgüler döşendiler. Oluşturulan söyleme göre iradeli ve kararlı olan Erdoğan ve iktidarı değişimin adresi idi, ülke için bir şanstı. Bu söylemde, şimdilerdeki muhalefetin çok yönlü aktörleri gibi sadece Müslümanlar değil, başta liberaller olmak üzere, sosyal demokratlar, vb. de bu hoşgörülü cephede yerini almıştı.

Ancak doğal olarak gelişmeler beklediklerinin aksine idi. İçeride seçkin yapı üzerine konumlandırılmış tüm kurumlarda önemli değişiklikler meydana geldi. Cumhurbaşkanlığından TRT'ye, askeri yapıdan kısmi de olsa önemli anayasa ve hukuk değişmelerine kadar yeni düzenlemeler yapıldı, sırf seçkin yapılar olmaktan çıkarılıp topluma açıldılar. Cumhuriyet'in kuruluş aşamasında Batıya taahhüt edilen ilkelerde de bazı değişiklikler oldu. Mesela İslâm ülkeleriyle bir bağ kurma iradesi belirdi. Buralarda bir Türkiye ve Erdoğan sempatisi doğdu. Gelişme, geleneksel seçkin yapıyı rahatsız etti. Türkiye'de *eksen değişmesi* tartışmaları başladı. Türkiye'de olmayan, daha doğrusu asla olmaması gerektiği iddia edilen bir süreç yaşanıyordu. Hilafet ve şeriat geliyor olmalıydı. Aydınların Malezya modeli tartışmaları hafızalarımızda canlılığını korumaktadır.

Türkiye'de Eksen Kayması ve Küresel İktidarın Çileden Çıkışı

2006'ya kadar yaşananlar, Türkiye'de devletin altta taşeron bir hükümet olarak kalmama niyeti, küresel iktidarı çileden çıkardı. Yani Erdoğan, kendisinden beklenenleri yapmıyor, kendi bildiğini okuyor, tarihsel taahhütlerin dışında Osmanlı misyonunu taşımaya niyetli görünüyordu. Artık ortada laf anlamaz, söz dinlemez despot bir Erdoğan vardı. İçerideki muhalefet tarafından da bu niteleme pek beğenildi. Dışarıda oluşturulan tavra uygun olarak gittikçe katılan bir muhalefet oluştu. Bu kesime göre her yaptığı şey yanlış, haksızlık ve hukuksuzluktu. Mesela en son bir örnek, şaibeli gördüğü seçime yaptığı hukuki itiraz herhangi bir gerekçeye ihtiyaç duymayacak kadar açık bir hukuksuzluktu.

Kırılma AK Parti iktidarının ilk dönemlerinde başladı. ABD, genelde Ortadoğu, özelde Türkiye'de resmen konuşlanmak istedi, ama bu girişimi ünlü Körfez Tezkeresi'nin reddiyle geri

çevrildi. ABD nin başını çektiği Batı dünyasına göre bu süreci izleyen özellikle dış politikadaki gelişmelere göre, Osmanlı misyonunu üstlenme çabası içinde olduğu hissedilen Türkiye'de artık alaşağı edilmesi gereken bir lider, yıkılması gerekli bir iktidar; sonuç olarak Irak, Suriye, gibi mutlaka işgal altında tutulması gerekli bir ülke vardı. Böylece Türkiye fobisi İslâmofobinin özel bir boyutu olarak oluşmuştu.

Bu şartlar altında doğal olarak baş eğmeyeceğine öre Erdoğan'ın yapabileceği şey bu kuşatmaya meydan okumaktı. Gelişme de bu çizgide oldu. Batının kaygıyla karşıladığı tarihsel misyonu bir bakıma kabul edildiği tescil edilmiş oluyordu. BM'de yaklaşık 70 yıl önce belirlenmiş küresel siyasetin daimi temsilcilerine dünyanın beşten büyük olduğunu söyledi. Davos'ta İsrail Cumhurbaşkanı'na one minute çıkışı bu sürecin zorunlu bir ürünüydü. Bu durum getiri ve götürüleri olsa bile sürecin en açık anlatım yollarından birisiydi. Bazı İslâmcı yazarlara göre, "Erdoğan Türkiye'yi küresel siyasetten koparıyor, hem ülkenin hem de kendisinin başına iş açıyor"du. Sorun

geçerli bir küresel siyasete uymak değil, küresel iktidara boyun eğip eğmemekti.

Batı artık hep teyakkuza daydı, Türkiye'deki her gelişme değerlendirmeye alındı. Bu çerçevede mesela Batının dışındaki bir ülkeden savunma silahı alma, bir seçim, mesela İstanbul'a bir belediye başkanı seçme sorgulanması gerekli bir işti. Artık Erdoğan tartışmasız bir despottu. Despot, öteden beri çoğu kere egemenler tarafından alaşağı edilmesi gereken liderin sıfatı olmuştur. Herhangi bir otorite değil, kontrol edilemeyen iktidardır. Despot, sözelimi Mısır'da bu kadar kan dökmüş Sisi değildir. Demokratik olmayan cunta yönetimleri değil, dik duran iktidarlardır.

Şüphesiz bu arada Erdoğan ülkenin bu kritik konumunda iktidarı tam elde toplamayı düşünmüş ve dolayısıyla nihai iktidar mekanizmasını güçlendirmek için Başkanlık Sistemini getirmiştir. Uygulamada ne gibi sorunlar çıkacak elbette bunu zaman gösterecek. Ama siyasi ve sivil muhalefet başından itibaren ciddi bir gerekçe ileri sürmeksizin yeni sisteme karşı çıkmıştır. Bu gelişme Erdoğan'ın despotluğunun bir göstergesi olarak değerlendirilmiştir. Tabi kendini kuşatılmışlık içinde gören Erdoğan iktidarının her yaptığı şeyin doğru olduğunu düşünmek mümkün değildir. Hâkim retoriğin dışından bakıldığında da bunu görmek mümkündür. Ama olaylarla eleştiriler arasında genel geçer bir tekâbüliyet yoktur.

Yeni İşbirlikçi Bir Muhalefet Dizağını

Bu süreçte önemli bir gelişme iç muhalefetin oluşumudur. Bilinen-görünen unsurlardan hareketle dış muhalefeti açıklamak zor değildi. Ama içten kuşatma paradoksal bir anlam taşıyor. Bu muhalefet dışarıdan bağımsız değildir. İktidarı 7 yıl övenler, aynı oranda karşıt konuma geçtiler. Seçkinin yapının baskısından kurtulup özgürlük ortamından yararlananların en önemli teması da baskı ve özgürsüzlük idi. Böylesi durumlarda pek çok yerde olduğu gibi muhalefet retoriğe dayanırıldı. Her retorikte olduğu gibi her olaya, onu doğrulayacak ve güçlendirecek bir yer bulunabilir. Üstelik siyasal retorikler hegemoniktir, toplumun üzerinde gizil bir baskı vardır. İnsanlar aksini kolayca savunamazlar, ya geçirirler ya da onaylar gözüktürler. Özellikle birebir ilişkilerde bu kendini daha çok belli eder. Mesela miting meydanlarını dolduran AK Partililer birincil ilişkilerde kendini sansürlemek durumundadırlar.

2007'ye gelindiğinde durum iyice belirginleşmeye başladı. Dışarıdaki muhalefete paralel açık bir karşı duruş ortaya çıktı. Ergenekon davası gelişmelerinden anladığımıza göre arka arkaya darbeler planlandı. Ama bunlar hep başarısız kaldı. Kitlel Cumhuriyet mitingleri düzenlendi. Cumhurbaşkanı seçimleri bir kaosa dönüştürüldü. Mit Krizi, Gezi Hareketleri, 17- 25 Aralık taarruzları iktidarı alaşağı etmek için devreye sokuldu. Ülkeyi ve tabi özellikle iktidarı sıkıntıya soksalar da bunlar da atlatıldı.

Nihayet bu tür işler için yetiştirilen Fetullah Gülen örgütü devreye sokuldu. TSK içindeki elemanlarıyla 2016 yılının 15 Temmuz'unda bir darbe teşebbüsünde bulundurtuldu. Ülkeyi Batı tarafından ipotek altına alacak olan bu ciddi girişim karşısında önce suskun kalan sivil-siyasal muhalefet, kısa bir süre sonra darbeyi hafife almaya, hatta Erdoğan'ın bir oyunu olarak görmeye başladı. Sistematik bir biçimde FETÖ ile mücadeleye de burun kıvrıldı. Zamanın bir muhalif şairinin, II. Abdülhamid'in saldırıyı atlatması üzerine söylediği gibi "Şanlı avcı tuzağını boş yere kurmamış, atmış ama vuramamıştı". Yani Erdoğan hâlâ ayakta idi.

Muhalefet oluşturma sürecinde geçerli ilke, işbirliğinde bulunacak grubun dünya görüşü, gelecek tasarımı, ülkenin selameti için ifade ettiği anlam değildi, Erdoğan muhalifi olmak yeterliydi. Bu bağlamda FETÖ dost olmasa bile karşıt bir örgüt değildi, mücadele edilmesi de yanlıştı. Normal siyaset yapma durumunda olmayan HDP oy verilebilecek saygın(!) bir örgüttü. Hatta neredeyse artık PKK diye bir terör örgütü sorunumuz yoktu. Terörle mücadele hükümetin keyfi bir davranıştıydı. Sivil siyaset de siyasal muhalefetin merkezi olan CHP ile saf tutmaya çalıştı, ilginç bir kombinasyon meydana geldi. CHP, HDP'leştirdi dolayısıyla PKK terörüne ılımlı bakmaya başladı. Diğer taraftan FETÖ'leşti. İşin gerçeği, ülkenin iç ve dış sorunlarını göz ardı eden, toplumun gerçekleriyle bağdaşmayan olağanüstü bu süreci iç dinamiklerle açıklamak mümkün görünmüyor. Bildiğimiz tarihsel CHP ile din sömürücüsü Fetullahçı bir örgüt arasında ne ilişki olabilir ki? Yine Kürt sorununu kangrene dönüştüren Cumhuriyet'in ulusçu politikasının sahibi CHP nasıl HDP yandaşı olabilir ve yine aynı şekilde Kürt sorununu temsil

ettiğini iddia eden HDP CHP'ye yamanabilir? Yani tarihi tersine döndüren daha güçlü güncel gerekçeler bulmadan bu tablo açıklanamaz.

Önemli değişikliklerden birisi 1910'lu yıllardan itibaren CHP'nin siyasetle ilişkisidir. Bu tarihlere kadar CHP ciddi bir iktidar talebinde bulunmamıştır. Çünkü Cumhuriyet tarihinde CHP kendini devlet olarak görmüştür. Cumhuriyet'in sahibi, toplumun varisidir. Toplumun güncel sorunlarını çözen iktidar işi sağ kanat partilerin işidir. Bir seçim sonrasında CHP Genel Başkanı Baykal'ın "Hele şükür seçmen bu sorunlu ortamda bizi iktidarı almaya mecbur etmedi" sözü hatırlarda canlılığını koruyor. Ne var ki yukarıda söz konusu ettiğimiz gibi kurumların seçkinci yapılarının kırılması, yani CHP'nin devlet olmaktan çıkarılması, Erdoğan'ın siyasetin dışında bir yolla düşürülemeyecek bir konumda olması, CHP'yi -muhtemelen- küresel iktidarın siyasetteki bir ayağı olması gerektiği düşüncesine kapılmaya yöneltti. Genel Başkanlık operasyonu da bu çerçevede gerçekleşti. Bir kaset mizansenıyla düşürülen Baykal'ın yerine, becerikli değil, ama daha sonra bir hayli kullanışlı bir kişi olduğunu gördüğümüz Kılıçdaroğlu getirildi. Bu arada belki iktidardan daha fazlasıyla belediye başkanlıklarının bir hayli işlevsel olduğunu fark etti.

AK Parti'de Tasfiyeler, Küskünler, Pusuda Bekleyenler

Bu arada AK Parti cephesinde de gelişmeler oluyordu. Erdoğan, bu kuşatma içerisinde iktidarını uzatmak için Parti'de değişiklikler yapıp geldi. İktidar yürüyüşüne beraber başladığı arkadaşlarının önemli bir kısmını hareketin dışında bıraktı, vitrini sürekli yenilemeye çalıştı. Batıda iktidar partileri ve liderleri mesela İngiltere'de Demir Leydi olarak tanına Teacher, Alman Başbakanı Merkel üçüncü dönemlerini tamamlamada zorlandılar. Ama Erdoğan bu yenilikçi operasyonlarla dördüncü iktidar dönemini sürdürüyor. Muhalifleri ise nedensiz olarak aniden iktidardan düşeceği, hiç olmazsa öleceği umuduyla yaşamaktadırlar.

Anladığım kadarıyla bu tasfiyelerdeki öncelikli gerekçe FETÖ ile ilişkilerinden çok, haklı olarak çok önemsedığı, bu örgütle mücadelede pasif kalmaları veya bu cemaat üyelerinin söz konusu kişilerden yararlanmalarıdır. Ne var ki bu saf dışı

edilmiş etiksel olmamıştır. Bu işler daha makul, küstürmeden, bir vefasızlık görüntüsü sergilemeden daha yumuşak, dostluk ilişkilerini zedelemekten olabiliyordu. Mesela seçime giden ülkede Başbakan Davutoğlu ve bazı büyük şehirlerin Belediye başkanları dönemlerini tamamlamalarıyla yeniden aday gösterilmeyebilirlerdi yani estetik bir şekilde tasfiye edilebilirlerdi.

Ancak Parti'de bundan çok daha öte bir başka sıkıntılı süreç daha yaşanıyordu. Parti'yi temsil edecek eleman bulmakta zorlanılıyordu. Gerçekten de Parti'nin en önemli sorunlarından birisi 17 yılda en azından yönetimini temsil edebileceği bir AK Partili tipini üretmeyişidir. Bunu cemaatlerle karşılamayla çalıştı. Teşkilata alınan insanlar Parti içinde yukarıda söz konusu ettiğimiz misyonla hiçbir ilişkisi olmayan geniş bir kesim, çıkarları için teşkilatı bir atlama taşı olarak gördü. Bunlara göre iş, harcılaem sıradan bir iktidar, bir çıkar aracı idi. Kişisel olarak beklediklerini bulamazsa kötüydü. Parti'ye tutunup zirveye tırmanan ve beklediklerinin üzerinde koltuk sahibi olan yakınlar bile, ayakları yere değince ciddi birer muhalif oldular. Daha önemlisi Parti'nin ileri gelenlerinin durumu, bunların muhalifliğidir. Sözün kısası aşağıda bazı AK Partili halk kesimlerine de sirayet eden bu gelişme şimdilerde muhafazakâr muhalefet olarak adlandırılmaktadır.

Yukarıda da belirttiğimiz gibi eski dostların saf dışı ediliş biçimi problemlidir. Bunu hem atanlar, hem atılanlar kamuoyuna açıklamada zorlandılar, onun için de saf dışı edilenler daha çok suskunluğu tercih ettiler. Bir bakıma pek çok grup, cemaat ve örgütün yaşadığı süreci AK Parti de yaşadı. İcraatlarında daha bir insiyatif sahibi olması doğal olan liderlik teşkilat konusunda ve ortaklaşa verilmesi gereken kararlarda kişiselleşti. Böylesi durumlarda uyarının ve istişarenin çalışmadığı görülür. Aslında burada da yaşanan budur.

İşin gerçeği, ülkenin iç ve dış sorunlarını göz ardı eden, toplumun gerçekleriyle bağdaşmayan olağanüstü bu süreci iç dinamiklerle açıklamak mümkün görünmüyor. Bildiğimiz tarihsel CHP ile din sömürücüsü Fetullahçı bir örgüt arasında ne ilişki olabilir ki? Yine Kürt sorununu kangrene dönüştüren Cumhuriyet'in ulusçu politikasının sahibi CHP nasıl HDP yandaşı olabilir ve yine aynı şekilde Kürt sorununu temsil ettiğini iddia eden HDP CHP'ye yamanabilir? Yani tarihi tersine döndüren daha güçlü gündel gerekçeler bulmadan bu tablo açıklanamaz.

Şimdi moda ifadesiyle muhafazakâr muhalif birileri bu kişileri müstakil parti kurmaya teşvik etmektedir. Daha önce neyi, niçin yapamadıklarını açıkla(ya)madıkları gibi şimdi de ne yapacakları konusunda ciddi, inandırıcı bir açıklamada bulunamamaktadırlar. Vakitsiz sehv secdesi yapmaktadırlar. Bir siyasetçi dostumun ifadesiyle esasen “siyasetin sehv secdesi olmaz”. AK Parti'nin kurulduğu zamandaki gibi siyasal boşluk ve boşluğun doldurulmasına yönelik bir toplumsal potansiyel eğilim bulunmamaktadır. Hele küresel iktidarın saldırıları karşısında toplumun bir parti değiştirmek ve yeni siyasal oluşumlar lüksü gözüküyor. Elbette bu toplum yakın gelecekte yeni bir patiyeye ihtiyaç duyabilir ve bu kişiler yeni oluşumun danışmanlık gibi potansiyel imkânları içinde yer alabilirler Ama bu kişiler öncü rolü oynayamazlar. Tabir caizse mevcut bagajları buna fırsat vermez.

İşin daha dramatik bir tarafı, AK Parti'den kopan bazı siyasetçilerin, pusuda Parti'nin çözülmesini beklemeleridir. Böylelerinin parti içindeyken bu düşüncede oldukları anlaşılıyor. Tabir caizse omurgasız bir tip ortaya çıkmıştır. Toplum için düşündüğü ciddi bir şey yok, içinde yer alabileceği bir muhalif oluşumun davetini beklemektedir. Bunların sayısı hiç de az değildir. En ufak bir pozisyon değişikliğinde CHP'nin kapısını çalan Abdullah Gül bunun tipik bir örneğidir. Gösterdiği performanstan anlıyoruz ki o çok sevdiği Cumhurbaşkanlığına tekrar konabilmenin yollarını

aramaktadır. Ülkenin söz konusu ettiğimiz kuşatılmışlığı içinde CHP'ye yüklenen misyonu göz ardı eden bir muhafazakâr kesimin şaşırtıcı tavrını başka türlü açıklayamıyorum. Unutmamalıdır ki bu tavır, iktidar halindeyken ülkenin bir muhalefet partisiyle doğal şartlar dahilinde kurulması gerekli diyalogdan farklı bir şeydir.

Küresel kökenli muhalefet oluşumu, Türkiye'de iki cephe/kutuplu bir toplumsal oluşuma da neden olmuştur. İddia edildiği gibi bu kutuplaşmanın müsebbibi AK Parti değildir. AK Parti şüphesiz bunun dışında değildir, tabir caizse mevcut taarruz karşısında kapsamlı bir savunma içindedir. 2015'teki Cumhurbaşkanlığı seçimleriyle bu durum daha bir ivme kazanmış, taraflar ittifak arayışlarına girişmişlerdir. Artık ülkenin kendisine özgü çok partilerden oluşan ve Cumhuriyet ve Millet adlarını taşıyan iki partili sistemi vardır. Sivil ortamda artık Gezi Hareketi Güçleri mevzide hazır bir kuvvet olarak beklemektedir. Öyle gözüküyor ki siyasal mücadele nasıl seyrederse etsin küresel iktidar ekonomik taarruzların yanında, çağımızda önem kazanan sokak hareketlerini elde bir yol olarak görmektedir.

Bu sürecin kötü taraflarından birisi kavram ve ilkelerin tepetaklak edilmiş olmasıdır. Hak, hukuk, adalet gibi kavram ve ilkeler bağlamlarından koparılmışlardır. Bunlara bağlı eylemler de özellikle muhalefet tarafından genel geçer anlamında değil, mevcut retoriğe göre değerlendirilmektedir. Buna göre hukuk, mutlaka güç taşıyan iktidar tarafından kurulmuştur, onun için güvenilemez. En azından kararları güvenilmezdir. Seçimin iptali örneğinde olduğu gibi bu karar öncesinde ve dışında YSK güvenilir ve saygın bir kurumdur, ama bu kararında bir çetedir ve kararı geçersizdir.

Sonuç Yerine Özetle...

* Türkiye gerçekten bir küresel kuşatma altındadır. Bu saldırı dini, tarihsel, siyasal, kültürel; hiçbir şekilde yok sayamayacağımız nedenlere dayanmaktadır. Cemil Meriç'in dediği gibi “camileri yıksak hep bir ağızdan artık Müslüman olmadığımızı” haykırırsak, Hristiyan Batının gözünde hep Müslümanız. Osmanlı'nın varisi olmadığımızı İslâm dünyası ile ilgili bir misyonumuzun bulunmadığını ilan etsek de biz yine oyuz ve sadece

Müslüman olarak değil, insan olarak elimizden geldiği kadar bu misyonu üstlenmek zorundayız. Uygulamada gerçekleştirim düzeyimiz ne olursa olsun bize göre siyaset yalnızca çıkar üzerine kurulamaz. Bize göre siyasetin hedefi salt çıkar değil, adaletle bağdaştırılmış çıkarlardır. Mesela İslâmi duyarlılığı olduğunu düşündüğüm pek çok aydının dediği gibi “Esed’le anlaşıp onun yolunu izleseydik sıkıntı çekmezdik” yargısı ahlaki değildir. Esas itibarıyla bu, ahlaki olmamanın yanında Arap şeyhleri gibi, bizi karşısına alan küresel iktidara teslim olmak demektir. Evet, şimdi kazanmadık ama kaybetmedik de.

* Bu gelişim sürecinde içeride ve dışarıda pek çok şey genel geçer anlamının dışında bir işleve sahiptir. Mesela seçim sırf bir seçim olmanın ötesinde bir anlam taşımaktadır. Normal şartlarda hangi gruba ait olursa olsun biri kazanır ve İstanbul’u idare eder. Hatta bunun dini, milliyeti, cinsi, cibilliyeti de önemli değildir. İş de Belediye yönetimiyle ilgilidir, seçmen kimin daha iyi yönetebileceği ile ilgilenir. Ama ne yazık ki Türkiye’de süreç böyle işlememektedir. Muhalefet gerektiğinde muhalif ideolojiye katkıda bulunabilecek eleman arayışındadır, bir şeyleri elde etmek yahut yıkmak adına her türden yapılarla işbirliği yapmakta bir beis görmemektedir.

* Batı, sadece *küresel siyasete* uymamış değil, *küresel iktidara* boyun eğmemiş Türkiye’yi asla kabul etmeyecektir. Dolayısıyla çok yönlü bir gözetim ve denetim altına alma çabası devam edecektir. Anladığımız kadarıyla bu taarruzla ilgi yeni projeler oluşturulmaktadır. Huruc, ABD merkezlidir ve öncelikle ekonomiyi hedef almıştır. Gümrükle oynama, ithalatının yüzde 17.7’sini gerçekleştirdiği Türkiye’yi avantajlı ülkeler listesinden çıkarma bir başlangıç olmalıdır. Anlaşıldığı kadarıyla Avrupa’da öteden beri Türkiye karşıtı güçleri koruyup destekleyen Almanya yeni düzenlemede bir üs olarak kullanılacaktır. Türkiye toplumunun kafasını çelmek üzere Türkçe yayınlı yoğun bir medya oluşumu devreye sokulmaktadır. Bunun için de parlamentoda onaylanmış bütçeler oluşturulmaktadır. Avrupa’daki sıradan işler bile süreçle ilişkilendirilmektedir. Mesela AP temsilcisine göre Avrupa Parlamentosu seçimleri aynı zamanda Türkiye’de özgür olmayan kitleye bir destek amacını taşımaktadır. A. Merkel’in Partisi CDU’nun

başkanı da Türkiye’deki muhalefet partisi ile dayanışma çağrısında bulundu. (İstanbul seçimini CHP’nin alması gerektiğiyle ilgili Batı söyleminin anlamı sanırım anlaşılmıştır. Başkanlık seçimlerinde defalarca sayım döküm yapılan ABD’li Trump, “İstanbul seçiminin iptali bir kenara yazılmıştır” diyebiliyor.)

* Bu süreçte Erdoğan’ın yeri hayli önemlidir. Muhalefet retorığının hilafına şunu açıkça söylemeliyim: Ülkenin içinde bulunduğu bu ortamda Erdoğan bir şanstır. Erdoğan Batıda eğitim görmüş, bir yerlere takılmış ve dolayısıyla bir yerlere diyet borcu olan, bağajlar taşıyan bir lider değildir. Bir başka deyişle “**küresel effendiya (Beyefendiler takımı)**”ndan değildir. Tarihimizdeki büyük devlet ve düşünce adamı Cevdet Paşa örneğinde olduğu gibi (lider bağlamında) Erdoğan’ın Batıda eğitim görmemesi, bir Batı dilini bilmemesi önemli bir avantajdır. Şüphesiz sıradan insan için Batıda eğitim görmek, sağlam bir dile sahip olmak zül değildir. Sözünü ettiğimiz kural bir tarihsel misyon üstlenecek lider içindir. Erdoğan’ın -belki aynı bir bağlamda kritik edebileceğimiz- birtakım hataları Türkiye ve İslâm dünyası adına misyonunu görmezlikten gelmeyi gerektirmez.

* Türkiye, çepeçevre sorunlarla kuşatılmıştır. İçte terörle mücadele devam ederken güneyde Suriye ve Irak’taki yapılanma, Akdeniz’deki Türkiye karşıtı siyasi ve askeri oluşum/yığınak, ABD’nin İran’a saldırı ihtimali, vb. bu kuşatmada sıradan görüntülerdir. ABD’nin Türkiye’ye hava saldırısı gibi bir fiili müdahalesi uzak gözüküyorsa da dışarı iç açıcı değildir. Ama asıl yıkıcı hareket içeriden gelebilir. Erdoğan içeriden bir sokak hareketi konusunda dikkatli olmalıdır. Muhalefetin barışçıl, uzlaşmacı dilini de bir taktik olarak görmek gerekir.

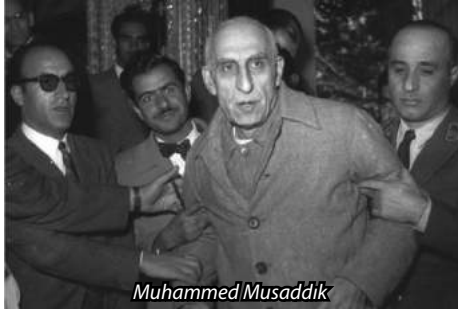
Sonuç olarak diyebiliriz ki elbette sosyal bilimlerde bir oluşumun tek tür açıklaması yoktur. Özellikle ayrıntıda aynı sorun ve özellikle değişik kesitler arklı açılardan farklı biçimlerde yorumlanabilirler. Bir retorığın içinde mahsur kalınmadığı sürece bunlar açıklayıcı da olabilir. Zaman ve mekân boyutları itibarıyla baktığımızda ülkenin içinde bulunduğu bu tablonun yakın bir vadede değişmeyeceği ve hatta sıkıntıların daha da artabileceği söylenebilir. Bu ciddi durumu görmezlikten gelmek en hafif ifadeyle aymazlık olur.

Musaddık Darbesi ve Türkiye

Şer İttifakı Türkiye’de Taksim Kadife Darbe Süreci ile 15 Temmuz sosyolojik amaçlı askeri darbe girişiminin bir karışımı olan yeni bir darbe türünü (melez darbe) yürürlüğe koymak istiyor gibi bir durum söz konusudur. Şer İttifakının öngördüğü darbe şekli, 1953 yılında İran Başbakanı Musaddık’ın CIA+MI6 iş birliği ile düşürülmesi darbesinin benzeri bir darbe olabilir.

Burhanettin CAN

“1953’te Birleşik Devletler İran’ın halk tarafından sevilen Başbakanı Muhammed Musaddık’ın iktidardan indirilmesini düzenlemede önemli rol oynadı.” (ABD Dışişleri Bakanı Madeleine Albright, 17 Mart 2000)

“Amerika, Soğuk Savaş’ın ortalarında demokratik yollarla seçilmiş İran Hükümeti’nin devrilmesinde rol oynamıştır.” (ABD Başkanı Barack Obama, 4 Haziran 2009)

Son günlerde ABD’nin Irak’a asker gönderme kararı, Amerikan vatandaşlarının bölgeyi terk etmesini istemesi, bölgede Suud tankerlerine saldırılar yapılması, İsrail’in İran karşıtı kullandığı saldırgan dil, İran’la daha önce yapılmış nükleer antlaşmadan ABD’nin tek yanlı olarak çekilmesi ve İran’a konan ambargonun sertleştirilmesi, Doğu Akdeniz’de enerji savaşlarının yoğunlaşması, İngiltere ve ABD’nin bölgeye savaş gemileri, savaş uçakları göndermesi, İsrail-Mısır-Güney Kıbrıs-Yunanistan’ın enerji işbirliği yapması ve doğu Akdeniz’de Doğal gaz aramalarını ABD şirketine vermeleri, Yunanistan’ın Türkiye’yi ekonomik ambargo uygulamakla tehdit etmesi, Türkiye’nin doğu Akdeniz’de, kendi kıta sahanlığında doğal gaz aramaya başlaması karşısında, ABD, AB ve Rusya’nın -tonları farklı olsa da- tepki koymaları; Türkiye’de terör saldırılarının birden bire artmış olması, gerek Türkiye ve gerekse bölgede Şer

İttifakının (ABD-İngiltere-İsrail-Siyonizm), yeni provokasyonları ile karşı karşıya kalılabileceği ihtimalinin yüksek olduğunu göstermektedir.

İslâm coğrafyasında vuku bulan geçmişteki benzer olaylar, *Şer İttifakının*

(ABD-İngiltere-İsrail-Siyonizm), İslâm coğrafyasında uyguladığı “Kaostan Kaynaklanan Düzen” (“Yaratıcı Savaş”/“Düzeltilici Savaş”) stratejisinin bir sonucu idi. İkinci nesil kadife darbe zinciri olan “Arap Baharı” ve üçüncü nesil kadife darbe olan Taksim Kadife Darbe Süreci, bu teorinin/stratejinin uygulanmasından başka bir şey değildi. ABD Başkanı Trump’ın iktidarı ile birlikte başlatılan gerilim politikaları, *Şer İttifakının* 3. Dünya savaşını başlatabilmek için yeni bir aşamaya geçilmek istendiği görüntüsü vermektedir.¹ Bölge ülkelerinin bu tuzağa düşmemeleri gerekmektedir.

Şer ittifakı Türkiye’de Taksim Kadife Darbe Süreci ile 15 Temmuz sosyolojik amaçlı askeri darbe girişiminin bir karışımı olan *yeni bir darbe türünü (melez darbe)* yürürlüğe koymak istiyor gibi bir durum söz konusudur. Şer İttifakının öngördüğü darbe şekli, 1953 yılında İran Başbakanı Musaddık’ın CIA+MI6 iş birliği ile düşürülmesi

1 Can, B., İslâm Coğrafyası ve Küresel Savaş-1: “Kaostan Kaynaklanan Düzen” ve “Küresel Savaş”, *Umrân*, Eylül 2017. Can, B., İslâm Coğrafyası ve Küresel Savaş-2: Küresel Savaş Türkiye Üzerinden Mi(!)? Çıkarılmak İsteniyor, *Umrân*, Ekim 2017.

darbesinin benzeri bir darbe olabilir. O nedenle Türkiye'nin bu süreci en az zararla atlatabilmesi için Musaddık darbesinin çok iyi analiz edilmesi, *Türkiye'yi yönetenlerin, milletin, STK'ların, cemaatlerin/hareketlerin* bu darbeden gereken dersleri çıkartıp buna uygun davranması gerekmektedir.

Bu yazı serisinde CIA+MI6'nın İran'da gerçekleştirdiği Musaddık darbesi incelenecektir.

"Kaostan Kaynaklanan Düzen"de Şer İttifakının Darbeler Zinciri

Şer ittifakı, "kaos teorisine" dayanan bir strateji izlemektedir. Bu teoride, her şey çatışmaya dayandırılmaktadır. İnsanların can, mal, namus güvenliği olmayacak tarzda meydana getirilecek bir çatışma ortamı, istenen kargaşayı sağlayacaktır. Komşuların, kabilelerin, aşiretlerin, etnik yapıların ve farklı inanç gruplarının birbirine düşman olduğu, çatıştığı, kimsenin önünü, çevresini, geleceğini göremediği ve iradesinin felç edilip direncinin kırıldığı ve çaresizlik içerisinde kıvrandığı bir kaos ortamı, bu şeytani mekanizmanın ana ilkesidir. Buna, 'Ordo Ab Chao'('Kaostan Kaynaklanan Düzen') adını vermektedirler.²

Kaos, zıtların çatışmasına dayanan bir teoridir. Kaos yaklaşımının en önemli boyutu, son derece zıt fikirlerin ve bilgilerin kamuoyuna servis edilip insanların ve ülke yönetimlerinin karar vermesine mani olmak, kafa karışıklığı meydana getirip gerçekleri görmesini, arkada kurulan tezgâhları fark etmesini engellemektir.³

'Tez, anti tez, çatışma ve sentez' düzleminde meydana getirilen bir kaos, dün kapitalizm-komünizm çatışması üzerine kurulu iken; bugün

dinler, mezhepler, etnik yapılar ve medeniyetler üzerine oturtulmuştur. Büyük Ortadoğu coğrafyasında yaygınlaştırılmaya çalışılan etnik ve mezhepsel çatışmaların kökeninde, "kaostan düzene geçiş" yaklaşımı yatmaktadır. Kaosun müsebbibi olarak din, mezhep ve milliyetler gösterilerek bütün din, mezhep ve milliyetlerin kaldırılması, küreselleşme adına istenmektedir.⁴

Şer İttifakı (ABD-İngiltere-Siyonizm-İsrail), küresel imparatorluk için hedef aldığı ülkeleri, alt etnik ve mezhebi gruplara bölüp yeni uluslar oluşturmayı bir strateji olarak benimsemiştir: "Afganistan'ın Geleceğinde Amerikan Politikası

Eski Koordinatörü Richard Haass: Tek başına güç kullanımı, politik değişiklikler için yeterli değildir. Bu şekilde bir değişiklik için en etkili yol, değişik şekillerde *karışıklık* yaratmaktır. 'Ulus inşa etmek' bu yollardan biridir. İlk önce tüm karşı çıkanları yok edeceksin ve daha sonra başka bir topluluk yaratma işiyle meşgul olacaksın."⁵

Bu politika, önce Irak ve Afganistan'da, sonra "Arap Baharı" denilen 2. Nesil Kadife Darbe süreciyle birlikte Ortadoğu'daki ülkelerde uygulamaya sokulmuştur. Oslo görüşmelerinin deşifre edilmesi ile birlikte başlatılan 3. Nesil Taksim Kadife Darbe Süreci ve 15 Temmuz sosyolojik savaş amaçlı askeri darbe girişimi ile

Tez, anti tez, çatışma ve sentez' düzleminde meydana getirilen bir kaos, dün kapitalizm-komünizm çatışması üzerine kurulu iken; bugün dinler, mezhepler, etnik yapılar ve medeniyetler üzerine oturtulmuştur. Büyük Ortadoğu coğrafyasında yaygınlaştırılmaya çalışılan etnik ve mezhepsel çatışmaların kökeninde, "kaostan düzene geçiş" yaklaşımı yatmaktadır. Kaosun müsebbibi olarak din, mezhep ve milliyetler gösterilerek bütün din, mezhep ve milliyetlerin kaldırılması, küreselleşme adına istenmektedir.

Türkiye'de uygulanmıştır ve uygulanmaktadır.

2003 yılında ABD düşünce kuruluşlarından RAND Corporation tarafından hazırlanan 'Sivil Demokratik İslâm: Ortaklar, Kaynaklar ve Stratejiler' adlı rapor; Büyük Ortadoğu coğrafyasında kaos ortamı meydana getirip "yeni uluslar", "yeni dinler", "yeni mezhepler" inşa etmenin yolunu göstermektedir.⁶

4 Varsden, V., a.g.e, s.36.

5 Foster J.B. 'Emperyal Amerika ve Savaş', *Cosmo Politik*, sayı: 6, Sonbahar 2003, s.39-45.

6 Can., B., 21. Yüzyıl Haçlı Savaşlarında yeni Bir Tuzak: Ilımlı İslâm Cumhuriyeti, *Umran Dergisi*, sayı:117,

2 Texe Mars, *İllüminatı, Entrika Çemberi*, Timaş Yayınları, İstanbul, 2002, s.100-120.

3 Varsden, V., *Siyon Liderlerinin Protokolleri*, Protokol No: 10, Kum Saati Yayınları, İstanbul, s.53.

Bugün, Büyük Ortadoğu Projesi kapsamında 22 ülkenin yeniden yapılandırılması için, Afganistan-Pakistan hattında, Irak-Suriye-Filistin-Lübnan hattında, Katar-Yemen-Somalı-Sudan hattında ve Libya-Mali-Orta Afrika hattında yaşananlar, 'kaostan kaynaklanan düzen' teorisinin uygulanmasının sonucudur.

Bugün, Büyük Ortadoğu Projesi kapsamında 22 ülkenin yeniden yapılandırılması için (Şekil-1), Afganistan-Pakistan hattında, Irak-Suriye-Filistin-Lübnan hattında, Katar-Yemen-Somalı-Sudan hattında ve Libya-Mali-Orta Afrika hattında yaşananlar, 'kaostan kaynaklanan düzen' teorisinin uygulanmasının sonucudur: "Kaos kasıtlı olarak yaratılıyor, bu suretle düzen ve kontrol sağlanabiliyordu. Kaosun korkunç yüzüyle karşılaşan halk, bir kurtarıcıya-parlak zırhlı şövalye- kaosuna sona erdirmesi ve yeniden düzen sağlaması için, sadece yetki vermekten çok daha fazlasını yapmaya istekli oluyordu. Devrimci Kaos'un ardından illuminati'nin planını uygulayabilmek için fırsat doğmuş oluyordu."⁷

Bu yaklaşımı ilke edinmiş olan Şer İttifakı, 20 ve 21. yüzyılda jeostratejik önemi olan ve Şer İttifakının boyunduruğuna girmeyip karşı duran pek çok ülkede, fiili işgal, askeri darbe, postmodern darbe ve kadife darbelerle iktidarlara düşürmüş; bazı ülkeleri de bölmüştür. Bu darbelerden bazıları aşağıda isim olarak verilmektedir⁸:

- 23 Ocak'ta Venezuela'da seçilmiş Devlet Başkanı Nicolas Maduro'nun yerine ABD destekli muhalefet lideri Juan Guaido'nun kendisini geçici devlet başkanı ilan etmesi ve ABD'nin Guaido'yu geçici devlet başkanı olarak tanınması,
- İran'da 19 Ağustos 1953'te CIA+MI6 destekli askeri darbe ile Başbakan Musaddık'ın iktidardan düşürülmesi (TPAJAX Operasyonu/"Çizme Operasyonu").

2004, s.15-25.

7 Texe Mars, a.g.e., s.100-120.

8 Meydan, S., "Amerikancı Darbeler", *Sözcü*, 28 Ocak 2019. Oktay, H; Cerrah, U; "İran Krizi ve Bölgesel Güvenlik Raporu", Kafkasya Stratejik Araştırmalar Merkezi, Ankara- 14 Mayıs 2018.

Darbenin ana sebebi, İngilizlerin elinde bulunan İran petrolünün millileştirilmesi ve Sovyetler Birliği ile ilişki kurulmasıdır.

- 1957'de CIA, Endonezya devlet başkanı Sukarno'ya yönelik askeri darbe girişiminde bulundu fakat başarısız oldu. Ancak 1 Ekim 1965'te Suharto liderliğindeki ordu, Amerika'nın desteği ile Sukarno'yu devirdi. Darbenin sebebi, dünyadaki bağımsızlık hareketlerini desteklemek, Millî kaynakları kontrol etmek, SSCB ve Çin ile çok iyi ilişkiler kurmak ve Doğu Avrupa'dan silahlar satın almış olmaktır.
- 1950'de Guatemala'da Albay Jacobo Arbenz Guzman başkan seçilmiştir. 1954 yazında, Albay Castillo Armas'ın eğittiği paralı askerler, ABD hava desteğiyle Honduras ve Nikaragua'daki üslerinden harekete geçip Guatemala'ya girmişler ve Devlet başkanı Arbenz'ı düşürmüşler. Darbe sebebi, Guatemala ekonomisini kontrol eden Guatemala'nın demiryollarını, limanlarını, muz bahçelerini işleten United Fruit Company adlı yabancı şirket'in elinden bunların alınmış olması, United Fruit'in 234 bin dönümlük arazisinin kamulaştırılması ve Çekoslovakya'dan silah satın alınmak istenmesidir.
- 1964 ve 1970 yıllarında sosyalist Salvador Allende, ABD'ye rağmen Şili başkanlık seçimlerini kazanıp Şili'ye devlet başkanı olmuştur. 11 Eylül 1973'te General Augusto Pinochet'in askeri darbesi ile Allende iktidardan düşürülmüştür. Darbe sebebi, Şili'nin bakır üretimini elinde bulunduran iki Amerikan sermayeli şirketin elinden kamulaştırma yapılarak bakır üretiminin alınmış olmasıdır.
- Paraguay, Brezilya, Bolivya, Uruguay, Arjantin, Yunanistan, Vietnam ve daha pek çok ülkede Amerikancı darbeler olmuştur.
- Amerikancı darbelerden en çok nasibini alan ülkelerden biri de Türkiye'dir.

Türkiye'deki siyasi iktidarlara ideolojik yapı ne olursa olsun Türkiye'nin menfaatine ve ABD'nin aleyhine olan herhangi bir politika izlediklerinde darbelerle (askeri darbe, postmodern darbe, kadife darbe ve muhtıra) düşürülmüşlerdir:

27 Mayıs 1960'da Menderes iktidarı sanayileşmek ve SSCB ile ilişki kurmak istediğinde Askeri darbeyle düşürülmüştür.

Demirel İktidarı, sanayileşme ve SSCB ile anlaşmalar yaptığı için 12 Mart 1971 muhtırası ile iktidardan düşürülmüştür.

Demirel iktidarı, afyon üretimini tamamen yasaklamadığı ve Yunanistan'ın NATO'ya dönmesine müsaade etmediği için 12 Eylül 1980 askeri darbesi ile düşürülmüştür.

Erbakan iktidarı, D-8'leri kurduğu, İslâm dünyası ile bağları kuvvetlendirmek istediği, İran'la doğal gaz anlaşması yaptığı, Kıbrıs'tan taviz vermediği, her alanda sanayileşmeye öncelik ve ağırlık verdiği için 28 Şubat 1997 postmodern darbesi ile düşürülmüştür.

Ecevit iktidarı, İran'la yapılan doğal gaz anlaşmasını iptal etmediği, ABD'nin Irak operasyonuna müsaade etmediği, Kıbrıs ve Ermenistan sorunlarını ABD'nin istediği şekilde çözmediği için düşürülmüştür.

27 Nisan 2007 e-muhtırası, Taksim Kadife Darbe Süreci ve 15 Temmuz sosyolojik savaş amaçlı askeri darbe girişimleri; Erdoğan iktidarının Şangay İşbirliği Örgütü'ne girmek istemesinden, Çin ve Rusya'dan füze savunma sistemleri almak ve ticareti geliştirmek istemesinden, Irak ve Suriye'de Şer İttifakından bağımsız politika izlemesinden, Somali, Sudan ve Katar'da askeri üsler açıp "bayrak göstermesinden", Halk Bankası üzerinden TL ile uluslararası ticaret yapmasından, Kıbrıs meselesini Şer İttifakının istediği şekilde çözmemesinden ve Doğu Akdeniz'de petrol-doğalgaz aramaya başlamasından dolayı yapılmışlardır.

Türkiye açısından Şer İttifakı destekli, Musaddık Darbesi özelliklerini ihtiva eden melez bir darbe tehlikesi hâlâ daha mevcuttur ve süreç devam etmektedir!

O nedenle genel olarak sosyal hadiselerde, özel olarak da değişik darbe şekillerinde etkili olan faktörleri, parametreleri ana hatları ile ele alıp incelemekte fayda vardır.

Sosyal Hadiselerde Etkili Dört Temel Dinamik

Sosyal hadiseleri ele alıp değerlendirirken, analiz yaparken şu dört dinamiğin göz önüne alınmasında fayda vardır:

- İç dinamikler
- Bölgesel dinamikler

Şekil-1: Büyük Ortadoğu Projesi Kapsamında Öngörülen Yeni Harita

- Küresel dinamikler
- İlahi irade

İlahi irade boyutu bu çalışmada ele alınıp değerlendirilmeyecek; daha sonra özel olarak, daha geniş bir kapsamda analiz edilecektir.

İç Dinamikler

Darbe sürecine etki eden, onu kolaylaştıran veya zorlaştıran iç parametreleri, genel olarak aşağıdaki başlıklar altında toplayabiliriz⁹:

1- Toplumsal Yapı:

- Demografik Parçalanmışlık: etnik unsurlar arasında ve farklı inançlar arasında kin ve nefretin yayılma derecesi,
- Değerlerin yozlaşması, toplumsal bağların çözülmesi,
- Yabancı istihbarat mensuplarının öğrencilerin arasına sızarak iyi bir konum elde etmiş olmaları,
- Şiddetin yaygınlaşması, suç oranlarında artış,
- Güvensizlik dalgasının yaygınlaşması,
- Bizzat dışarıdan finanse edilen işbirlikçi sivil toplum örgütlerinin var olması,
- Öğrencilerin ve gençlerin biriken öfkesi,
- Halkın yönetime ve sisteme karşı güvensizliği, biriken öfke, gittikçe artan küskünler kitlesi, gayrimemnunlar ittifak imkânları
- Cemaatler, hareketler, STK'ların durumu, tepkileri, dayanma güçleri, halkla bağları, olaylara tepkileri, kimin yanında yer alacağı.

9 Can, B., İslâm Coğrafyası ve Küresel Savaş-1: "Kaostan Kaynaklanan Düzen" ve "Küresel Savaş", *Umran*, Eylül 2017. Can, B., İslâm Coğrafyası ve Küresel Savaş-2: Küresel Savaş Türkiye Üzerinden Mi(!)? Çıkarılmak İsteniyor, *Umran*, Ekim 2017. Can, B., "Yeni Bir Kadife Darbe Süreci-1: Arka Plan", *Umran*, Mayıs 2017.

2- İktidarın Durumu:

- İktidardakilerin Bütünlük Düzeyi:
 - Liderle iktidar arasındaki uyum,
 - Liderle halk arasında ilişki; Parti ile Halk arasındaki ilişki,
 - Liderin kadrosunun birikimi, bütünlüğü ve lidere bağlılık düzeyleri,
 - İktidarın iktidar olma kararlılığı,
 - Muhtemel gelişmeler karşısında halkın tepkisi, gençliğin tepkisi, gayrimemnunların tepkisi
- Yönetimdeki Zaaflar:
 - Yöneticilerin lükse, israfa kaymaları, yolsuzluklarının olup olmaması,
 - Halka karşı duyarsızlaşmaları,
 - Eş, dost, akraba ve yandaşlık ilişkisi,
 - Aile saltanatı,
 - Diktatörlük eğilimleri, imajı, intibai.
- Yönetimden Dışlanmış Olanların Etkisi:
 - Kitleler üzerindeki özellikle gençlik üzerindeki etkileri,
 - Parti ve yan kuruluşları üzerindeki etkileri,
 - Sivil ve askeri bürokrasi üzerindeki etkileri,
 - STK, gönüllü kuruluşlar, cemaatler üzerindeki etkileri,
 - Medya, akademik dünya, kanaat önderleri ile ilişkileri,
 - Spor kulüpleri ile ilişkileri ve üzerindeki etkileri
 - Diğer siyasi parti ve hareketlerle ittifak yapma kapasite, eğilim ve yetenekleri,
 - Dış güçlerle iş birliği yapma eğilimleri, kapasiteleri,
 - Dışlanmış yöneticilerin muhalefet lideri olabilme kapasiteleri.

3- Muhalefetin Durumu:

- Muhalefetin parçalı veya bütünleşmiş olması,
- Muhalefetin halk ile özellikle gençlikle ilişkisi, gücü, sürükleyiciliği,
- Muhalefet liderlerinin popülaritesi, güvenilirliği, sempatikliği,
- Dış Güçlerle işbirliğine girme düzeyi,
- İktidarı destekleyecek muhalefet partilerini, tarafsızlaştırma veya cepheye dâhil etme imkânları,
- Spor kulüpleri ile ilişkileri ve üzerindeki etkileri.

4- Kitle İletişim Araçlarının Durumu:

- Kimin kontrolünde olduğu,
- Ülke içinde ve dışında güvenilirliği,
- Dünya ve bölge kamuoyunu etkileme gücü,
- Eğlence kültürünü yayıcılığı,
- İşbirliğine uygunluğu.

5- Yargı ve Güvenlik Güçlerinin Tutumu:

- İktidara karşı mı? Muhalif mi?
- Tarafsız mı?
- Destekliyor mu?
- Muhtemel hareket tarzları ne olabilir?

6- Ekonomik Yapı:

- Güçlü mü?
- Zayıf ve kırılğan noktaları var mı? Varsa nelerdir?
- İş birliği yapılmasına uygun sermaye güçleri ve zararlarının karşılanması,
- Üretim, borsa, turizm, hizmet sektörünün durumu,
- Çıkarılacak krizin ekonomik boyutunun ülkeye, bölgeye ve dünyaya etkileri,
- Halkın, iş dünyasının, esnafın ekonomik kriz karşısında muhtemel tepkisi, dayanma gücü.

Dış Dinamikler

Her türlü darbeye göz önüne alınan dış parametreleri aşağıdaki gibi özetleyebiliriz:

- **Ülkenin Jeostratejik, Jeopolitik, Jeoekonomik ve Jeokültürel Durumu:**
 - Bölgesel ve küresel güçler için ne anlam ifade ettiği,
 - Bölgeyi etkileyecek jeostratejik konumları,
 - Enerji kaynakları ve ulaşım yolları,
 - Diğer kıymetli yer altı kaynakları,
 - Bölgesel ve küresel güçlerin ülke ile irtibat düzeyleri.
- **Dış güçlerin (Bölgesel ve Küresel Güçlerin) Tutumu:**
 - Devletlerin, uluslararası kuruluşların (BM, NATO, IMF, Dünya Bankası) olaya bakışı, tavırı ve müdahale etme kararlılığı,
 - Dış güçlerin (bölgesel, küresel) ya doğrudan ya da elçilikleri aracılığıyla müdahale etme imkânları, süreci etkileme düzeyleri,
 - Dışlanmış yöneticilerle iş birliğinin sağlanması,
 - Eksen çatışmasının süreci etkileme düzeyi.

- **Ekonomik Manipülasyon:**
 - İşsizlikle beraber memnuniyetsizlik ve güvensizliği artırmak, mevcut yönetimi sıkıntıya düşürebilmek ve halkın şikâyetlerinin artması için ekonomi ile oynamak. ambargo uygulamak.
 - Borsa ve döviz üzerinden operasyon çekmek.
- **Seçim Gözleyicilerinin Davranışları:**
 - Seçim sonuçlarını tanımama, gayrimeşru ilan etme durumları,
 - Seçimlerde hile yapıldı, kampanyası açma durumları,
 - Seçim sonuçlarını uluslararası kamuoyuna yanlış bir şekilde aktarma durumları.
- **Kitle iletişim Araçlarının Tutumu:**
 - Dış destek sağlama imkânları,
 - Gerçeği çarpıtarak yansıtma kapasiteleri,
 - İktidarı yıpratma gücü, imkânları,
 - Kamuoyu üzerindeki etkileri.
- **Yabancı Vakıfların Hedef Ülke İçerisinde Yıpratma Faaliyeti Yürütme İmkânları:**
 - İçerde ki sivil toplum örgütleri ile ilişkiler ve verdikleri parasal destek,
 - Gençlikle ilişkileri ve gençliğin kamuoyu oluşturma konusunda eğitilmesi,
 - Gençlere burslar verilmesi ile sempati oluşturulması,
 - Gençleri örgütlemeye fiilen iştirak etme durumları.

Darbe planlayıcıları, böyle geniş bir analiz yaptıktan sonra, 1. Örgüt, 2. Slogan, 3. Medya, 4. Finansman, 5. Eğitim, 6. Lider, 7. Gayrimemnunları toparlamak, 8. Asker ve güvenlik güçlerini kazanmak ya da tarafsızlaştırmak, 9. Yargının desteğini kazanma ya da tarafsızlaştırma, 10. Dış güçlerin desteğini sağlama, 11. Eylemlerin başlama zamanını tespit etme, 12. Psikolojik savaş başlatma, 13. Gerilimi sürekli artırma, 14. Sokak hâkimiyeti kurma, 15. Seçimleri etkileme, 16. Dış güçler ve seçim sonuçları, 17. Gerçek niyetin perdelenmesi, 18. Sonuçlarla ilgili bazen birbiri ile tezat teşkil eden çok farklı eylem şekillerini ortaya koymaktadırlar.

Musaddık Darbesine ilişkin yapılan planlama bu çerçevede bir sonraki yazıda, ele alınacaktır. Burada, Musaddık darbesine ilişkin bir arka plan analizi, ana hatları yapılmaktadır:

- **Musaddık Darbesinde Etkili Küresel Dış Dinamikler**
 - ABD-İngiltere,
 - Sovyetler (SSCB).
- **Musaddık Darbesinde Etkili Bölgesel Dış Dinamikler**
 - Suudi Arabistan,
 - Irak,
 - Mısır.
- **Musaddık Darbesinde Etkili İç Dinamikler**
 - Ülkenin jeostratejik, jeopolitik, jeoekonomik durumu,
 - Toplumsal yapı: Dini, mezhebi, etnik yapılar, aşiretler, çeteler,
 - İktidarın durumu: Her türlü gücü elinde bulunduran Şah Muhammet Rıza,
 - Muhalefetin durumu: Milli Cephe, Tudeh, Ulema/Mollalar, diğer siyasi partiler,
 - Kitle iletişim araçlarının durumu: parçalanmış,
 - Yargı ve güvenlik güçlerinin tutumu: parçalanmış,
 - Ekonomik yapı: Sömürge ekonomisi.

İran'ın Jeostratejik, Jeopolitik ve Jeoekonomik Durumu

İran'ın merkezinde büyük çöller, tuz ovaları var ve insan yaşamına elverişli değil. İran'da Deşt-i Kebir ve Deşt-i Lût olmak üzere iki önemli çöl; Zagros ve Elbruz sıradağları olmak üzere de iki önemli sıradağ zinciri vardır. İran üç tarafındaki dağlar ve dördüncü yanındaki bataklık ve su tarafından korunuyor. Bu coğrafi yapı, İran'ın savunmasını kolaylaştırıyor. Ancak bu coğrafya aynı zamanda, ülke içinde birbirine bağlı bir ekonomiye izin vermiyor, İran'ı etnik olarak bölüyor ve kendilerine has keskin özellikleri olan birçok azınlık grubun yapısını korumasını sağlıyor.¹⁰

İran'da etnik yapı, Farslar, Araplar Türkler, Kürtler, Beluçlar, Ermeni ve Yahudilerden meydana gelmektedir.¹¹ İran Azerbaycan'ında hâkim unsur Azeriler iken Irak sınırı boyunca Kürt nüfus etkindir. Musaddık döneminde aşiretler zengin, iyi silahlanmış ve nispeten birlikte hareket etmekteydiler, Merkezî hükümetin kuvvetlenmesini kendileri için yararlı görmüyorlardı. En isyankâr aşiret de Kaşkaylar aşireti olup iyi savaşçı ve

¹⁰ Stephan Kinzer, *Şah'ın Bütün Adamları*, İletişim, İstanbul, 2004. Özkaya Ö., *Amerika'nın Ortadoğu'da İlk Darbesi: Çizme Operasyonu; Nasıl Darbe Yapılır*, BSR yayın Grubu, 2011, İstanbul.

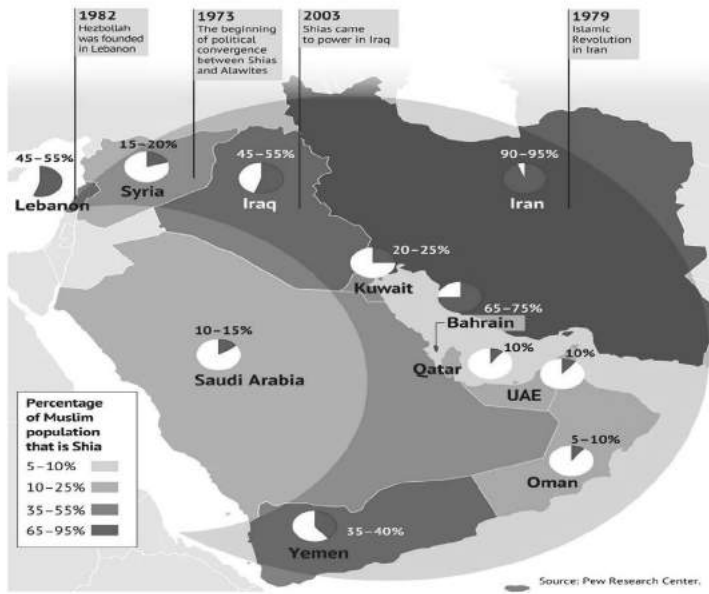
¹¹ Oktay, H; Cerrah, U, a.g.e.

politikacıydılar.¹² Musaddık döneminde İran'da kırsal nüfus oranı kentsel nüfustan fazlaydı. Kırsal nüfus alanlarında güçlü aşiretler ve yerel liderlerin etkisi çok fazla olduğu için seçim dönemlerinde seçmenler özgürce hareket edebilme imkânına sahip değillerdi. Tahran ve Tebriz gibi şehir merkezlerinde Musaddık % 95'e varan oy oranlarına ulaşırken, kırsal kesimlerde durum bunun tam tersiydi.¹³

İran'ın nüfusunun % 90-95'i Şii mezhebindedir. Az sayıda Zerdüşt, Musevi ve Hristiyan vardır. İranlı çoğunluğun dili Farsça olup ülkede -en fazla % 60 oranında- Farsça konuşulmaktaydı. Halkın çoğunun okuma yazması yoktu. Şahi seviyorlar fakat kesin bir teslimiyet içerisinde değillerdi.¹⁴

İran'ı bölgede stratejik olarak önemli kılan bir diğer etken de, Ortadoğu coğrafyasındaki Şii nüfusun varlığıdır (Şekil-2).

Harita-1: Şii Hilâli

Şekil-2: Ortadoğu Coğrafyasında Şii Nüfusun Dağılımı¹⁵

Bu etnik, dini ve aşiret çeşitliliği, aynı zamanda İran'ın yumuşak karnı olup en ciddi zaafından birini meydana getirmektedir. Musaddık

zamanında bu dini ve etnik yapı ciddi bir zaaf oluşturmuş, CIA ve MI6 tarafından ciddi bir şekilde kullanılmıştır. Bu nedenle İran yönetimleri dış bir işgalden ziyade iç karışıklık, kaostan ve bunun sonucu bölünmekten hep endişe etmişlerdir.¹⁶

İran'ı asıl önemli kılan, bölgesel ve küresel güçlerin hâkimiyet mücadelesinin merkezine oturtan ana etken, sahip olduğu petrol ve doğal gaz kaynaklarıdır. Zagros dağlarının güney yarısının batı tarafında, Şattülarab'ın İran ve Irak'ı böldüğü ova da İran'ın en önemli petrol sahaları bulunmaktadır. Diğer petrol sahaları; kuzeyde ve merkezdedir. İran, dünyanın üçüncü en büyük petrol rezervlerine ve dünyanın en büyük dördüncü doğalgaz rezervlerine sahiptir. İran'ı stratejik öneme sahip kılan özelliklerden biri, bu zengin enerji kaynaklarının varlığıdır. Ayrıca sahip olduğu sıradaglar ve çöller de işgal edilmesini zorlaştırmakta, savunmasını kolaylaştırmaktadır.¹⁷

İran'ı bölgede stratejik olarak önemli kılan etkenlerden biri de İpek Yolu üzerinde bulunmasıdır. İran, tarih boyunca Uzakdoğu ülkeleri ile Akdeniz ve Avrupa ülkeleri arasında köprü vazifesi görmüştür. Sınırlarında, o dönemde Türkiye, Irak, Sovyet Rusya, Afganistan ve Pakistan var. Sovyetlerin güneye, ılık denizlere inmesinde en önemli barikatlardan biri İran'dı. O nedenle Ruslar İran'ı kontrol ederek İran körfezini kontrol etmeyi düşünmüşlerdir.¹⁸

İran Şahi: Muhammed Rıza Şah

1941 yılında İran şahi Rıza Pehlevi, İngiltere ve Sovyetler Birliği'nin baskıları sonucu tahttan ayrılmak zorunda kalmış ve 22 yaşındaki oğlu Muhammed

12 Stephan Kinzer, *a.g.e.*, Özkaya Ö., *a.g.e.*, Oktay, H; Cerrah, U; *a.g.e.*, "Batı'nın Musaddık Darbesi ve Arka Planı", *Dünya Bülteni /Tarih Dosyası*, 22 Ağustos 2013; <https://www.dunyabulteni.net/tarihten-olaylar/batinin-musaddik-darbesi-ve-arka-plan-h271641.html>

13 Oktay, H; Cerrah, U; *a.g.e.* "Batı'nın Musaddık Darbesi ve Arka Planı", *a.g.y.*

14 Roosevelt, K., *Karşı Darbe, CIA İran'da*, Timaş, İstanbul, 2007.

15 Oktay, H; Cerrah, U; *a.g.e.*

16 "Batı'nın Musaddık Darbesi ve Arka Planı", *a.g.y.* Alptuğ Kuduoglu, "İran'da Musaddık Dönemi: 1951-1953", *İran Çalışmaları Dergisi*, cilt: 2, sayı: 2, s: 37-62, Geliş Tarihi: 23.12.2018, Kabul Tarihi: 04.02.2019, DOI: 10.33201/iranian.501095

17 Stephan Kinzer, *a.g.e.* Özkaya Ö., *a.g.e.* Oktay, H; Cerrah, U; *a.g.e.* Alptuğ Kuduoglu, *a.g.e.*

18 Stephan Kinzer, *a.g.e.* Özkaya Ö., *a.g.e.* Alptuğ Kuduoglu, *a.g.e.* Ediz, İ., "Orta Doğu'da Askeri Darbelerin Perde Arkası: İran'da Musaddık Neden Devrilmisti?," <https://www.star.com.tr/acik-gorus/orta-doguda-askeri-darbelerin-perde-arkasi-iranda-musaddik-neden-devrilmisti-haber-1139114/>

Rıza İngiltere'nin onayı ile yerine geçmiştir. Genç Şah'ın, spor arabalara, yarış atlarına, kadınlara ve eğlenceye karşı ciddi zaafı vardı.¹⁹

Muhammed Rıza Şah iktidara geldiğinde İran, Sovyetler Birliği ve İngiltere'nin kontrolü ve işgali altındaydı. Muhammed Rıza Şah, 1942 yılında Sovyetler Birliği ve İngiltere'ye İkinci Cihan Savaşı boyunca kendilerini destekleyeceğine dair bir anlaşma teklif etmiştir. Bu desteğe karşı İngiltere ve Sovyetler Birliği'nden altı ay içinde işgali sona erdirmelerini, İran'ın bağımsızlığını ve toprak bütünlüğünü tanımalarını talep etmiştir. Yapılan bu teklif muhataplar tarafından olumlu karşılanınca İran, 1943 yılında Almanya'ya savaş ilan etmiştir. Bu girişim, İran'a Birleşmiş Milletler yolunu açmış ve İran BM'ye üye olmuştur. Daha sonra sürece ABD dâhil olmuştur. ABD başkanı Roosevelt, İngiltere başbakanı Churchill ve Sovyetler Birliği genel sekreteri Stalin'in katılımıyla meşhur Tahran Konferansı Kasım 1943 yılında gerçekleştirilmiştir. Tahran Konferansı'nda İran'ın bağımsızlığı, toprak bütünlüğü ile yapılacak ekonomik yardımın esasları onaylanmıştır.²⁰ Bu sonuç genç Şah'a önemli bir itibar kazandırmıştır.

4 Şubat 1949 yılında Tahran Üniversitesi'ni ziyarete giderken uğradığı suikast girişimi, onun halk arasındaki itibarını ve sevgisini artırmıştır. Suikast sonrasında "ilahî güçler tarafından korunduğunu ilan etmiş" ve kanlı üniformasını Subay kulübüne gönderip sergilettirmiştir. Şah bu olayı kendi otoritesini kurmak için çok önemli bir fırsat olarak değerlendirmiştir. Suikast girişiminin Komünist Partisi Tudeh tarafından yapıldığını söyleyerek Tudeh'e savaş açmış, partiyi kapatıp birçok mensubunu tutuklattırıştır.²¹

1906 anayasası ile kurulmasına müsaade edilen fakat o güne kadar kurulmayan, adı senato olan ikinci bir yasama meclisinin kurulmasını emretmiştir. Senatörlerin yarısını atama hakkını kendisine almıştır. Daha sonra her iki Meclis'i de feshetme ve yeni seçimlere gitme yetkisini almıştır.

Mevcut anayasaya göre Başbakan Meclis tarafından seçilmekte Şah'ın onayına sunulmaktaydı. Şah bunu tersine çevirmiş; Başbakan'ı Şah seçecek, Meclis adayı onaylayacak ya da reddedecektir.

Şah savaş süreci ve sonrasında karşı karşıya kaldığı durumdan çıkış olarak modernizasyoncu, merkezileştirmeci ve seküler milliyetçi politikaları benimseyip uygulamaya sokmuştur. Ülke üzerinde tam bir kontrol sağlayabilmek için iktidarı sırasında merkezi yönetimi güçlendirmek ve kendisine bağlı kuvvetli bir ordu meydana getirmek için çalışmıştır. Şah, 1949 yılında ABD'yi ziyaret ederek Başkan Truman'dan ordunun modernizasyonu için yardım talep etmiş fakat talebi gerçekleştirilmemiştir. Buna

karşılık kendisine "Çin'deki Çankay-Şek örneği hatırlatılarak sadece askeri çözümle komünizm tehlikesini önlemenin mümkün olmadığı; sosyal içerikli reformları hayata geçirmenin zorunluluğu" anlatılmıştır.²²

2. Cihan Savaşı, İran için son derece yıpratıcı olmuştur. Temel ihtiyaçların karşılanmasında ortaya çıkan sıkıntılar, yüksek enflasyon, orta ve düşük gelir sahiplerini çok olumsuz etkilemiştir. Orta sınıf neredeyse ortadan kalkmış, toplumda çok zengin-çok fakir düzleminde iki kutuplu bir görünüm ortaya çıkmıştır. Bu durum iç göçü tetiklemiş, şehirlere büyük bir göç akını başlatmıştır. Bu göç, şehirlerde iktidar karşıtı bir sınıfa ortaya çıkarmıştır.²³ Savaş boyunca ve devamında yabancı askeri güçlerin ülkedeki varlığı, yabancı düşmanlığını ve milliyetçiliği güçlendirmiştir.

Muhammed Rıza, sosyal reformlar bağlamında basın üzerindeki sansürü kaldırmış ve siyasal partilerin kurulmasına izin vermiştir. Bu durum ülkede komünistler, milliyetçiler ve din adamlar başta olmak üzere çeşitli ideolojik grupların ortaya çıkıp güçlenmesini sağlamıştır.²⁴

Siyasetin serbestleşmesi ve 1947 yılında yapılan seçim sonuçları ile ortaya çıkan Meclis yapısı,

19 Stephan Kinzer, *a.g.e.*

20 "Batı'nın Musaddık Darbesi ve Arka Planı", *a.g.e.*

21 Stephan Kinzer, *a.g.e.*

22 Stephan Kinzer, *a.g.e.*

23 "Batı'nın Musaddık Darbesi ve Arka Planı", *a.g.e.*

24 "Batı'nın Musaddık Darbesi ve Arka Planı", *a.g.e.*

başta İngiltere olmak üzere SSCB ve ABD'ye karşı mücadelenin merkezi olmuştur.

Başlangıçta Muhammed Rıza Şah ordu, din adamları, aşiretler ve toplumun güçlü olan kesimleri arasında bir denge politikası gütmüş, her kesimi sakinleştirecek politikalar uygulamaya çalışmıştır. Bu yaklaşımın sonucunda ülkede baş gösteren krizlerden hep meclisi sorumlu tutmuştur. Yeri geldiğinde, fırsatı yakaladığında, seçimleri yenileyerek meclisleri değiştirmeye çalışmıştır. Böylece halkın öfkesini kendisinden halkın seçtiği meclislere yöneltmiştir.²⁵

Bu taktik, şaha karşı halk arasında belli bir sevgi ve sempatinin oluşmasına sebebiyet vermiştir. Musaddık darbesinde bu olgu, CIA ve MI6 tarafından iyi değerlendirilmiştir.

Bu dönemde Muhammed Rıza Şah'ın kullandığı taktiklerden biri de, İran'a yönelik dış baskıları, iç politika aracı olarak kullanarak konumunu kuvvetlendirmeye ve kendisine dönük sorgulamaların önüne geçmeye, onları engellemeye çalışmış olmasıdır.

Muhammed Musaddık

Muhammed Musaddık, 1881 yılında Kaçar hanedanından zengin bir toprak sahibi Türkmen bir ailenin oğlu olarak doğmuştur. İsviçre'de Lozan Üniversitesi'nde hukuk doktorasını yaparak 1914'te İran'a dönmüş; 1915 yılında 24 yaşında milletvekili olarak Meclis'e seçilmiştir.²⁶ Kitleleri çok ciddi bir şekilde etkileyebilen, çok büyük bir hatiptir.²⁷

Muhammed Musaddık, siyasetle ilgilenmeye 1905-1906 Anayasa Devrimi sırasında başlamıştır. 1913'te İsviçre'den döndükten sonra Tahran Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi'nde görev yapan Musaddık, 1921'de Ahmed Kavam hükümetinde Maliye Bakanı, 1923'te Muşir-ed-Dovle hükümetinde Dışişleri Bakanı olarak görev yapmıştır.²⁸ Siyasi hayatını 1906 Anayasası'nın korunmasına ve halk egemenliğine adanmış bir hukukçu olarak Musaddık, 1925'te Başbakan

Rıza Han'ın Kaçar Hanedanlığı'nı sona erdirerek Pehlevi Hanedanlığı'nı kurup kendisini Meclis aracılığıyla Şah ilan etmesi üzerine siyasetten çekilmiştir.²⁹ 1925'ten itibaren Rıza Şah'ın otoritesini arttırmasıyla kendisine karşı çıkan isimlerin çoğu sürgün edilmiş, tutuklanmış ya da öldürülmüştür. Musaddık ise bir süre Ahmedabad'daki evinde zorunlu ikamet altında tutulmuş, 1940 yılında ise Birjand'da hapse atılmıştır.³⁰

1941 yılında İttifak Devletleri, Rıza Şah'ın Nazi yanlısı olduğunu ileri sürerek İran'ı işgal etmişler ve Rıza Şah'ı tahttan indirerek yerine oğlu Muhammed Rıza Şah'ı geçirmişlerdir. Musaddık bunun üzerinde 1944 yılında yapılan seçimlere iştirak edip milletvekili seçilmiştir. 1925-1944 dönemi siyasetten uzak kalma dönemi olup kendisi tarafından bu dönem, "İran'daki ilk sürgünlük" olarak adlandırılmıştır.³¹

Musaddık, Nisan 1951'de Başbakan olmuştur. Musaddık'ın Başbakanlığı, 1951-1953 döneminde kesintilere uğrayarak devam etmiştir. Musaddık Meclis'e girdiği bu yeni dönemde İran Ulusal Cephesi'ni/Millî Cepheyi örgütlemiştir.³²

Millî Cephe Hareketi

Ekim 1949'da Musaddık ile beraber yirmi kişilik bir grup siyasetçi ve aydın, Şah'a taleplerine iletmek üzere bir araya gelmiş ve saray bahçesinde Şah'ı protesto eden bir eylem gerçekleştirmişlerdir. Millî Cephe'nin temelleri bu eylemle atılmıştır. Bu eylem yaklaşık sekiz ay süren Meclis seçimleri devam ederken gerçekleştirilmiştir.³³

Eylemci grubun temel talepleri, "Seçimin adil ve serbest şekilde düzenlenmesi, sıkı yönetimin kaldırılması, basın özgürlüğünün sağlanmasıdır."

Bu grup, "Millî Cephe" adı altında gevşek bir koalisyon oluşturmuş, partiler üstü bir tutum benimsemişlerdir. Grubun düşüncelerine

25 Stephan Kinzer, *a.g.e.* Özkaya Ö., *a.g.e.* "Batı'nın Musaddık Darbesi ve Arka Planı", *a.g.e.*

26 Stephan Kinzer, *a.g.e.* Özkaya Ö., *a.g.e.* "Batı'nın Musaddık Darbesi ve Arka Planı", *a.g.e.*

27 Roosevelt, K., *a.g.e.*

28 Özkaya Ö., *a.g.e.* "Batı'nın Musaddık Darbesi ve Arka Planı", *a.g.e.*

29 Sinkaya, P., A., "İran, Musaddık ve Darbe", 18.10.2016 <https://orsam.org.tr/tr/iran-musaddik-ve-darbe/>

30 Alptuğ Kuduoglu, *a.g.e.*

31 Ali Bulunmaz, "İran'ın Hafızasından Silinmeyen Lider: Muhammed Musaddık" *Jan* 15, 2018

32 "Batı'nın Musaddık Darbesi ve Arka Planı", *a.g.e.* Alptuğ Kuduoglu, *a.g.e.*

33 "Batı'nın Musaddık Darbesi ve Arka Planı", *a.g.e.* Alptuğ Kuduoglu, *a.g.e.*

destek veren her siyasi görüş, parti, örgüt ve sendika gruba katılabilirdi. Zamanla gayrimemnun gruplardan olan, serbest meslek sahipleri, bazaar esnafı, dini cemaatler, bazı toprak ağaları, aşiret liderleri, sendikalar, ılımlı sol ve liberal gruplar Millî Cephe çatısı altında bir araya gelerek çok geniş bir cephe oluşturmuşlardır. Bu yapı, Millî Cephe Hareketi'ni hem çok güçlendirmiş hem de bölünmesi için gerekli olan tohumu bünyesine taşımıştır.

Çok farklı arzu, istek, özlem ve beklentileri olan Millî Cephe Hareketi, her kesimin isteğini aynı oranda karşılama imkânına sahip olamayacağından dolayı, zamanla bölünmesi mukadderdi. Nitekim Musaddık darbesinde, Millî Cephe ittifakı, darbeciler tarafından çok planlı bir şekilde çözülmüş ve bir kısmı Başbakan Musaddık'ın karşısında açık bir şekilde yer almıştır.

Millî Cephe'nin programı "Sosyal adaletin tesisi, anayasal kanunların korunması, serbest seçimler ve siyasi görüş ifade etmede özgürlüğün sağlanması, ekonomik durumun iyileştirilmesi" amaçlarını içeriyordu. Millî Cephe Hareketi'ne göre İran'ın millî çıkarlarına zarar veren, ülkenin ve milletin geleceğine tehdit oluşturan iki ana unsur vardır: 1- Zorba Devlet, 2- Kolonyal Tahakküm.

Millî Cephe Hareketi'ne göre, "devletin zorba iktidarını sona erdirmenin yolu, anayasanın tam anlamıyla uygulanarak halk iradesinin Meclis'e ve siyasete yansması; kolonyal tahakkümü sona erdirmenin yolu ise İngiliz şirketi tarafından işletilen İran petrol sanayisini millîleştirerek, İran'ın kendi doğal kaynağını çıkarma, işleme ve satma hakkına sahip olması" ile mümkündür.³⁴

Millî Cephe Hareketi, 1950 seçiminde sekiz üye ile Meclis'e girmiştir. Milletvekili sayısının azlığına rağmen verdiği etkili mücadelenin sonucunda çok ciddi bir toplumsal destek almıştır. Anayasanın "Şah hüküm sürmeli; yönetmemeli" prensibini uygulamak ve Meclis'e müdahalesini engellemek, seçim ve basın kanunlarını daha özgür hale getirmek için anayasal reform çalışmalarına ağırlık vermiştir. Kolonyal tahakküme son verebilmek için meclisteki Petrol

Komisyonu'nda aktif görev almışlardır. Komisyon başkanlığını Musaddık'ın alması, önemli bir başarı olup Millî Cephe Hareketi'nin kamuoyundaki etkisini artırmasına vesile olmuştur.

Petrolün Millîleştirilmesi

1901 yılında İran petrolünü 60 yılına kontrollerine alan İngilizler, 1933'te Şah ile yaptıkları anlaşma ile bir 60 yıl daha kendilerini garantiye almışlardır. İran petrollerinin işletim hakkını İngiliz Anglo-İran Petrol Şirketi (Anglo-Iranian Oil Company) almıştır. 1933 imtiyaz antlaşmasına göre İran yönetimi, kendi petrollerinde ancak % 15-20 oranında bir hakka sahiptir.

1950 itibarıyla İran petrol sahalarında 32,1 milyon ton ham petrol üretilmekteydi. Anglo-Iranian Oil Company (AIOC), İran petrollerinden 170 milyon pound kâr elde etmiştir. Bunun % 30'unu İngiliz hükûmetine vergi olarak vermektedir. İran bu petrol gelirinden ancak 44,9 milyon dolar almaktaydı. Oysa aynı dönemde ABD hâkimiyetindeki Suudi Arabistan yataklarından 26,2 milyon ton petrol elde edilmekte ve Suudi yönetimi bu üretimden 111,7 milyon dolar pay almaktaydı. Bu adaletsiz durum İran tarafında ciddi rahatsızlık meydana getirmiş ve antlaşmanın yeniden müzakere edilmesi gerekliliğini ortaya koymuştur. Yapılan görüşmelerin sonucunda 1949'da AIOC ile İran Hükûmeti arasında "Tamamlayıcı Petrol Antlaşması" imzalanmıştır. Bu anlaşma ile İran'ın payı % 30'a çıkarılmıştır. Fakat aynı dönemde Suudi Arabistan'la Arabian-American Oil Company (ARAMCO) arasında yapılan anlaşmada taraflar arasında kârın % 50-50 olarak paylaşılması kararı alınmıştır. Bu anlaşma sonucunda

34 "Bati'nın Musaddık Darbesi ve Arka Planı", a.g.e. Alptuğ Kuduoglu, a.g.e.

1949'da 38 milyon dolar olan Suudi Arabistan'ın yıllık petrol geliri 1950'de 111,7 milyon dolar'a çıkmıştır. Ayrıca İngiliz şirketinin karşı çıkmasına rağmen Irak hükümeti ile de yeni bir kar paylaşım antlaşması imzalanmıştır.³⁵

Suudi Arabistan ve Irak'taki bu gelişmelerden Kasım 1950'nin başında İran yönetimi haberdar olunca, İran Meclisi'nce henüz onaylanmamış olan "Tamamlayıcı Petrol Antlaşması" askıya alınmıştır. Musaddık'ın başkanı olduğu Petrol Komitesi de yeni bir petrol antlaşması konusunda çalışmalarını hızlandırmıştır.¹⁷ Aralık 1950'de Parlamento Petrol Komisyonu ülkedeki petrol sanayisinin millileştirilmesi gerektiğine dair tavsiye kararı almıştır. Bu karara Ayetullah Kaşani bir fetva yayımlayarak destek vermiş ve halkı 24 Aralık'ta Kraliyet Camii'ne davet etmiştir. Burada çeşitli konuşmacılar tarafından millileştirmenin doğruluğuna dair binlerce kişilik kalabalığa vaazlar verilmiştir. Dönemin İran Başbakanı Razmara, "İran'ın henüz kendi petrolünü çıkaracak ve uluslararası pazarlara aktaracak kapasitesi olmadığını" düşündüğünden millileştirme konusuna çekinice koymuştur. Başbakan'ın bu tavrı, Millî Cephe kampanyasının daha da sertleşmesine vesile olmuştur. 1951 yılının Şubat ayının sonuna doğru İngilizler, görüşmelerin yeniden yapılmasına razı gelmişler; fakat 7 Mart 1951'de Başbakan Razmara bir suikast sonucu öldürülmüştür.

Musaddık'ın başkanlığındaki Petrol Komisyonu, İngiltere ile imzalanan 1933 Antlaşması ile Temmuz 1949'da imzalanmış Ek Antlaşma'yı incelemek ve Meclis'in onayına sunmakla sorumluydu. Petrol Komisyonu, Mart 1951'de Ek Antlaşma'yı reddetmiş ve petrol sanayisinin millileştirilmesine dair tasarıyı kabul etmiştir. Komisyonun teklifi, 13/15 Mart 1951'de Meclis'e sunulmuş ve yapılan açık oylama sonucu tasarı, oybirliği ile kabul edilmiş ve İran petrol sanayisi millileştirilmiştir.³⁶

20 Mart 1951'de Şah, Hüseyin Ala'yı Başbakan olarak atamıştır. Meclis, petrol konusunda alına kararın hemen uygulanmasını ve AIOC'un petrol endüstrisindeki

varlıklarını hükümete devretmesini istemiştir. Petrolün millileştirilmesi konusunda yapılan bas-kılar sonucu Başbakan Ala 28 Nisan 1951'de istifa etmiştir. Bu istifanın ardından Musaddık, Meclis'teki 100 vekilin 79'unun onayı ile Başbakanlığa aday gösterilmiştir. Meclis dışındaki Ayetullah Kaşani Musaddık'a desteğini kamuoyuna açıklamış; Millî Cephe ve Kaşani taraftarları Musaddık'a destek vermek amacıyla sokaklara çıkmışlardır. 30 Nisan 1951'de Şah, Musaddık'ı Başbakan olarak atamak zorunda kalmıştır.³⁷

Musaddık yönetimi öncelikle şu iki ana noktaya odaklanmıştır: 1- Petrolün millileştirilmesi yasasını uygulamaya geçirmek ve buradan sağlanacak gelirle ekonomiyi canlandırmaktır. 2- Parlamento ve Belediye seçimlerine ilişkin bir seçim yasası reformu gerçekleştirmektir.³⁸

Musaddık hükümeti ilk olarak petrolün millileştirilmesi meselesine odaklandı, Ulusal İran Petrol Şirketi (NIOC) kuruldu ve AIOC ile görüşmelere başlandı. Musaddık'a göre, "AIOC, İngiltere'nin İran'ın iç işlerine karışmasının bir aracıydı. İran siyasetinin yozlaşmasına ve İran halkının fakirleşmesine neden oluyordu." Bu nedenle Musaddık, petrolün millileştirilmesi konusunda tavizsiz ve sert bir tavır içine girmiştir. "İngiltere ise ancak petrol üretim süreçlerindeki kontrolü kabul etmekteydi."³⁹ Bu tutum görüşmeleri çıkmaza sürüklemiştir.

Görüşmelerin kesilmesi üzerine ABD devreye girerek Averell Harriman'ı Musaddık hükümeti ile görüşmek üzere görevlendirmiştir. 1951'in Ağustos ayında Tahran'da İran, İngiliz ve ABD'li yetkililer ile yaptıkları görüşmelerin sonunda İngilizler, "Petrol üretim süreçlerinin tamamından sorumlu olacak kişinin bir İngiliz yönetici olması" şartıyla "Petrolden elde edilen kârın ancak yarısını verebileceklerini" kabul etmişlerdir. ABD'li yetkililer de bu görüşü desteklemiştir. Millileştirme yasasına uymayan bu talep İran tarafından reddedilmiştir. Bunun üzerinde 1951 Eylül'ünde Musaddık, "İngiliz petrol şirketinin sahip olduğu petrol kuyularının boru hatlarıyla birlikte NIOC kurumuna devredilmesi" talimatını vermiştir.⁴⁰

Musaddık'ın bu kararının ardından İngiltere sunları yapmaya başlamıştır:

35 Sarıkaya, Y., Geçmişten Günümüze İran: Tarih, Siyaset, Toplum ve Kültür Raporu, Türk Akademisi Siyasi Sosyal Stratejik Araştırmalar Vakfı, Dış Politika Araştırmaları Merkezi Rapor No: 2 // Kasım 2012, www.turkakademisi.org.tr

36 "Batı'nın Musaddık Darbesi ve Arka Planı", a.g.e. Sarıkaya, Y., a.g.e.

37 Alptuğ Kuduoglu, a.g.e. Sarıkaya, Y., a.g.e.

38 Sarıkaya, Y., a.g.e.

39 Sarıkaya, Y., a.g.e.

40 Sarıkaya, Y., a.g.e.

1- İran'daki petrol şirketinin tüm personelini tahliye etmiştir.

2- İran'a ham madde ve materyal ihracatını keserek Fars Körfezi'ni deniz ablukasına almış ve yiyecek ithalatı da dâhil olmak üzere ekonomik ambargo uygulamaya başlamıştır.

3- Bölgede bulunan Mauritius adlı İngiliz Kruvazörün yanına 4 Destroyer daha göndererek Abadan yakınlarında askeri tatbikat yapmış, bölgeye yeni Kara ve Hava Kuvvetleri göndermiştir.

4- Konuyu Birleşmiş Milletler ve Lahey'deki Uluslararası Adalet Divanı'na taşıyarak İran petrolü meselesini uluslararası bir sorun haline getirmeye çalışmıştır.

5- Musaddık'ı düşürmek için MI6'yi görevlendirmiş ve darbe hazırlıklarını başlatmıştır.⁴¹

Musaddık İngiltere'nin meseleyi BM'ye taşıması üzerine, uluslararası alanda davasını savunarak İran'ın kendi doğal kaynakları üzerinde denetim hakkı olduğunu vurgulamıştır. Musaddık'ın bu mücadelesi, diğer mazlum ve mağdur ülkeler için de uyandırıcı ve moral verici olmuştur. Dolayısıyla sömürgeciler için Musaddık kötü bir örnek olarak ortaya çıkmakta ve etkinliğini artırmaktadır. BMGK'da 49 gün süren çalışmaların sonucunda Musaddık başarı kazanarak 22 Kasım 1951'de ülkesine dönmüştür. İngiltere, BMGK istediği sonucu alamadı fakat İngiliz karşıtlığının etkisiyle İran petrolerine olan ilgide bir artış olmuştur. Ülkeye dönüşünde Musaddık yaptığı çalışmaları parlamentoya sunarak meclis ve senatodan güvenoyu almıştır.

Musaddık'ın BMGK'daki mücadelesi, durumu, İran petrolünü yabancı bir güç karşısında Millileştiren bir kahraman olmasını sağlamış ve *Time* dergisi tarafından yılın devlet adamı olarak seçilmiştir.⁴²

Sonun Başlangıcı Olarak Millî Cephe İttifakının Çözülmesi

Ancak bütün bu olumlu gelişmelere rağmen İngiliz kuşatması sonuç vermiş, İran'ın petrol ihracatı yirmide birine düşmüştür. Aynı anda Suudi Arabistan, Irak ve Kuveyt, petrol üretimini arttırarak İran'a uygulanan ambargonun

dünya piyasalarını çok olumsuz etkilemesini engellemişlerdir.⁴³

İçerde işsizlik ve hayat pahalılığı artmaya başlamış; toprak ağaları, İngiliz yanlısı Şah ve adamları gittikçe dozu artıran bir muhalefet geliştirerek, karşı saldırıya geçmişlerdir. İç siyasette işler bu şekilde kötüye gitmeye başlayınca Musaddık'da otoriterleşme eğilimleri öne çıkmaya başlamıştır. Musaddık, ordunun kontrolünü Şah'tan almak için Savunma Bakanlığı'nda yasal bir değişiklik yapmak istemiş, bu istek Şah tarafından reddedilmiştir. Başlayan krizle baş edebilmek için kendisine bazı olağanüstü yetkiler verilmesinde Musaddık ısrarcı olmuştur. Bu yetkiler kendisine verilmeyince Temmuz 1952'de Başbakanlık'tan istifa etmiştir.

Musaddık'ın yerine atanan yeni Başbakan'ın ilk işi, İngiltere ile petrol gelirleri konusunda anlaşmaya çalışmak olunca çok ciddi bir toplumsal muhalefet ortaya çıkmış, 5 gün süren etkili bir genel grev sonucunda hayat durmuş ve olaylarda 250 kişi ölmüştür. Bunun üzerine Şah, Musaddık'ı tekrar Başbakan atamak zorunda kalmıştır.⁴⁴

5 günlük eylem sonunda Musaddık'ın yeniden Başbakan atanması, Musaddık'ı daha da güçlendirmiştir. Ağustos 1952'de Meclis, Musaddık'ı iç siyasette düzeni sağlayabilmesi için altı aylığına tam yetkili kılarak olağanüstü yönetim yetkisi vermiştir. Daha sonra da bu yetki altı ay daha uzatılmıştır.

Musaddık bu yetki ile beraber kanun niteliğinde kararname çıkarma hakkına da sahip olmuş ve seri halde reformlara girişmiştir. Şah'ın yetkilerini sınırlandırmış, toprak ağalarının gücünü kırmış, Meclis'in üye sayısını azaltmış ve 3 Ağustos 1952'de Meclis'i feshedip yeni bir Meclis seçtirmek için harekete geçmiştir.⁴⁵

Musaddık'ın reform hareketi ve otoriterleşme eğilimi sonun başlangıcını getirmiş ve Millî Cephe Hareketi'nin bölünmesine ve arkadaşları tarafından "diktatörlükle suçlanmasına" sebebiyet vermiştir.⁴⁶ CIA ve MI6 bu süreci çok iyi değerlendirmiştir.

43 Alptuğ, Kuduoglu, a.g.m., Ediz, İ., a.g.y.

44 "Batı'nın Musaddık Darbesi ve Arka Planı", a.g.e.

45 "Batı'nın Musaddık Darbesi ve Arka Planı", a.g.e. Alptuğ, Kuduoglu, a.g.m.,

46 "Batı'nın Musaddık Darbesi ve Arka Planı", a.g.e. Alptuğ, Kuduoglu, a.g.m. Sarıkaya, Y., a.g.e.

41 "Batı'nın Musaddık Darbesi ve Arka Planı", a.g.e. Ediz, İ., a.g.y.

42 Alptuğ, Kuduoglu, a.g.m., Ediz, İ., a.g.y.

ABD-İran Gerginliği ve Muhtemel Sonuçları

İran'daki ekonomik krizin bölgede İran adına vesayet savaşlarını yürüten grupları olumsuz anlamda ciddi etkileyeceği, hatta etkilediği, dolayısıyla bu grupların vesayet savaşlarında ABD destekli gruplara üstünlük sağlamak bir yana mevcut durumu bile korumasının oldukça zor gibi görüldüğü değerlendirilebilir. İki tarafın da doğrudan çatışma istemediği bilinen bir gerçek olmakla birlikte her iki tarafın da olası bir doğrudan savaş senaryosunu göz ardı etmedikleri, hatta aktif olarak hazırlık yaptıkları da bir diğer gerçektir.

M. Samet TOMAKİN

ABD-İran gerilimi gün geçtikçe tırmanıyor. Göreve gelmeden önce başta nükleer antlaşma olmak üzere İran karşısı birçok konuda açıklamada bulunan Trump, görevi devraldıktan sonra İran karşısı söylemlerinde ne denli ciddi olduğunu göstermeye başladı. Bu minvalde Mayıs 2018'de ABD'nin nükleer antlaşmadan tek tarafı olarak çekildiğini açıkladı. Bu açıklama sonrası ABD Nükleer antlaşma sonrası görece yumuşak bir politika izlediği İran'a karşı yeniden sert politikalar izlemeye başladı.

Trump yönetimi İran'a karşı yaptırım kartını devreye soktu; ilk etapta İran'a ait kimi hesapları, İranlı kişi ve kurumları yaptırım listesine aldı, yaptırımların dozu gün geçtikçe daha da sertleşti, İran'ın uluslararası ticaretine bazı kısıtlar-yasaklar getirildi, akabinde İran açısından hayati öneme sahip olan İran petrol ve doğalgazı, İran'ın petrol-dışı en önemli ihracat gelirlerinin kaynağı olan demir, çelik, alüminyum ve bakır sektörleri ve finansal piyasası ABD'nin yeni hedefi oldu ve ABD İran'la petrol ve doğalgaz ticareti yapan, aralarında Türkiye'nin de bulunduğu bazı muaf devletler haricinde diğerlerine yaptırım uygulanacağını

açıkladı. ABD bu muafiyete ise Mayıs 2019'da son verildiğini açıkladı. Yakın bir zamana kadar gerilimi pek de tırmandırma taraftarı olmayan, aslında bunu da birtakım zorunluluklardan ötürü yapmak

durumunda kalan İran tarafında ise ABD'nin bu hasmâne eylemlerine karşılık verilmeye başlandı.

Son Dönemdeki Diğer Gelişmeler

Bu kapsamda Cumhurbaşkanı Hasan Ruhani 8 Mayıs 2019'da -ABD'nin nükleer antlaşmadan çekilmesinden tam 1 yıl sonra- AB'ye ve ABD'ye bir ultimatom verdi. Açıklamasında, İran'ın nükleer antlaşmadaki çıkarları korunmazsa 60 gün içinde zenginleştirilmiş uranyum seviyesini artıracaklarını duyurdu. Tabii ki karar gerek nükleer antlaşmaya taraf AB'li ülkeler gerek ABD tarafından kesin bir dille reddedilirken, AB İran'ı itidalli olmaya ve nükleer antlaşmaya sadık kalmaya çağırdı, akabinde ABD'nin İran ile ticaret yaptırımlarını aşmaya yönelik olan ve ilk etapta İran açısından hayati öneme haiz ve ülkenin ilaç ve temel gıda ihtiyacının karşılanabilmesini amaçlayan INSTEX mekanizmasının bir an önce hayata geçirilmesi için çalışmalar hızlandırıldı.

Gelişmeler bununla da sınırlı kalmadı, Birleşik Arap Emirlikleri karasularında Suudi Arabistan'a ait petrol tankerlerine sabotajlar düzenlendi, girişim iki ülke tarafından da doğrulandı. Her ne kadar İran dışişleri bakanı Cevad Zarif tarafından saldırılar hayli kuşkulu olarak nitelense ve hatta İsrail suçlansa da saldırıların Ensarullah tarafından üstlenmesi ve İran'da kimi medya organları ve hatta devrim muhafızlarınca saldırıların kutlanmasından ötürü bazı mahfiller saldırılardan İran'ı sorumlu tuttu. Nitekim bu görüşe göre İran bu saldırılarla daha önce de kendisinin petrol ve doğalgaz satmadığı bir bölgede, artık kimseye petrol satamayacağı uyarısının gereğini yerine getirdi ve bu saldırıyla uzun süreden bu yana petrol fiyatlarını düşük tutma çabası içerisinde olan Trump yönetimine, petrol fiyatlarının yükselmesine sebep olacak şekilde adeta mesaj vermek istedi. Faily kim olursa olsun her iki gelişme de petrol fiyatlarının artmasına sebep oldu ve neticede gelişmelerden İran kazançlı çıktı.

Bölgede son dönemdeki gelişmeler bununla da sınırlı değildi. İran'ın bölgede askeri tahkimat yaptığı istihbaratı ABD kanadında ciddi bir endişeye yol açtı ve ABD Dış İşleri Bakanı Mark Pompeo Avrupa gezisini yarıda bırakıp, acilen Irak'a geçerek Iraklı yetkililerle gelişmelere ilişkin temaslarda bulundu. ABD'nin tepkisi bununla da sınırlı kalmadı, ABD Irak'taki zaruri olanlar dışındaki diplomatik misyonlarını boşalttı ve ABD'nin Irak'ta askeri bir hazırlık içinde olduğu ve yığınak yapmaya başladığı haberleri medyaya yansıdı. Dahası Trump kongreyi devre dışı bırakan acil durum yetkini kullanarak BAE ve Suudi Arabistan'a 8 milyar dolar değerindeki silah satışına onay verdi, ABD medyası Trump yönetiminin ilave asker ve mühimmat tahkimatı için de ilave hazırlıklar yaptığı bilgisini paylaştı. Bunun dışında kayda değer bir diğer önemli gelişme de

ABD'nin İran'ın ekonomisini ve askeri kapasitesini doğrudan hedef almasının, tabiatıyla bir tesadüf değil, üzerine düşünülmüş planlı bir politikanın ürünü olduğunu söylemek mümkündür. Zira bakan Pompeo'nun 2018 yılında açıkladığı ABD'nin İran'a yönelik 12 maddelik ultimatomu dikkate değerdir. Gerek bu açıklamaya gerek ABD'nin son dönemki İran'a yönelik eylem ve söylemlerine bakıldığında amacın İran'ın tehlike arz etmeyecek bir biçimde zayıflatılması olduğu çıkarımı yapılabilir.

ABD ile Körfez ülkeleri arasında Bahreyn'de gerçekleştirilen olağanüstü toplantıydı. Her ne kadar toplantıda serbest ticaret akışı ve deniz güvenliği konularının konuşulduğu açıklaması yapılsa da toplantı ile neredeyse eş zamanlı olarak Suudi Arabistan Dışişleri'nden Sorumlu Devlet Bakanı Adil el-Cubeyr'in, ülkesinin İran ile savaş istemediğini ancak herhangi bir tehdide güçlü ve kararlı bir şekilde karşılık vereceği söylemi bu toplantının içeriğine ilişkin fikir verir gibiydi.

İki ülke arasında gerginliği daha da tırmandıran önemli gelişmelerden bir diğeri, iki tarafın karşılıklı olarak kendilerine bağlı kimi askeri bir-

likleri terör örgütü listesine almalarıydı. Yine diğerlerinde olduğu gibi bu konuda da ilk adımı atan ABD oldu. 8 Nisan 2019'da ABD aldığı bir kararla İran Devrim Muhafızları'nı terör örgütü listesine aldığını açıkladı. Beklendiği gibi İran kara misilleme yapma yolunu tercih etti ve CENTCOM'u (ABD Merkez Kuvvetler Komutanlığı) terör listesine aldığını açıkladı. Tabiatıyla ABD'nin bu hamlesi alelade bir hamle değildi, nitekim Devrim Muhafızları Ordusu İran açısından son derece önemlidir, zira DMO doğrudan ya da dolaylı olarak İran ekonomisinin yüzde 50'den fazlasını kontrol etmekte, ayrıca DMO'nun Irak, Suri-

ye ve Yemen'de doğrudan ya da dolaylı olarak çok sayıda işletmesi vardır.

Üzerinde Düşünülmüş Planlı Bir Politika

Tüm bunlardan sonra genel itibariyle, iki ülke arasındaki gerilimin baş aktörünün ABD olduğunu söylemek mümkündür. Zira daha göreve gelmeden önce dahi İran karşıtı oldukça sert bir söylem geliştiren Trump ve yönetimi göreve geldikten sonra İran ile gerilimi tırmandırma stratejisini benimsemiş görünmektedir. Trump yönetiminin ABD'nin son yıllarda İran'a karşı en ağır

yaptırımları uyguladığı, en sert politikayı izlediği değerlendirmeleri ve gelişmeler de bu savı desteklemektedir. Aslında ABD'nin İran'ın ekonomisini ve askeri kapasitesini doğrudan hedef almasının, tabiatıyla bir tesadüf değil, üzerine düşünülmüş planlı bir politikanın ürünü olduğunu söylemek mümkündür. Bakan Pompeo'nun 2018 yılında açıkladığı ABD'nin İran'a yönelik 12 maddelik ultimatomu dikkate değerdir. Gerek bu açıklamaya gerek ABD'nin son dönemki İran'a yönelik eylem ve söylemlerine bakıldığında amacın İran'ın tehlikeye arz etmeyecek bir biçimde zayıflatılması olduğu çıkarımı yapılabilir.

Bunun dışında ABD'nin böylesi oldukça tehlikeli ve sert bir İran politikası izlemesinde başkaca unsurların da etkili olduğu söylenebilir. Nitekim bunlardan ilki, Trump iktidarının oldukça zor dönemlerden geçtiğidir. Özellikle ABD'de Demokratların sert söylemlerinin, güçlü konumlarının ve kayda değer toplumsal muhalefetin Trump yönetimini oldukça zor durumda bıraktığı iddia edilebilir. Ülkedeki Yahudi lobisinin etkin olduğu ve Trump yönetiminin gerek Filistin gerek İran politikası, gerek ülkedeki Yahudi lobisinin önde gelen isimlerinin Trump desteği ve gerekse Trump'ın İsrail yönetimi ile sıkı ilişkileri de göz önünde bulundurulduğunda Trump, iktidarını ayakta tutabilmek için Yahudi lobisinin desteğini arkasına almış gibi gözükmektedir.

Trump yönetiminin İran politikasının bu denli sert olmasının bir diğer nedeninin de Trump'ın başta damadı Jared Kushner ve Ulusal Güvenlik Danışmanı John Bolton olmak üzere İran karşıtı şahin isimlerle çalışıyor olmasının olduğu da söylenebilir. Zira Trump'ın örneğin Bolton'un dizginlenmesi ve dengelenmesi gerektiği ve bunu kendisinin yaptığına dair söylemi Trump'ın durum farkında olduğunun göstergesidir. Bununla birlikte İran ile doğrudan bir savaşın Trump'ın 2020 seçimleri öncesi lehine olmayacağı için İran ile doğrudan bir savaş arzusunda olmadığı söylenebilir. Ancak Trump'ın iktidarını ayakta tutmak için özellikle ABD'deki Yahudi lobisinin gibi güçlü bir desteğe ihtiyaç duyduğu da göz önünde bulundurulduğunda hâlihazırdaki sert İran karşıtı politikanın -belki mevcut ciddi tehlikeleri içerisinde barındıran durumun da etkisiyle- bir nebze olsun yumuşatarak da olsa süreceği, ancak bölgedeki gerilimin devam edeceği öngörülebilir. Kaldı

ki Trump'ın İran ile doğrudan savaşmak istemediklerini, tek isteklerinin İran'ın nükleer çalışmalar yapmadığından emin olmak istedikleri, bu minvalde İran ile yeni müzakerelere açık oldukları söylemleri de bu savı desteklemektedir.

Cenderedeki İran

İran açısından bakıldığında durumun biraz daha karmaşık ve sıkıntılı olduğu söylenebilir. Nitekim hâlihazırda özellikle yaptırımlar sonrası ülkedeki ekonomik kriz daha da derinleşmiştir. Ülkeye yönelik baskı had safhadadır ve ülke ciddi bir çatışma hatta topyekûn bir savaş tehlikesiyle de karşı karşıyadır. Örneğin ekonomide, geçtiğimiz 12 aylık dönemde İran riyalinin yabancı paralar karşısında yüzde 200 civarında değer kaybetmesi, enflasyonun yüzde 10 seviyesinden yüzde 40'ların üzerine çıkması ve genç işsizliğindeki hızlı yükseliş İran ekonomisinin mevcut durumu hakkında önemli ipuçları vermektedir.

Ayrıca İran'ın ekonomiyi ayakta tutmak ve ABD yaptırımlarını aşmak için hâlihazırda bulduğu çözümlerin ekonomiyi düze çıkarma noktasında ziyadesiyle yetersiz olduğu, hâliyle İran ekonomisinin önümüzdeki yıllarda daha da küçüleceği değerlendirmeleri yapılmaktadır. Hhâlihazırdaki durumun İran açısından sürdürülebilir olmadığını söylemek mümkündür. İran mevcut durumdan mümkün olduğunca uzaklaşmak durumundadır. Bununla birlikte ülkenin içerisinde farklı görüşler sürecin iyi yönetilebilmesi ve sorunun çözümü noktasında ciddi bir sorun teşkil etmektedir. Zira şahin bir çizgideki dini lider Ayetullah Ali Hamaney ve ekibi ile reformcu kanat arasında ciddi görüş ayrılıkları vardır ve bu bağlamda Ruhani hükümetinin elinin birçok konuda olduğu gibi bu konuda da pek rahat olmadığını söylemek mümkündür. Nitekim Ruhani hükümeti ve aynı çizgideki reformcu kanat, sorunun ABD ile müzakere yoluyla çözüme kavuşturulması gerektiğini savunurken Hamaney ABD ile müzakerelere sıcak bakmamakta, bunu da açıkça dile getirmektedir.

Bu bakımdan İran'ın savaşa da müzakereye de sıcak bakmayan duruşunun, Hamaney fikir değiştirmede süreci değişmesi pek mümkün gözükmemekte, bu da İran açısından işleri daha da zorlaştırmaktadır. Bu görüşe göre, ABD ile doğrudan olmasa da daha önce olduğu gibi Filistin,

Irak, Suriye, Yemen, Lübnan ve körfez gibi ülkeler üzerinden mücadelenin yürütülmesi gerekmekte ve ancak galip gelindiği takdirde ABD'nin dizginlenebileceği, mevcut durumun sona erdirilebileceği ortaya konmaktadır.

Kaldı ki İran uzunca bir süredir ABD ile olası bir çatışma ihtimaline binaen başta balistik füzeler ve bölgedeki vesayet savaşı olmak üzere hazırlık yapmaktadır. Bu bağlamda balistik füzelerde birincil hedeflerin bölgedeki ABD üsleri ve diplomatik misyonları olduğu, çalışmalar neticesinde bugün İran'ın İsrail'i dahi vurabilecek bir güce eriştiği bilinen bir gerçektir. Her ne kadar hazırlık içerisinde olsa da İran yönetimi ABD ile olası bir doğrudan savaşta ciddi zarar göreceğinin ve askeri açıdan dezavantajlı olduğunun bilincindedir, bu sebeple doğrudan savaş ihtimaline de pek sıcak bakmamaktadır. Ancak hâlihazırda ABD'nin İran'a sorunun çözümüne yönelik pek bir zemin bırakmaması, durumu İran açısından daha da güçleştirmektedir.

İran'ın Hamleleri ve Gelecek

İran'ın bundan sonraki öncelikli hamlesinin legal yahut illegal olarak ekonomiyi ayakta tutmak, ülkenin ilaç, gıda gibi temel ihtiyaç maddelerinin temini noktasında sıkıntı yaşamasına engel olmak, bu sayede de toplumsal olayların önüne geçmek olacağı beklenebilir. ABD yönetiminin amacı da özetle ülkenin ekonomik açıdan zayıflatılması, toplumsal muhalefetin ve olayların körüklenmesi ve öncelikli hedef olarak rejimin düşürülmesi, olmuyorsa rejimin zayıflatılıp eli kolu bağlanarak tehlike olmaktan çıkarılması, diğer bir deyişle aslında teslim alınmasıdır.

Sonuç olarak, bundan sonra sürecin nereye evrileceğini kestirebilmek oldukça güç olmakla birlikte bundan sonraki gelişmelere bağlı olarak şekillenebileceğini ama durumun da ziyadesiyle ciddi olduğunu söylemek mümkündür. Bundan önce olduğu gibi ABD İran'ı özellikle ekonomik ve askeri nitelikte farklı enstrümanlarla sıkıştırma devam edecek gibi gözüküyor İran da bu hamlelere elindeki oldukça sınırlı imkânlarla karşılık vermeye çalışacaktır. Bundan sonraki süreçte İran'ın, petrol fiyatlarının ABD'nin isteginin aksine artmasının sağlanması, bu minvalde çevre ülkelerin petrol tesis, tanker vb. unsurlarına

sabotajlar düzenlenmesi, Hürmüz Boğazı'nın İran tarafından kapatılması, Nükleer silah çalışmalarında mümkün olan en kısa sürede sonuç alınmaya çalışılması, bölgede ABD ile devam eden ve sayet savaşlarının dozajının artarak devam etmesi ve burada ABD destekli gruplara karşı başarı elde edilmeye çalışılması gibi hamlelerde bulunması beklenebilir.

İki tarafın da doğrudan çatışma istemediği bilinen bir gerçek olmakla birlikte her iki tarafın da olası bir doğrudan savaş senaryosunu göz ardı etmedikleri hatta aktif olarak hazırlık yaptıkları da bir diğer gerçektir. Dahası DMO ve CENTCOM'un karşılıklı olarak terör listesine alınması sıcak çatışma riskini daha da artırmıştır.

Ancak her ne kadar Trump İran ile doğrudan bir savaş istemese de Trump'ın etrafındaki şahin kanadın etkisiyle iki ülke arasında doğrudan bir savaşa sebep olacak yeni hamleler yapması, İran'ın ise gerek mevcut sorunu çözebilecek pek bir zemininin kalmaması gerekse mevcut durumun sürdürülebilir olmaması hasebiyle bir zorunluluk olarak çatışma ihtimalini göze alması da söz konusudur. Böylesi bir senaryonun gerçekleşmesi hâlinde bu çatışmanın iki ülke arasında kalmaması, üçüncü ülkelere de sıçraması ve çok daha kapsamlı bir çatışmaya dönüşmesi hayli yüksek bir risktir/tehliktir! Ne var ki Trump'ın diplomatik kanalları açık bırakması, gerginliğin çatışmaya dönüşmeden çözümü noktasında umut vermektedir.

Kaynaklar

- <https://iramcenter.org/iran-abd-gerginliginin-gelecegi/>
- <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/abd-iran-gerilimi-ve-muhtemel-senaryolar/1479730>
- <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-44033357>
- <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/abdden-irana-12-sart/1152830>
- <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/irandan-nukleer-anlasmada-kalmak-icin-60-gunluk-sure/1473024>
- <https://www.haberturk.com/abd-den-suudi-arabistan-8-milyar-dolarlik-silah-satisi-2475268>
- <https://tr.sputniknews.com/ortadogu/201905181039089660-abd-ve-korfez-ulkeleri-arasinda-askeri-toplanti/>
- <https://www.yenisafak.com/dunya/abdden-cifte-yiginak-3472445>
- <https://www.amerikaninsesi.com/a/trump-john-bolton-i-bendengeliyorum/4911012.html>
- <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/iram-ic-politika-koordinatorkoc-petrol-tankerlerine-sabotaj-iranin-uyarilarini-akillara-getirdi/1477959>
- <https://www.amerikaninsesi.com/a/abd-tran-devrm-muhafizlari-teror-orgutu-listesine-aldi/4866595.html>
- <https://www.sabah.com.tr/amerika/2019/05/08/abdden-irana-yeni-yaptirim>
- <https://iramcenter.org/iran-abd-gerilimi-jeo-ekonomik-bakis/>

İstedliğini İstetmek ya da Emperyalizmin Yeni İşleri

Yeni dönemde askeri çatışmaların ağır olabilecek faturası nedeni ile temel savaş teknoloji ve ekonomi üzerinden yürütülmekte. Ve temel strateji değişmiş değil bir devletin diğer bir devlet üzerinde üstünlük tesis etmesi. Tam da bu nedenle Trump'ın başvurduğu yöntemlerin aslında Yeni Amerikan Yüzyılı projesinin bir parçası ve yeni dünya düzeni denen olgunun bir uzanımı olduğu açık. ABD'nin üstünlüğü ve hegemonyasının sürdürülebilmesi.

Dilaver DEMİRAG

“Bankaya yüz bin dolar borçlanırsanız, banka sizin sahibiniz olur. Bankaya yüz milyon dolar borçlanırsanız, siz bankanın sahibi olursunuz.”
Amerikan Atasözü

haller¹ dışında her zaman/zaten bir tahakküm ilişkisidir.

Savaşın evrimi, onun sofistikleşmesi ve aynı zamanda daha incelikli biçimlerle sürmesini sağladı. Sembel şiddette olduğu gibi yumuşak savaş denen

metodlarda aslında caydırıcılığı bir başka boyutu ile zoru içinde taşır. Yumuşak savaş da kuvvet kullanımını içerir ama burada kullanılan kuvvet açık savaşlarda olduğu gibi kanlı değildir. Tam da bu yüzden bir semgesel şiddet biçimi olarak sembolik yönleri olan ama klasik savaş kadar tahripkâr olan bir şey olduğu algılanamaz. Ekonomik savaşta bu türden bir soft power ya da soft war olgusu içinde değerlendirilmelidir.

ABD'nin liberal, daha doğrusu neoliberal kiralık kalemlerinden Joseph Nye bunu şöyle ifade eder. “Güç, bir şeyleri yapma ve başkalarını kontrol etme yeteneği anlamına gelir; başkalarının yapamadıklarını yapmalarını sağlamaktır.” Kavram tam da tahakküm olgusuna açık ve net bir işaret. Nitekim ABD’li entelektüellerin açık sözlülüğü ile Nye yumuşak savaşı da şöyle ifade eder: “Gücün

44 **S**avaş bir şiddet biçimi olarak varolsa da savaşın bir devlet işi olarak sahneye çıkması uygarlık süreci ile birebir ilişkilidir. Savaş kavramı geçmişten bu yana tepeden turnağa silahlanmış insan grupları olarak ordular arasında gerçekleşen bir eylem olarak düşünüldü. Ancak onun şiddet olgusu ile de birlikte düşünmek gerekir ve böyle düşündüğümüzde Levinas’ın ünlü sözünü hatırlamıza getirebiliriz “şiddet “öteki”ni olduğundan başka türlü olmaya zorlamaktır.” bu noktada şiddetin amacının şiddet uygulanan tarafı belli bir şey olmaya -ki bu çoklukla şiddet uygulayan tarafın istediği bir şeydir- zorlamaktadır. O zaman Engels’e atıfla şiddetin özünün zor olduğu düşünülebilir. Ve savaşta özünde bir zor eylemidir. Clausewitz tarafından ifade edilen savaşın “siyasetin başka araçlarla sürdürülmesidir” anlayışında, savaş bir tarafın iradesini diğer tarafa kabul ettirme olduğuna göre diplomasinin farklı yollar ile sürmesi aslında uluslararası politikanın güçlüler yani iradesini dayatanlar ile iradesi dayatılanın bu dayatmayı kabul etmek zorunda olduğu zayıflar arasında süren bir egemenlik ilişkisidir. Dolayısıyla savaş çok istisnai

1 Bu istisnai durumlar bir toplumun varlık mücadelesi verdiği anlar mesele Filistin, ya da bir mazlum grubun kendilerine zulmedenlere karşı bir dayanışma davetine icabet ederek o zulme karşı verilen mücadele gibidir. Bu yönü ile verilen bir cihad savaşı içerdiği dayanışma ve adalet nedeni ile birilerini zorla hâkimiyet altına alma çabası gütmeyeceğinden tahakküm kapsamında değerlendirilemez. Fetih vb. devlet savaşları ise tahakküm kapsamında olan şeylerdir.

bu ikinci yönü -bir ülke diğer ülkelere istediğini istemesini sağladığı zaman ortaya çıkar- başkalarına istediğini yapmalarını emretmek sert veya komut gücünün aksine kooperatif veya yumuşak güç olarak adlandırılabilir.”²

Joseph Nye’a göre uluslararası arenada başarılı olmak isteyen devletler, hem *Sert Güce* (Hard Power), hem de *Yumuşak Güce* (Soft Power) ihtiyacı duymalıdır. Yani hem diğer devletlere bir şey yaptırabilecek zorlayıcı güce sahip olup; hem de diğer devletlerin uzun dönem tercihlerini şekillendirebilecek kültür, fikir ve değerler gibi olgulara sahip olmalıdırlar. Başka bir cümleyle anlatmamız gerekirse devletler, başarılı olabilmek için savaş kazanmanın yanında, burada yaşayan insanların zihinlerini ve kalplerini de kazanmalıdırlar. Bu durumda yumuşak güç bir ülkeyi topla tüfekle değil kültürel ve değerler olarak işgal etmek olarak kültürel emperyalizmin bir başka adıdır. Bu kapsamda ABD, kendi çıkarlarının peşinde koşmak için askeri yetenekler ve ittifaklar ve koalisyonlar geliştirmiş, uluslararası güvenlik ve ekonomi kurumlarına katılmış ve destek vermiş, bireysel devletlerin ve uluslararası sistemin davranışını şekillendirmek için diplomasi ve yumuşak güç kullanmış ve gerektiğinde güç kullanmıştır. Bu kurumlar arasında üç tanesi vardır ki IMF, Dünya Bankası ve Dünya Ticaret Merkezi tam da bu tanımlara uygun düşmekte. Bu kurumlar sermaye imparatorluğunun gövdesi ve silahlı gücü olarak ABD tarafından başka ülkelerin onların “istediğini istemesini sağladığı” kurumlar olarak savaşın bir başka biçimi ile sürmesini sağlamıştır.

Hepimizin malumu yapısal uyum politikaları adıyla borçluluk ve sefalet ekseninde yapılaşmış ekonomik dayatmaların adıydı neoliberalizm. Pi-yasa denen tanrı molocka kurbanlar verildi, yoksulluk sonucu birçok ocaklar söndü. Şimdilerde ise neoliberal küreselleşmenin sonundan söz ediliyor ama bence post neoliberalizm dönemi yaşanıyor ve bu kez sahnede liberaller değil sert çocuklar

olarak popülistler var. Sağ popülizm neoliberal bağlamdan kopmuş filan değil. Trump’la birlikte sahneye konan ticaret savaşları ise iyi polis kötü polis oyununda yeni bir cephe. İşe yine tanımlarla başlayalım özellikle de son dönemde ticaret savaşları ve son olarak geçen yıl yaz aylarında rahip Brunson ile başlayan ekonomik yaptırımlarla ekonomimizin baskı altına alınması ve sonuçta bizim ABD’nin istemesini istememizin sağlanması olguları ile başlayan ekonomik savaş terimini bir körün fili tanımından çıkartalım.

Ekonomik savaş, ekonomisini zayıflatmak ve böylece onun politik ve askeri gücünü azaltmak için bir ülkeye karşı ekonomik yolların kullanılması veya kullanılma tehdidini içeren bir savaş yönemi. Ekonomik savaş aynı zamanda bir rakibi politikalarını veya davranışlarını değiştirmeye zorlamak veya diğer ülkelerle normal ilişkiler kurma yeteneğini baltalamak için ekonomik araçların kullanımını da içerir. Sonuç olarak döndük dolaştık aynı yere geldik. Yani tahakküm ve zor olgusuna... Ekonomik yollarla yürütülen savaş klasik savaştan çok daha yıkıcıdır, bir ülkeyi açlık ve sefalet ile terbiye etmektir. Yakın tarihimizde Irak’ta bir milyon çocuğun ölümü ile sonuçlanan Irak ambargosu ve şimdilerde Venezuela’da tanık olduğumuz bu yıkım batı rasyonelitesinin “dehası”nın neticelerinden biri.

Jeoekonomi Olarak Ekonomik Savaş

Trump’ın bu siyaseti ekonomik unsurlar aracılığı ile sürdürülen bir savaş. Bu küresel tam hâkimiyet stratejisinin bir başka vechesi... Dahası sanıldığı gibi de ulus ötesi kapitalist sınıfın hâkimiyet stratejisinden yani ulus ötesi hegemonya stratejisinden bağımsız değil. Temelleri çok önceden atılmış bir hegemonya projesi ve mucidide ulus ötesi sermaye sınıfının iki savaş beyinden biri olan Rockefeller hanedanlığının bir buluşu. Buluşun temeli istediğini istetmek şablonuna uyacak biçimde dünya ekonomilerini ABD merkezli ulus ötesi sermaye sınıfının ulus ötesi şirketlerinin yağmasına açmak. New York Dış İlişkiler Konseyi

Edward Lutwak, Rockefeller Vakfı ile ilişkili bir askeri stratejist. “Gеоeсonomi” adı altında jeopolitika ile jeoekonomi unsurlarını yani devletlerin diğer rakip devletlere üstünlük kazanma noktasında sahip olunan avantaj ve dezavantajları ele alan strateji olgusunu ekonomiye uyarladığı yazısında jeoekonominin bir ekonomik savaş unsuru olarak yerini belirler.

2 Joseph Nye, “Soft Power”, *Foreign Policy*, No. 80 / Sonbahar 1990/ s. 154.

1939 yılında kuruldu ve ABD dış politikasındaki en büyük güç. Kurumun finansörü ise Rockefeller Vakfı. Kurumun amacı ABD'nin ulus üstü hegemonyasını sağlamak ve bu yolda ABD şirketleri için yeryüzünü açılan bir yufka kılmak. Temel Strateji İngiltere'nin çöküşünden sonra oluşacak savaş sonrası "Yeni Dünya Düzeni"nde İngiltere'nin yerini ABD almalıydı ve kendi fikirlerini ve şartlarını dayatacağı bir bakış açısı oluşturulması olmalıydı. Yani yumuşak güç esas sert güç bunu desteklemek ve tedip etmek için yedekte tutulan bir güç olacaktı. ABD hegemonyası İngiliz İmparatorluğu gibi askeri fetihler ve kolonilerle şekillenmeyecekti onun egemenliği finans ve ekonomik temelli olacaktı.

Bu anlamda ekonomik savaş stratejisi de bu hegemonyanın unsurlarından biri. Edward Lutwak. Lutwak, Rockefeller Vakfı ile ilişkili bir askeri stratejist. "Goeconomi" adı altında jeopolitika ile jeoekonomi unsurlarını yani devletlerin diğer rakip devletlere üstünlük kazanma noktasında sahip olunan avantaj ve dezavantajları ele alan strateji olgusunu ekonomiye uyarladığı yazısında jeoekonominin bir ekonomik savaş unsuru olarak yerini belirler. Bu çerçevede belirlediği ilkeler şunlardır:

"Devletler, mali imkânlarının öngördüğü kadar gelir elde etmeye çalışırlar ve diğer devletlerin ticari faaliyetlerinden vergi almasına izin vermekten memnuniyet duymazlar. Devletler, kendi sınırları içindeki sonuçları en üst düzeye çıkarmak için ekonomik aktiviteyi ağırlıklı olarak düzenlerler."

"Devletler, sonuç diğer devletler için kötü olsa bile, ilgisiz bir uluslararası amaçtan ziyade, kendi sınırları dâhilindeki sonuçları maksimize etmek için ekonomik aktiviteyi ağırlıklı olarak düzenler. Devletlerin düzenleme mantığı kısmi çatışma mantığına da uygundur."

"Devletler veya devlet blokları, sırf yeniliği teşvik etmek için değil, kendi sınırları dâhilindeki faydaları en üst düzeye çıkarmak için teknolojik yenilikçiliği teşvik eder. Jeoekonomi, merkantilizm ya da yeni merkantilizmlerle karıştırılmamalıdır. Ticari kavgalar politik kavgalar hâline geldiğinde, daha sonra askeri çatışmalara yol açabilir. Bu nedenle, ticari rekabet, askeri rekabete bağlıdır. Bununla birlikte, yeni jeoekonomi çağında, üstün bir yöntem yoktur: Hem nedenler hem de çatışma araçları ekonomik olabilir. Ticari anlaşmazlıklar uluslararası siyasi çatışmalara yol açtığında, anlaşmazlıklar ticaretin silahlarıyla çözümlenmelidir."

"Devletler, yerli özel varlıklara yardım ederek ya da yönlendirerek ya da yabancı ticari çıkarlara

karşı doğrudan eylem yoluyla jeo-ekonomik rekabete girerler. Devletler, yüksek riskli araştırma ve geliştirmeyi destekleyerek, denizasıra pazara giriş yapan yatırımları başlatarak ve pazar payı zorlama için fazla yatırım üreterek özel kuruluşlara yardımcı olmaktadır. Daha doğrudan, devletler dış ürünlere vergi ve kota uygulamaları, ithalat için düzenleyici veya gizli engelleri destekler, indirimli ihracat finansmanına katılır, ulusal teknoloji programlarını başlatır ve ekonomik ve teknik istihbarat toplar."³

Luttwak'a göre, saldırı silahları jeoekonomide savaşta olduğu gibi daha önemli. Ayrıca, devlet destekli araştırma ve geliştirme bu silahların en önemlisi. "Tıpkı savaşta olduğu gibi, topçular, piyadelerin işgal edebileceği bölgeyi ateşle fetheder, Buradaki amaç, teknolojik üstünlüğü sağlayarak geleceğin endüstrilerini fethetmektir."

Bu benzetmede "piyade", ticari üretime karşılık gelir, bu da devlet tarafından çeşitli sübvansiyonlar aracılığıyla desteklenebilir. Topçu atışı ise finansman ve çok uluslu şirketlerdir. Yine bir başka jeoekonomik silah avcı finansmandır. Diğer bir jeoekonomik silah ise avcı finansmandır. Operasyon sübvansiyonları, yerli ihracatçıların güçlü rakiplerin üstesinden gelmesine izin vermek için yetersizse, ülkeler piyasa faiz oranlarında kredi sunabilirler. Ama avcı finansman faiz oranlarının düşürülmesidir. Böylece finansal yatırımcılar faizi düşük tutan ülkeye gelirken faiz oranı yüksek olan ülke finansman kaynaklarından yoksun kalacaktır böylece rakip ekonominin büyümesi düşecektir.

Bir diğer jeoekonomi teorisini Pascal Lorot ise jeoekonomiyi şöyle tanımlıyor. "Açık sınırlar, ticaretin serbestleşmesi ve teknolojiye gelişmeler çokuluslu firmaların küresel stratejilerle ortaya çıkmasını sağlamıştır. Ulusal şirketleri ile birlikte, devletler dış pazarları fethetme ve stratejik olarak kabul edilen faaliyet sektörlerinin kontrolünü ele alma politikalarıyla ilgileniyorlar. Ulusal emellerin hizmetinde, diplomatların şimdi diplomatik ve ekonomik olan ve problemsiz olmayan iki şapkaya sahip olmaları gerekir. Aslında, şu anda bir ulusun ekonomik sağlığı, gücünün değerlendirildiği kıstastır. Bu dünyada küreselleşmek, ulusların ekonomik çıkarlarının siyasi çıkarları olarak üstlenilmesidir. Bu değişim, yeni bir dönemin, jeoekonominin açılışı anlamına gelir."⁴

3 Luttwak, Edward N. (1990). "From Geopolitics to Geo-Economics: Logic of Conflict, Grammar of Commerce", *The National Interest* (20), s: 21

4 Luttwak, agm, s:22

Görüldüğü gibi yeni dönemde askeri çatışmaların ağır olabilecek faturası nedeni ile temel savaş teknoloji ve ekonomi üzerinden yürütülmekte. Ve temel strateji değişmiş değil bir devletin diğer bir devlet üzerinde üstünlük tesis etmesi. Tam da bu nedenle Trump'ın başvurduğu yöntemlerin aslında Yeni Amerikan Yüzyılı projesinin bir parçası ve yeni dünya düzeni denen olgunun bir uzanımı olduğu açık. ABD'nin üstünlüğü ve hegemonyasının sürdürülebilmesi.

Trump'ın göreve getirilmesinin temel nedeni de bu rekabet edebilirliği düşen ve küreselleşme denen olgu ile birlikte palazlanıp ABD'ye rakip olması muhtemel rakipleri şimdiden elimine edip ABD egemenliği noktasında boyun eğdirmek. Neoliberal küreselleşme eşitsiz gelişme mantığı ile işlese de sonuçta ABD'nin tek tabanca büyük oyuncu olduğu küresel düzenin ortadan kalkmasına yol açtı. ABD imparatorluğunun sonunun gelmekte olduğu ABD'nin üstünlüğünün ortadan kalkmasının söz konusu olduğu konuşulmaktaydı. Trump tam da bu düşüncelerin ortadan kaldırılması için bu görevde. Uluslararası ticaret dengesinin bozulması ise tam da onun asli amacı. Çünkü dengenin bozulması ve ABD'nin açık pazar hâline gelmesi, dahası doların ticarete kullanılan para birimi olması ile eş orantılı olarak ABD'nin dünyanın en borçlu ekonomilerinden biri olması onun jeostratejik ve jeopolitik olarak üstün güç olmasını engelliyordu.

ABD'nin bu gücü tekrar kazanması için hem gerileyen silah teknolojisini ilerletmek hem de düşük kalkınma noktasında olan, dahası son krizle birlikte zayıflayan ABD ekonomisini tekrar güçlendirmek gerekiyordu. Bunun içinse ticaret açığının giderilmesi ve aynı anda da potansiyel rakiplerin boğazına basılması gerekiyordu. İşte ticari yaptırımlarla devam eden ticaret savaşı denen ve esas hedef olarak da süper bir güç olmaya doğru ilerleyen Çin'i durdurmak olan stratejinin sahneye konması gerekiyor. Yani sonu sıcak çatışmaya varma riski taşıyan ama İsrail nedeni ile ABD'nin Rusya ile de karşı karşıya gelmesi ile neticelenip daha da ağır bir ekonomik bunalıma girmesi riski ise Trump stratejisinin ve elbette ABD derin devletinin en büyük handikapı. Yani Lutwak'ın da işaret ettiği gibi ticari savaşların klasik savaşa dönme riski mevcut. Çünkü ekonomik kuşatma altındaki Çin'in ekonomik olarak zayıflatılıp hızlı büyümesinin düşük büyümeye dönerek krize girmesi Çin'in ucu nükleer çatışma ile son bulabilecek bir

savaşa girmesine neden olabilir. Ortadaki sıkışmalar çatışma riskini büyütmemekte.

Ekonomik Savaş Silahları Gümrük Vergileri, Faiz Oranları, Yaptırımlar, Kur Savaşları

“Geçen yılın mart ayında ithal çelik ve alüminyumuna sırasıyla yüzde 25 ve yüzde 10 ek gümrük vergisi getirerek küresel ticaret ihtilaflarını “ticaret savaşına” çeviren Trump, bunu da “Cumhuriyetçi liderlik sayesinde Amerika yeniden kazanıyor ve yeniden saygın bir ülke oluyor. Çünkü biz sonunda Amerika'yı ilk sıraya koyuyoruz.” şeklinde açıkladı.”⁵

Gümrük duvarlarını yükseltmek ABD'nin Çin'e karşı uyguladığı ticaret savaşındaki en güçlü silahlardan birisiydi. Ancak tek silah bu değil ABD'de faizlerin yükseltilmesi de bir başka taktik. Şu anda meşhur G-20'nin yerinde yeller esiyor adeta çoğu patinaj hâlinde. ABD'nin faiz arttırma kararı patinajları arttırmakta.

Faiz kararıyla dolar Euro, Yen, İngiliz Sterlini ve Çin Yuanına karşı yükselmiş oldu. Böylece sermaye kaçışı sağlanmış oluyordu. Normalde ABD'nin ihtiyacı olan şey bu değil, çünkü yükselen bir dolar ABD'de hâlen üretilen malların yabancı alıcılar için daha pahalı hâle gelmesi, daha az rekabetçi olmaları ve dolayısıyla ABD'deki ekonomik faaliyet ve istihdama zarar vermesi anlamına geliyor. Bu aynı zamanda yabancı malların ABD alıcıları için daha ucuz olduğu ve bu nedenle insanların yerli üreticiler pahasına ithalata döndükleri anlamına geliyor, bu da ABD ekonomisi için hiç te harika bir şey değil. Ancak bunlara kısa vadeli etki olarak bakabiliriz.

Uzun vadeli beklenti ise yeni gelişmiş ekonomilerin motoru için gereken sermaye desteğini ortadan kaldırıp borçlandırıcı kredilenmeye yöneltmek. Çin, 1980'lerin başlarından bu yana ABD'den nispeten daha hızlı büyüyerek göreceli düşük gelir tuzağından kopup, kişi başına düşen gelir seviyesinin ortasına ulaştı. Hindistan ise 1990'ların başından beri düşük gelirli tuzaktan kaçma işaretleri de ortaya koydu. Bununla birlikte, her iki ülkenin de gelişmiş ekonomilerde görülen seviyelere ayak uydurabilmek ve bir araya gelmek için uzun bir yolu var ve her ikisi de göreceli orta gelir tuzağı ile henüz karşı karşıya gelmedi. Asya Kaplanları denen Tayvan, Malezya, Singapur, Güney Kore

5 <https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/trump-abd-ekonomisini-buyuturken-kuresel-ticareti-tehlikeye-atti/1369581>

vb. içinde geçerli. Bu ülkelerin hızlı gelişimi nitelikli ürün üretebilmelerine bağlı yani teknolojik yenilik yaratarak gelir düzeyini arttırmak. Bunun için nitelikli beyin avcılığı ve ar-ge bütçesinin artması gerek. Bu ise sermaye artışına bağlı. Yani bu ülkelerin ABD'ye, AB'ye kafa tutabilmeleri için teknolojik yeniliklere imza atarak ve ABD ve Avrupa'daki kadar çok uluslu şirketler bunlara bağlı markalar oluşturmaları gerek. Ancak bu ülkeler daha çok ucuz iş gücü ile fason üretim ya da taklit ürünlerle küresel şirketler için üs oldular ve böyle büyüdüler. Çin şu anda teknoloji ama en çokta askeri teknoloji alanında ABD'yi yakaladığı gibi kimi alanlarda geçti ama henüz bu sivil teknoloji alanına yansıyabilmiş değil, Hindistan elektronik alanında dünyanın en ileri ülkelerinden birisi ve birçok noktada ABD'yi yakalamış olsa da bunun sürdürülebilirliği için biraz daha zamana gerekleri var. Kısacası bu ülkelerin gelişimlerini sürdürebilmeleri için sermaye akışına yani sıcak paraya ihtiyacı var ve FED faiz arttırarak sıcak parayı kendine çevirmiş olmakta. Üstelik bu faiz artışı bu ülkelerin kredi aldıklarında daha yüksek faiz ödemeleri demek.

Bu yöntemleri yanında savaşta kullanılan bir diğer silah ekonomik yaptırımlardır. Bu silah bazen çok etkilidir, bazen de etkisi sınırlı kalır ve arzu edilen hasar oluşmaz. Ekonomik hasarı maksimuma çıkarma açısından yaptırımlar çok taraflı olmalıdır, çünkü tek bir ülkenin uyguladığı yaptırım, nadiren, tek taraflı eylemler yoluyla önemli zararlar vermek için gereken pazar gücüne sahiptir.

Yaptırımların kullanılması açısından yaptırımlara maruz kalana verilmek istenen mesajı verebilmek için, mesajın netliğini ve gücünü arttırmak için, yaptırımların çok taraflı yani birden çok ülkenin katıldığı yaptırımlar olması gerekir. Yaptırımlar eğer ağır bir ambargoya ve ekonomik ablukaya dönüşüyorsa ve BM gibi uluslararası etkisi olan bir kurumu da arkaya almışsa ağır bir hasar verir. Ancak bu bile hükümetlerden çok sivil halkın acı çekmesine yol açtığından dikta şeklindeki hükümetler üzerinde etkisi sınırlı kalır. Kaldı ki günümüzde kıyı bankacılığı denen ve çoğunlukla gizli hesaplar mevcut olduğundan hükümetler için ambargolar, yaptırımlar etkili olmaktan çok uzak. Bunlar eğer açık ekonomiler ve görelî de olsa demokratik ülkeler söz konusu ise ekonomik açıdan etkili olmakta, o ülkede ekonomik krize yol açmakta ve bu durumda da esas zararı yine sivil halk yaşamakta. Bu yöntem bir ülkede ekonomik kriz

yaratıp o ülkede ekonomiyi işlemez hâle sokup ağır bir durgunluk oluşturmak istediğinizde çok işe yarayabiliyor. Ama Libya, Irak gibi uluslararası piyasalara tam entegre olmamış sanayi mamulü ile piyasalara dâhil olmayan yarı kapalı ekonomilerde halkı yoksullaştırırsa da hükümetlere zarar vermiyor.

Ekonomik savaşta bir başka silah ise kur rejimi. Rekabetçi devalüasyonlar olarak da bilinen döviz savaşı, uluslararası ilişkilerde, ülkelerin para birimlerinin döviz kurlarının diğer para birimleri ile düşmesine neden olarak diğer ülkelere karşı ticaret avantajı kazanmaya çalıştıkları bir durumdur. Bir anlamda döviz kurlarının değeri ile oynayarak rakip ülkelerin para birimlerinin düşürülmesi de bir kur savaş stratejisidir. Bu yolla bir ülkenin ithalat ve ihracat rejimi üzerinde etkide bulunursunuz, böylece o ülkenin ekonomik süreğenliğini ortadan kaldırmış olursunuz.

Buraya kadar anlattığım tüm enstrümanlar bir ekonomik savaşta kullanılan silahlar ve ekonomik savaşlar da genel de sıcak askeri savaşların çıkmasına yol açar. Bu oyunların tümü de ABD tarafından muhtemel rakiplerinin ekonomisine dönük çeşitli biçimlerdeki saldırılar ve tek bir amaca yönelik ABD'nin ekonomik siyasi üstünlüğünü sağlayarak ABD'ye karşı bir rakibin ortadan kaldırılması. Bugün ABD'nin kafaya taktığı birkaç ülke var. Bunların en başında Çin ve Rusya geliyor. Çin ABD için ekonomik anlamda bir bela rakip, çünkü ABD pazarını ucuz mallarla doldurduğu gibi aynı zamanda elinde ciddi miktarda dolar tahvili var. ABD'nin kâğıt para rejimine geçmesi ile başlayan sanal para dönemi yani basılan doların ardında altın karşılığının olmaması ve bununla birlikte ABD'nin büyük miktarda borcunun varlığı Çin'i ABD için kendisini batırabilecek bir düşman olarak görmesine neden oluyor.

Sonuç: Bir Cisim Yaklaşıyor

Ekonomik savaşın maruz kaldığı ülkeler arasında bizim ülkemiz de var. Üstelik bu saldırıların arkasındaki gücün İsrail olduğu. Türkiye kendisini ciddi olarak tehdit etmese de, -çokça eleştirsek de- İslâmî değerleri olan bir siyasi yapının yönetimde olması nedeniyle Türkiye'nin hedef olduğu bir hakikat. Çünkü İsrail ve tek dünya düzeni inşa etmek isteyen küresel çete için esas tehdit İslâm'ın ta kendisi. Türkiye ABD'ye adeta mutlak olarak teslim olmadığı, Ortadoğu siyasetinde ABD'nin

kapıkulu gibi davranmadığı, Rusya ile ABD arasındaki rekabeti kullanarak görece bağımsız bir oyun kurucu olmaya çalıştığı için ABD için hedefte. Ve ABD'nin Çin'i batırması kolay değil ama son derece kırılgan bir konumdaki Türkiye'yi istediği an ekonomik olarak çöle çevirebilir. Bu denli kolay bir av olma nedenimiz, şu ana kadar sürdürülen yanlış ekonomi politikaları, inşaat rantı ve devletin yandaş iş çevrelerini (yandaş iş çevresi olgusu yani ahbap çavuş kapitalizmi salt bu iktidara özgü bir durumda değil, bu yazık ki çok eskiden beri süren bir sorunumuz) finanse etmesi üzerine kurulu sanal ekonomi. Türkiye'yi ekonomik olarak güçlü kılmak bir yana dış saldırılara karşı çok açık bir noktaya getirmiş durumda. Buna Türkiye'de uygulanan neoliberal ekonomi modeli de eklenebilir. Bu model Türkiye'yi borçlu ve sürekli sıcak paraya muhtaç kılıyor. Hâl böyle olunca da Rahip Brunson olayında olduğu gibi iktidar restleşme oyununda pes eden taraf oluyor.

Nitekim Brunson olayından beri artan döviz ve buna bağlı olarak yükselen enflasyon nedeniyle ülke ekonomik olarak adeta bıçak sırtında! Durum böyle olunca da Türkiye'nin ABD karşısında görelî bile olsa bağımsız bir ülke olarak mevcudiyetini devam ettirmesi son derece zor. Dahası Türkiye'nin sıcak para ihtiyacı nedeni ile Londra-New York Bankerlerine muhtaç konumda olması, doğal olarak onların şartlarını kabul demek. Bu banker ağının da büyük oranda İsrail hamisi olması Türkiye'nin İsrail'e karşı İslâm dünyasının lideri olma ve onu etkisiz kılma amacının da akamete uğraması demek.⁶ Dünyanın bir ya da birkaç yıl içinde 2008 krizinden bile daha büyük bir krize gireceği konusunda yapılan tahminler -ki bu tahminleri yapanlar da öyle boş kişiler değiller, her birisi uluslararası düzeyde sözü geçen ekonomistler- yapıldığı Çin'in batması hâlinde büyük ve çok derin bir krizin olacağını söylediklerini düşünürsek -ki bu Çin'in hedefe alındığı ve batırılması için tüm ekonomik savaş enstrümanlarının devreye sokulacağı anlamına geliyor- bunun siyasi sonuçlarının ise çok büyük çaplı bir savaş olacağı ise açık. Böylesi bir derin krizin Türkiye ekonomisinin de

yaratacağı çok büyük çaplı depremleri göz önüne alırsak bunun bizdeki sonuçları sanıldığından çok daha büyük olacaktır. Öncelikle Türkiye, tarım ve gıda üretimi konusunda yaptığı büyük hatalardan dolayı artık dışa bağımlı bir ülke konumunda. Bunun neticesi ise derin yoksulluğa ciddi bir gıda krizinin de eşlik edeceği anlamına geliyor. Böylesi bir zorluk kışkacında, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'i tamamı ile İsrail'e bırakacağı, başta Kıbrıs olmak üzere birçok yeri kaybedeceği, Yunanistan'ın Ege'de daha fazla alan kazanacağı beklenmektedir/hedeflenmektedir.

Kısacası bir büyük küresel kriz Türkiye de amiyane deyim ile taş üstünde taş bırakmayacak kadar derin etkilere yol açabilecektir. Buna İsrail'in Yinnon planında belirttiği mezhep ve etnik karmaşa ile Türkiye'deki sınır değişiklikleri, belki bir iç çatışma ve ardından gelecek işgal de eklenebilir. Yani kriz kimilerinin adeta sevinçten havalara uçarak salt AK Parti'yi iktidardan götürmekle kalacak bir şey değil. Hükümetler değişir, biri gider diğeri gelir, ama ülke giderse bu iktidar değişimine benzer. Onun için Türkiye çok acil bir şekilde köklü reformlar ile olası bir küresel krize karşı önlemler geliştirmek zorundadır. Ekonomi yönetimindeki etkisiz ve liyakatsiz ellerin de tespit edilerek müdahalede bulunulması, yeni görevlendirmelere gidilmesi zaruridir!

Sorun ne AK Parti meselesi ne de Erdoğan'a dönük siyasi muhalefet meselesi. Şu anda Türkiye devrine küresel boyutta büyük bir tuzak hazırlanıyor ve bunun sonuçları salt hükümetle sınırlı kalmayacak, AK Parti ile birlikte bütün ülke kaybedecek.

Çok acil olarak, şu anki dışa açık ekonomi modelini bırakıp başta tarım olmak üzere açık pencerelerimizin tümünü bir fırtına karşısında berkitme zamanı. Bir beka sorunundan söz edeceksek en büyük beka meselesi, pencerelerin ve kapıların ardına kadar açık olup orta şiddette bir fırtınanın bile bu şartlarda çok büyük bir kasırgaya dönüşmesi riski. O yüzden pencereler acilen kapanmalı, kapılar büyük bir fırtınaya hazırlıklı olacak hâle getirilmeli. Şu an iktidarda olduğuna göre bu sorumluluk AK Parti'ye düşüyor. Bize doğru bir cismin yaklaşmakta olduğunu, bırakın çarpmasını sıyrıp geçmesinin bile ürkütücü sonuçları olacağına dikkat çekmek hepimizin vazgeçilmez sorumluluğudur.

6 AKP'nin İsrail siyaseti her ne kadar bize yansıtıldığı gibi olmasa da İsrail ile çeşitli iş birlikleri bir biçimde sürse de ve dahası Mavi Marmara meselesinden bu yana Filistin davasında Türkiye'nin de düşmüş olduğu bir hakikat olsa da Türkiye hâlâ İsrail için bir sorun. İran ile süren ilişkiler, Müslüman Kardeşlerin sahiplenilmesi, zayıfta olsa Filistin Yönetiminin meşruiyetinin kabulü İsrail'in Türkiye'yi bir sorun olarak görmesi için yeterli nedenler.

Gelecek Belirsizliklerle Dolu!

Gelecek belirsizliklerle dolu. Bu nedenle gelecekle ilgili kesin yargılara varmak oldukça zor. Dünyadaki teknolojik gelişmeler, ülkeleri geleceğe yönelik çalışmalar yapmaya yönlendiriyor. Milyonlarca insanı birbirine bağlayan internet sistemleri iletişim alanında akıllara durgunluk verecek düzeyde devrimler yarattı.

Mehmet BEYHAN

Dünyadaki bütün ülkelerde nüfus ortalamasının üzerindeki insanlar hep şu iki soruyu merak etmişlerdir. Birincisi, 'nereye doğru gidiyoruz?', ikincisi, 'ne olacak?'

Birinci soruyu bir misal üzerinden açıklayalım. Gitmek istediğimiz bir adres için telefonla birinden yardım istediğimizde, muhtemelen bize ilk soracağı soru şu olacaktır: "Tam olarak neredesiniz?" Bu soru karşısında bizim ilk tepkimiz önce etrafımıza bakmak olur, sonra belirgin bir yer tespit edip nerede olduğumuzu söyleriz. Böylece, bulunduğumuz konum üzerinden tarif alır, hedefimize daha az enerji ve zaman harcayarak ulaşmış oluruz.

Dolayısıyla "Dünya nereye doğru gidiyor?" denildiği zaman "dünya siyaseti nereye doğru gidiyor?" demiş oluyoruz. Bunu tespit edebilmek için önce devletlerin siyasal amaçlarını tespit etmek gerekiyor. Bu meseleyi birçok parametreyle birlikte değerlendirmek gerektiğinin farkındayım. Ancak biz bu yazımızda detaylara fazla girmeden konuyu ana hatlarıyla ele almaya çalışacağız.

Devletlerin Konumu

Yazımıza bir misal ile girdik bir gözlemle devam edelim. Kısa ve uzun uçak yolculuklarımda birçok insan gibi cam kenarlarını tercih ederim.

Tevafuk olacak ki, genelde cam kenarı müsait olmuştur. Bazen pamuk yığınlarını andıran muhteşem manzaraları, bazen de hava açık olur hep aşağıyı izlemiştir. Yüksek bir yerden aşağıya doğ-

ru geniş bir açıdan bakınca, hangi dağın, hangi dağla başlayıp uzadığını, dağların zirvelerini de, derinliklerini de aynı anda görürken zihnimden şunlar geçmiştir: "Dünya siyasetinin yönünün nereye doğru gittiğini doğru anlamak için devletlerin amaçlarına, çabalarına ve ilişkilerine kuş bakışı bakmak lazım."

Şimdi oturduğumuz koltuklarımızdan geriye yaslanarak rahat bir nefes alalım ve gözlerimizi kapatalım. Bir an koltuğumuzun uzaya çıktığını hayal edelim. Olup biten hiçbir hadiseye etki edemeyecek kadar yüksekteyiz ve hadiseleri sadece izlediğimizi hayal edelim. Immanuel Kant'ın "saf akıl" anlayışıyla bütün önyargılarımızdan arınmış olarak gerçekleri tüm çıplaklığıyla görmeye çalışalım.

Dünya siyasetine en fazla etki eden en güçlü devletler olduğunu bilerek, önce bu devletlerin yerlerini görelim. Dünyanın batısında güçlü ABD'yi, doğusunda da gittikçe güçlenen Çin'i görüyoruz. Denizden ABD'yle, karadan Çin'le komşu olan Rusya'yı, son yıllarda ABD'yle ilişkileri gergin geçen kıta Avrupa'yı görüyoruz. Bu

devletlerin amaçlarını anlayabilmek için de bunların gerisinde işleyen dinamikleri ve bu sonuçları oluşturan ilişkileri kavramamız gerekiyor.

O hâlde soru şudur; küresel siyasetin dinamikleri nelerdir? Uluslararası ilişkiler disiplininin konusu olan küresel siyasetin dinamiklerine baktığımızda birçok teori karşımıza çıkmaktadır. Realizm, liberalizm, sistemci yaklaşım, İngiliz okulu, inşacı yaklaşım, Marksist teoriler gibi daha pek çok kuram vardır. Bu kuramları incelerken, olup biten olguları anlamlandırıp yorumlamak için çok şey söyleseler de esasa yönelik çok az şey söyledikleri, hatta bazı gerçeklerden hiç bahsetmedikleri dikkatimi çekmişti. Esasa yönelik söylenmesi gerekenin ne olduğunu söyleyeceğiz ama önce dünya siyasetinin yönünü tayin eden devletlerin söylemlerine kısaca bir göz atalım.

Dünya Siyaseti ve ABD

ABD’li stratejist ve siyaset bilimci Brzezinski’nin ünlü *Büyük Satranç Tahtası* isimli kitabındaki Avrasya ile ilgili değerlendirmeleri okuduğumuzda Avrasya’nın nüfus, toprak ve yeraltı zenginliklerine dikkat çekerek: “Küresel üstünlük mücadelesinde Avrasya önceliklidir.” demiştir.

Başka bir ABD’li stratejist George Friedman GF’da çıkan bir makalesinde: “ABD’nin beslendiği kaynaklara ortak olan Çin’i görmemezlikten gelerek küresel hâkimiyet mücadelesinden başarılı olma şansı olamaz. ABD halkına bu konular iyi anlatılmalı.”

Edward Alden FP’deki bir yazısında: “Çin ve Rusya’nın ABD hâkimiyetine karşı oluşturdıkları birliktelik gittikçe kurumsallaşüyor ve ABD hegemonyası jeopolitik açıdan güçlü bir şekilde sarsılacaktır. Bu durum zamanla hem siyasi hâkimiyetin Çin ve Rusya’ya geçmesine hem de kaynakların bu ülkelere akmasına yol açacaktır. ABD bütün bu gelişmeleri doğru analiz etmeli ve doğru değerlendirmeli. ABD kendisini çetin geçecek bir savaşa şimdiden hazırlamalıdır.”

NPR’a konuşan Demokrat Senatör Richard Blumenthal: “ABD kendi konumunu korumak ve rakip blokun acımasız rekabetine dayanmak için mutlaka büyümek ve genişlemek zorundadır. Bunun başka bir yolu yoktur. Dünyanın güvenliğinin yükünü ABD’nin omuzlarındaysa, kaynakların kullanımı öncelikle ABD’nin hakkıdır. Zor kullanmak gerekiyorsa zor kullanılmalı bu jeopolitik bir yasadır.”

Trump’ın güvenlik danışmanı John Bolton bir konuşmasında: “Amerika jeopolitik yasalara uygun davranmadığı takdirde, geçici başarılar elde etse bile, orta ve uzun dönemlerde mutlaka ağır bedel ödeyecektir.”

ABD medyasındaki örnekler bunlarla sınırlı değildir ama uzatmamak için bu kadarıyla yetinelim. Görüldüğü gibi her birinin isimleri ve destekledikleri siyasi partileri farklı olsa da söyledikleri aynıdır. Bu örneklerden şu üç tespiti yapabiliriz. Birincisi, hâkimiyet mücadelesi, ikincisi, ekonomik çıkar rekabeti, üçüncüsü, ABD halkını bir savaşa hazırlama çabası görülüyor.

ABD’nin dünya siyasetindeki pratiğine baktığımızda da yukarıda aktarmaya çalıştığımız söylemlere paralel gidiyor. Demek ki, ABD’nin dünya siyasetinin yönü çıkar için çatışmaya, hâkimiyet için heba etmeye doğru gidiyor.

Dünya Siyasetinin Yeni Aktörü Çin

BM Güvenlik Konseyi’nin üyesi olan Çin kendine özgü bir medeniyettir. Her ne kadar kapitalizmin etkisine girmiş olsa da ürettiği değerler bakımından Batı’yla birçok alanda çalışmaktadır. Çin hakkındaki okumalarımız genel olarak Batı kaynaklı olduğu için okuduklarıma hep şüpheyle bakıyordum.

Ancak tevafuk eseri Nijerya’nın Lagos eyaletinde tanıştığım An-wen isminde Çinli bir profesörden Çin hakkında epey bilgi edinmiştim. An-wen iktisat profesörü ve Afrika üzerinde araştırmalar yapıyordu. Akıcı İngilizcesi olan An-wen’le ilk tanıştığım da beni İranlı sanmış ve

ABD ile Avrupa müttefiklikleri bir süre daha devam etse de bunun uzun sürmeyeceğini düşünüyorum. Çünkü Avrupalılar artık İkinci Dünya Savaşının şartlarında değiller. Epeyce geliştiler, dünya çapında şirketleri ve teknoloji üretecek kapasiteleri oldu. ABD’nin dünya kaynaklarının aslan payını almasından memnun olmadıklarını hissettiriyorlar hatta bazen söylüyorlar.

sıcak davranmıştı. Aynı otelde kalıyorduk. Türkiyeli olduğumu öğrenince mesafeli davranmaya başlamıştı. Sürgünde yaşayan Uygur Türklerinin lideri Rabia Kader ile yapılmış bir söyleyişi Türkçeye çevirmiştim. Dolayısıyla Uygur Türklerinin Çin’le olan sorunu hakkında bilgi sahibiydim ve An-wen’in tutum değişikliğinin sebebinin Uygur Türklerinden kaynaklandığını anlamıştım ama anlamamış gibi davrandım. Ertesi sabah kahvaltıda gidip An-wen’inin masasına oturdum. Çünkü Çin hakkında bilgi edinmek için Profesör An-wen iyi bir fırsattı.

Söze şöyle başladım: “Sayın An-wen filozof Konfüçyüs hakkında çok güzel şeyler okumuş ve çok etkilenmişim. Ayrıca Çin medeniyeti bilim dünyasına çok değerli katkılar yapmıştır. Pusula, barut, kâğıt gibi pek çok icat yapmışken nasıl oldu bilim Batı’ya geçti?” An-wen, gülümseyerek: “Konfüçyüs ve Çin tarihi hakkında bilgi sahibi olmanıza sevindim. 1800 ile 1950 arasındaki dönem Çin’in en karanlık dönemidir. Çin halkı, asla unutamayacağı çok acı günler yaşadı. İngilizler, ülkedeki afyon yasağını bahane ederek Çin’e saldırdı. Üç yıl süren Afyon savaşları Çin’i oldukça sarsmıştı. Daha sonra Japonya karşısında yenilen Çin özgüvenini kaybetmişti. 1841 yılının Ocak ayında Hong Kong İngiliz hâkimiyetine girdi ve tam 156 yıl sonra, 1997’de Çin Hong Kong’u geri aldı. Hong Kong’un geri verilmesi Çin’in özgüveninin geri verilmesi anlamına geldi.”

Profesör An-wen söylediği her şeyi not aldığını görünce, tane tane konuşmaya devam etti: “156 yıllık karanlık dönem Çin’i geri bırakmıştır ama şimdi Çin her alanda gelişiyor.” dedi. ‘ABD’nin Çin hakkındaki tutumunu nasıl değerlendiriyorsunuz?’ şeklindeki sorumu An-wen

şöyle cevapladı: “Elbette ABD Çin’in gelişmesinden rahatsız. Çünkü Çin’in genişlemesi ABD’nin daralmasına yol açacaktır.” dedi.

Daily China sitesinde 7 Ağustos 2017’de çıkan bir yazının özeti şöyle: “ABD ne yaparsa yapsın Çin kendi halkının refahı için her yerde olacaktır. Çin savaş sevmeyen bir millettir ama yeri geldiğinde kendi çıkarı için ölümü göze almak baha-sına mücadele etmekten geri durmayacaktır.” An-wen’in söyledikleri ile Çin devletinin resmi sitesi Daily China sitesinde çıkan yazılardan anlıyoruz ki, Çin ABD’yi “Niye ABD dünya kaynaklarını tek başına alıyor?” anlayışıyla eleştiriyor. Çin’in Doğu Türkistan’da Uyurlu Müslüman Türklere uyguladığı zulüm ABD’nin İsrail’in zulmünden daha az değildir. Dolayısıyla Çin’inde kaynakları elde etme ve hâkimiyet kurma konusunda eleştirdiği ABD’den bir farkı yoktur.

Yeniden Toparlanan Rusya

Sovyetlerin dağılmasıyla Rusya ciddi bir jeopolitik bir darbe aldı. Bu darbenin etkileri nedeniyle bir süre kendine gelememi ve kendi içinde ayrılıkçı akımlar etkili olmaya başladı. Rusya’da işler tersine gitmekteyken, Putin devlet başkanı seçildi. Putin’in seçilmesiyle birlikte Rusya önce toparlanma, sonra dünya siyasetinde etkin olmaya başladı.

Rus uluslararası ilişkiler uzmanları kendi içinde birbiriyle kıyasıya tartışmaya başladılar. Komünistler, Avrasyacılar, milliyetçiler Rusya’nın geleceği için uzun süre tartıştılar. Avrasyacı jeopolitik uzmanı Aleksandır Dugin Putin’in danışmanı olunca Rusya’nın dış siyaseti Avrasyacı anlayışı çerçevesinde şekillenmeye başladı.

Rusya, ABD-Avrupa ile Ukrayna, Baltık Denizinde, Balkanlar’da, Akdeniz’de bir rekabet içindedir. Bu çerçevede 1996 yılında Çin, Rusya, Kazakistan, Kırgızistan ve Tacikistan’ın katılımıyla Şangay Beşlisi’ni kurdu. 2000 yılına gelince Özbekistan da bu birliğe katılınca 2001 tarihinde ismi Şangay İş Birliği Örgütü olarak değiştirildi. Daha sonra, Hindistan, İran ve Pakistan sürekli gözlemci üye, Sri Lanka ve Türkiye ise diyalog ortağı oldu.

Rusya, ABD emperyalizmini sürekli olarak eleştirir ama kendisinin de Orta Asya’da ABD emperyalizmini aratmayacak uygulamalarını herkes biliyor. Putin’in danışmanı Aleksandır Dugin *Russia Today*’e verdiği bir demecinde şöyle diyor:

Sovyetlerin dağılmasıyla Rusya ciddi bir jeopolitik bir darbe aldı. Bu darbenin etkileri nedeniyle bir süre kendine gelememi ve kendi içinde ayrılıkçı akımlar etkili olmaya başladı. Rusya’da işler tersine gitmekteyken, Putin devlet başkanını seçildi. Putin’in seçilmesiyle birlikte Rusya önce toparlanma, sonra dünya siyasetinde etkin olmaya başladı.

“ABD saldırganlığını durduracak güç Avrasya ittifakıdır. Avrasya ittifakı yeterince güçlenince ABD öyle dünya kaynaklarını tek başına konamayacak.” Dugin’in ifadesinden şunu anlıyorum; Bu kaynaklara, Avrasya ittifakının temelini oluşturan Rusya ve Çin konacak demek istiyor. Rusya’nın siyasi amacı da kaynaklara ulaşmak ve hâkimiyet kurmak olduğu anlaşılıyor.

Dünya Siyasetinin En Eski Aktörü Avrupa

Dünya kaynaklarını sömürüp hâkimiyet kurma konusunda en tecrübeli kıta Avrupa kıtasıdır. Bugün dünyayı sömüren ABD’nin kendisi bile Avrupa’nın sömürgesiydi. Dünya, sömürgeciliği Avrupa’dan öğrendi.

Avrupa Birliği düşüncesinin başlangıcı İkinci Dünya Savaşı’nın sona erdiği 1945 yılının hemen sonrasında başlamıştı. Avrupa yaklaşık elli yıl içinde iki büyük savaş yaşadı ve bu savaşlar büyük insan kayıplarına ve ekonomik çöküntülerine yol açmıştı. Avrupalı bazı liderlerin zihinlerinde bu tür felaketlerin tekrarını önlemek için bazı çareler aradılar.

Dönemin Fransız Dış İşleri Bakanı Schuman Ruhr bölgesinde bulunan zengin kömür yatakları ile çelik tesislerinin Avrupa ülkelerinin üye olacağı bir örgüt tarafından işletilmesini içeren bir deklarasyon yayınladı. 9 Mayıs 1950 yılında yayınlanan bu deklarasyon sonraki yıllarda da Avrupa Birliği’nin temelini oluşturdu.

Ancak Avrupa son yıllarda hem kendi içinde hem de müttefiki ABD’yle tartışmalı durumda. ABD Avrupa’nın NATO’ya yeterince para vermediğini söyleyerek Avrupa’yı daha fazla korumayacağını söyledi. Avrupa’da kendi güvenliklerini sağlayacak ordu kuracaklarını ileri sürdü. Avrupa ile ABD arasında gerginlik zaman zaman yükselse de hâlâ müttefiklikleri devam ediyor.

ABD ile Avrupa müttefiklikleri bir süre daha devam etse de bunun uzun sürmeyeceğini düşünüyorum. Çünkü Avrupalılar artık İkinci Dünya Savaşı’nın şartlarında değiller. Epeyce geliştiler, dünya çapında şirketleri ve teknoloji üretecek kapasiteleri oldu. ABD’nin dünya kaynaklarının aslan payını almasından memnun olmadıklarını hissettiriyorlar hatta bazen söylüyorlar. Dolayısıyla Avrupa siyasetinin yönü eskiden beri ekonomik çıkar ve hükmetme üzerine kuruluydu ve bunun değişmediğini görüyoruz.

Nasıl Bir Gelecek?

Başa dönecek olursak merak edilen ikinci soru: “Ne olacak?” Şimdi artık uzaydan yere inelim ve gördüklerimizi yazmaya başlayalım. Gelecek belirsizliklerle dolu. Bu nedenle gelecekle ilgili kesin yargılara varmak oldukça zor. Dünyadaki teknolojik gelişmeler, ülkeleri geleceğe yönelik çalışmalar yapmaya yönlendiriyor. Milyonlarca insanı birbirine bağlayan internet sistemleri iletişim alanında akıllara durgunluk verecek düzeyde devrimler yarattı.

Bütün bu gelişmeler uluslararası ilişkilerin, ticaretin hatta sıradan insanların günlük yaşamının boyutlarını bile değiştirdi. Hemen hepimiz şunu rahatlıkla söyleyebiliyoruz: “Artık hiçbir şey eskisi gibi değil.”

Dünya hızlı bir değişim sürecine girdi. Yukarıda uluslararası ilişkilerin dinamiklerinin esasa yönelik bir şey demediklerini belirtmişim. O esas da şudur, mevcut devletlerin birbiriyle olan rekabetinin, kavgasının, gerginliğinin temelinde iki şey vardır. Birincisi ekonomik çıkar, ikincisi, siyasi hâkimiyettir. Ekonomik çıkar siyasi hâkimiyeti, siyasi hâkimiyet de ekonomik çıkarı besliyor.

Dünya bir paylaşım çatışmasına doğru hızla gidiyor. Diyeceksiniz ki “dünya zaten bir çatışmanın içinde değil mi?” Haklısınız ama kast ettiğim, çatışmanın daha çetin ve zorlu geçeceğini öngörüyorum. Amacım felaket senaryosunu çizmek değildir. Türkiye, dünyanın siyasi yönünün nereye doğru gittiğini görmeli ve ona göre ekonomi, savunma ve uluslararası ilişkilerde ne gibi tedbirler alacağını düşünmeli, tartışmalı ve hızla uygulamaya koymalıdır.

Hüseyin Kazım Kadri'nin İslâmcılığı

Siyasetin içinde olan Hüseyin Kazım Kadri aynı zamanda İslâm düşüncesinin, Müslümanların, İmparatorluğun geri kalmasının, yenilginin nedenlerinin de peşindedir. Fikir cephesinde kalem oynatan Kazım Efendi aslında metinlerinin genelinde pek çok ayet ve hadise yer verir. Kur'an ve Sünnetin yanında en çok Akif ve Mevlana'nın dizelerine atıfta bulunur. Meseleleri ele alışı derinlemesine olmasa da genel manada dönemi hatta bugün bile savunulduğu için meselelerimizin kökenlerini anlatması bakımından mühimdir.

Ercan YILDIRIM

Türkiye'de İslâmcılık düşünce-si Osmanlı İmparatorluğu'nun "resmî ideolojisi" olarak devlet katında, çoğunluğu "yüksek bürokrat" fakat geneli Abdülhamit karşıtı isimlerin tezleriyle ortaya çıkmış, savunulmuş, Cumhuriyet'e intikal etmiştir.

Mehmet Akif gibi hem ilmiyeye hem memuriyete mensup olanların yanında Babanzâde Ahmet Naim Efendi, İsmail Hakkı İzmirli gibi ilmiye, Said Halim Paşa, Mustafa Sabri Efendi, Tunuslu Hayreddin Paşa gibi "devlet adamı" sıfatı da kazanan yönetim katının en üstündekiler de bulunur. Hüseyin Kazım Kadri de bir tarafıyla zengin, eşraf kimliğine sahipken yine devletin yüksek memur tabakasından gelen isimlerden.

Hüseyin Kazım Kadri'nin ehemmiyeti İslâmcılık düşüncesinin ve aslında Türk modernleşmesinin genel geçer tezlerinin hepsini Mehmet Akif, Said Halim Paşa ile birlikte bütünlüklü ortaya koymasından ileri gelir. Hüseyin Kazım 20. *Asırda İslâmiyet* ve *İslâm'ın Avrupa'ya Son Sözü*, *Ziya Gökalp'in Tenkidi* kitaplarında ilmi yönü baskın argümanlarla İslâm düşüncesinin Batı medeniyeti karşısındaki yenilgisinin nedenlerini açıklarken hatıralarında, *İmparatorluğun Tasfiyesi*'nde, *Bir Milletin Dirilişi*'nde İmparatorluk ve Cumhuriyet dönemi siyasi hadiselerini gözlemleri, izlenimleri üzerinden anlatır.

Anlaşılan o ki Hüseyin Kazım Efendi siyasetin tam içinde, ortasında yer alır. Hatıraları, siyasi kitapları zaten bir "hesaplaşma" tavrıyla yazıldığı

için hep bir taraftır. Tabi dönemin genel atmosferi içinde fikren uyuşmasalar bile farklı "kamptaki" aydınları birbirleriyle yakın temas içinde kader arkadaşlığı, yoldaşlık yapabiliyor.

Tabi en "medyatik" hatta döneme göre en ütöpik olanı Tevfik Fikret ve Hüseyin Cahit ile birlikte Yeni Zelanda'da bir köy kurma ve Manisa Sarıçam'a yerleşme planlarıdır; her iki proje de devletin haber alması ve engellemesi yahut Tevfik Fikret'in vazgeçmesi neticesi gerçekleşmemiştir.

Cins bir isim Hüseyin Kazım... Hüseyin Cahit'in hatıralarında, *Tanin*'in çıkmasında görüldüğü gibi müşterek bir iş için yola çıkıldığında güvenilir, yarı yolda bırakmayacak, işi sahiplenecek karaktere sahip. Türk Ticaret Bankası'nda ortaklığı bulunduğu için maddi birikimi ve kazancı yerinde... Bunu *Tanin*'in kuruluşunda gösterir, "ekibin kasası" gibidir. Görev yaptığı yerlerde de dürüstlüğüyle ön plana çıkmış, halk tarafından sevilmiş bir isimdir. Serez'de bir çete meselesinde hatası bulunan murahhas efendiyi herkesin gözü önünde yatırarak yüz sopa vurdurtmuşluğu var... (Hüseyin Kazım Kadri, 1991, 74; 2018, 117), tabi bu halk arasında da Kazım Efendi'nin saygınlığını artırmıştır.

İmparatorluk'tan Millî Mücadeleye geçen isimlerden biri olsa da yeni yönetimle anlaşabildiğini söylemek zor. İttihatçıların içerisinde yer almasına rağmen Hüseyin Kazım sonradan onlara çok sert muhalefet etmiştir. Öteki İslâmcılar, İttihatçılar

gibi aslen Abdülhamit karşıtlığı üzerinden bir siyasal muhalefet yürütse de İttihatçıların “Meşrutiyet İnkılabı”nın ötesine geçtiğini biraz da kederle söyler:

“İttihat ve Terakki unvanının, asırlardan beri mahsus olan ihtiyaçları ifade etmesine rağmen bu teşkilatın ictimai ve fikrî bir inkılap ile hiçbir alakası yoktu; olsa olsa Makedonya’daki siyasi galelerden doğan ve 93 Meşrutiyeti’nin iadesine çalışan bir ‘cemiyet-i hafıyye’ idi ve onda ‘komitacılık’ ruhu hüküm sürüyordu.”

Kazım Efendi her ne kadar Abdülhamit aleyhtarı, meşrutiyet taraftarı olsa da memleketin meşrutî idareye hazır olmadığını, dahası bunu Abdülhamit’in defaatle söylediğini ve haklı çıktığını ikrar eden pek çok aydından biri. Tabi Serez’de “devletin bir görevlisi” olmaktan çok, Cemiyet’in kendisinden İttihat Terakki’nin temsilcisi gibi davranmasını beklediğini kızgınlıkla anlatır. (Hüseyin Kazım Kadri, 2018, 106, 107, 115) Abdülhamit’in “halkın ahlakının ürününden başka bir şey olmadığı” fikrinde olan Hüseyin Kazım, meşrutiyetten de inkılaptan ve Abdülhamit’ten de halkın “tek belkentsi”nin “ahlak” olduğunu dile getirir. Halkın bu adaletsizlikten kurtulmak için ne olduklarını bilmedikleri bir meşrutiyeti kabul ettiğini ifade eden Kazım Efendi, İttihatçıların Abdülhamit idaresini devirmesine rağmen onun yerine hiçbir şey koymadığını, İttihatçıların ve Meşrutiyet inkılabının “siyasi ihtiras, fırka çekişmeleri”, hayat mücadelesi, ekmek kavgası, bozgun, ayrılık ve sefaletlerle hikâyenin nihayete erdiğini belirtir. (Hüseyin Kazım Kadri, 1992a, 14-27, 52)

Milliyetçiliğe-İttihatçılığa Muhalefet

Hüseyin Kazım Kadri’nin İttihatçılık eleştirisinin bir diğer versiyonu Türkçülük cereyanıyla ilgili... Öncelikle İmparatorluktaki tüm anasırı bir arada tutacağı düşünülen Osmanlıcılığın iflâsıyla İttihâd-ı İslâm’a geçilmişti, Kadri Efendi İttihatçıların bu politikayı da tam manasıyla uygulamadan hızlı bir Türkçülük evresine geçtiğini sürecin Balkanlardaki, İslâm memleketlerindeki varlığımızı ortadan kaldırdığını savunur. “Evvel Müslüman sonra Türk” formülünü (Hüseyin Kazım Kadri,

1989, 67) benimsediğini belirten düşünür, Türklüğün İslâm’dan başka kültürü olmadığını, Türk ile İslâm’ın bir birine geçtiğini açıkça belirtir. Kazım Efendi Ziya Gökalp ve genel olarak Türkçülüğün “düstur-ı siyaset”, “ilim mahiyetinde” değil, “cinnet ve dalâlet” ile vaki olduğunu biraz da kızgınlıkla, reel politik içindeki öznelardan biri sıfatıyla belirtir. Tabi Hüseyin Kazım daha Peygamberimiz’in ahirete irtihalinden hemen sonra ihtilafların doğduğunu belirterek bilinen manalarda İttihâd-ı İslâm’ın kurulamayacağını kaydeder.

Türklük âleminde İslâm’ın taklitten ibaret hâle dönüştüğünü söyleyen Hüseyin Kazım, Ziya Gökalp’in ise Türkü ırka çevirmesine tepki gösterip İslâm ile Türkü aynılaştırır:

“İşte bizim söylemek istediğimiz hakikat: Türkün ictimai hasletlerini ırkından, yani Türklüğünden değil, belki İslâmiyetden ve mevzuat-ı İslâmiyeden almış olduğudur.” (Hüseyin Kazım Kadri, 1989, 102)

Hüseyin Kazım memlekette geçerli tek yöntemin hemen her kesim tarafından “taklit” olduğunu belirterek, Türkçülük bahsinin, Ziya Gökalp’in

hars-medeniyet ayrımı üzerinden geliştirdiği kaanatların de bu taklide girdiğini, Osmanlı bakiyesini, Türkleri, gerçekleri karşılamadığını belirtir, Türkçülüğün “siyaset-i millîye” olmadığı cümlesi ise millî kavramının daha çok İslâmî olanla dolurularabileceğın hâliyle yalnızca etnik-ırkçı bakıştaki Türkçülüğün millîliği karşılayamayacağını savunur.

Hüseyin Kazım Efendi Misak-ı Millî’nin ilk nüshasını kaleme alan, teklif olarak Meclis’e sunan isimdir. (Hüseyin Kazım Kadri, 2008, 273) Siyasetin ortasındaki Hüseyin Kazım Aydın vekilliğini de icra eder.

Cumhuriyet dönemini aynen Meşrutiyet gibi gözlemleyen Kazım Efendi, İttihatçılık başlığı altındaki kadroların kendi aralarında çok sıkı ihtilaflara gittiğini, idealizmlerin Cumhuriyet’te vuku bulmadığını, vatan kurtarma eyleminin içinde Padişah’ın da bulunduğunu belirtir. “İttihatçı yapıp Kemalist kalkan” bu kariyerist kadronun, ortak değer yahut emel-hedef-fikir birliği içinde bulunmadığını kaydeder.

Siyasetin bu derece içinde olan Hüseyin Kazım Kadri aynı zamanda İslâm düşüncesinin, Müslümanların, İmparatorluğun geri kalmasının, yenilginin nedenlerinin de peşindedir. Fikir cephesinde kalem oynatan Kazım Efendi aslında metinlerinin genelinde pek çok ayet ve hadise yer verir. Kur'an ve Sünnetin yanında en çok Akif ve Mevlana'nın dizelerine atıfta bulunur. Meseleleri ele alışı derinlemesine olmasa da genel manada dönemi hatta bugün bile savunulduğu için meselelerimizin kökenlerini anlatması bakımından mühimdir.

Tuhaf olan üzerinden yüzyıldan fazla süre geçmesine rağmen hâlâ aynı tezlerin aynı içerik, kapsam ve derinlikte zikredilmeye devam edilmesi, yeniden üretiminin gerçekleştirilememesidir. Örnek, içtihat kapısının açık ya da kapalı olması meselesi... şerh ve haşiyeler... Bu tür mevzular da artık sloganlaşan ifadelere yer verilir. Hüseyin Kazım Efendi'nin çok da etraflı teklifleri olmasa da bugün de yine aynı seviyedeki yaklaşımlar, modernleşme evrelerinin doğru biçimde okunmadığının göstergesidir.

Hüseyin Kazım Efendi, niçin bu hâlde olduğumuzu tespit için İslâm tarihinin erken dönemlerine iner, oradaki siyasi ayrılıkları açıkladıktan sonra günümüze gelir; burada tabi İslâm'ın ne olduğunu da tanımlar. Gerçek İslâm, yaklaşımı zaten modernleşmeden sonraki fikir hareketlerinin genelinde hatta Kemalistlerde bile çok yaygın kullanılan argümandır. Onun siyasi kimliği, devlet adamı yapısı meselelere bakışını daha politik kamu zaviyesine çekmesini sağlar. Bu nedenle de sorunları ihtilaflara götürür, onlar da Peygamber Efendimiz'den sonra ortaya çıkar. Asr-ı Saadet düşüncesi Hüseyin Kazım'da canlı, ideal, kıstas biçiminde yer alır; her şey bu dönemde Allah'ın kanunlarına ve Peygamberin sünnetine uygun kurulmuştur. (Hüseyin Kazım Kadri, 1992, 11)

Kaynaklara Dönüş ve Hatayı Aramak

Hüseyin Kazım Müslümanların Batı medeniyeti karşısındaki yenilgisinin sebeplerini çok sarıh biçimde sıralar. Tabi en başa Peygamberimiz'in (s.a.v.) ahirete irtihalinden sonra beliren iktidar mücadeleleri ve onun doğurduğu mezhep ihtilafları yerleşir. Buna sonraki yıllarda Yunan felsefesinin İslâm âlemine taşınması, onun tabiriyle "bela" edilmesi eklenir... Kelamın bariz galibiyetini kırmak için "hadis uydurma" tavrı ile beraber Moğol istilası da yenilginin duraklarından birini oluşturur. Tasavvufu zaten büyük oranda "yıkıcı" faaliyet gören Hüseyin Kazım, Vehhabiliği de gerilemenin sebepleri arasında sayar.

Saadet Asrı'ndan sonra ortaya çıkan "siyasi ihtilafların, İslâm âleminde şiddetli ve uzun süren ve daima kanlı inkılaplar" doğurduğunu kaydeden yazar, Hz. Osman-Hz. Ali ayrışmasını, Haricilerin çıkışını, Emevilerin "aşırı milliyetçi" nasyonalist politikalarını ihtilafların başlangıcı ve İslâm düşüncesinin "temelli" meselesi sayar.

Düşünür Emevileri asabiyeçi tutumu nedeniyle yererken Abbasileri çok farklı yerden eleştirir. Abbasi hükümdarlarının "devlet ve hilafet" otoritesini ele geçirmesiyle "felaketler" ardı ardına gelir ona göre; "dini siyaset" takip edip, kendilerini müctehid gibi gören Abbasi yöneticileri yepyeni mezheplerin, doğal olarak ihtilafların çıkmasına neden olurlar. Abbasi halifelerinin tercüme ettirdiği Yunan klasiklerini de bozulmanın arasına yerleştiren Hüseyin Kazım, bu hâlin İslâm düşüncesini "kargaşa"ya ittiğini kaydeder:

"Dinin ahkâm ve akaidiyle, beşer aklının felsefesi mukayese ve muhakeme edilmek istendi. Müslümanlıkta ilm-i kelam ve ilm-i usul-i din adı altında ve İslâm imanı ile kesinlikle ilgisi olmayan bir takım teorilerin meydana çıkması din için bir felaketti. Felsefe ve kelam teorileri, dinin hükümlerine ve İslâm akaidine karıştı." (Hüseyin Kazım Kadri, 1992, 12-14)

Kur'an'ın mahlûk olup olmadığı tartışmasından kelamın akaid üzerindeki tesirini kırmak için pek çok hadisin uydurulmasına, Karmatilerden İsmaililere, Hasan Sabbah'a, Moğol istilasına kadar siyasi, fikri, mezhebi, kelami saha birbirine girmiştir. Bu sıralamada Vehhabiliği unutmayan Hüseyin Kazım, İbn Teymiye etkisindeki bu mezhebin Müslümanlığa ifrat ve tefriti yerleştirdiğini belirtir. Tabi bu eğilimler, mezhep ihtilafları tasavvuf kadar yıkıcı, tesirli, kapsamlı olmamıştır.

Çağdaş İslâm düşüncesi bilhassa Tanzimat sonrası, Meşrutiyet döneminde iki ciddi akımla bugünlere geldi. Günümüz İslâm düşüncesinin köklerini de yine Meşrutiyette bulmak mümkün.

İlki bozulmayı, yenilgiyi tasavvufa bağlayan neoselefi tutum ikincisi Aydınlanma değerlerinin, hassaten pozitivizm ve rasyonalizmi tasavvufu birleştiren, bilimi İslâm ile uzlaştırma gayretlerinin sonucu güçlenen nurcu anlayışta kurumsallaşan Allah'ı, dini, maneviyatı bilimle "ispat etme" yaklaşımı...

Müslümanlar belki yüz yıl boyunca Allah'ın varlığını ispatlama çabasından inşa etmeye geçemediği için, klasik Katolik tutumun tekrarını yapar. Hüseyin Kazım Kadri bilim-din ilişkisi etrafında bugünkü "nurcu" tavrı değil, neoselefi tezleri öne çeker, tasavvufa mutlak karşıtlık geliştirir.

Belirttiğimiz gibi Hüseyin Kazım siyasi bir figür, meseleleri ilmi boyutlarının ötesinde siyasi ihtilaflar ya da yaklaşımlarla izah eder... aynen tasavvufun doğuşu gibi:

“Mezhep ihtilaflarının ve tasavvufun, İslâm'dan intikam almak için Acemler tarafından meydana çıkarıldığını” belirtirken, menşe olarak da Hindistan'ı işaret eder. (Hüseyin Kazım Kadri, 1992, 26)

Tasavvufu kelimadan zararlı sayan yazar, dinde gizli bir hakikat olmadığını, dini hükümlerin mutasavvıflara göre şekli ve göstermelik sayıldığını eleştirerek anlatır. Klasik İslâmcı yaklaşımda tasavvuf en çok erken dönemlerdeki usulü olan zühd ve takvanın tembelliğe sevk eden yaklaşımı nedeniyle yerilirken Hüseyin Kazım buna mesiyani, mehdici, batini arayışları da ekler. İhtilafların keşif ve şuhud yöntemlerinin gaybî ve ledünnî sırlara ve olaylara vakıf olunabileceği hatta “Allah'ın hüviyet, vücud ve sıfatında mahlûkatının aynı olduğu” söylendi ki, bu Allah'ın eşyaya hululü demektir.” anlayışıyla zuhur ettiği kanaati güçlüdür. Bu zahir âlimlerinin hakikatten mecaz çıkarmayı anlamaları karşısında batın taraftarlarının mecazdan hakikat üretme metodları, sade, yaşanabilir, makul bir hayat yaşamayı imkânsızlaştıracağı için tasavvufa karşı durur.

İslâmcılığın Genel Tezleri

Hüseyin Kazım, altmış bir maddede mezheplerin ihtilaflarını ortaya koyduktan sonra İslâmcılığın genel geçer tezlerini içeren ve geri kalmanın “Batı medeniyetinin hususiyetlerine bağlı” nedenlerine değinir. Belki de Hüseyin Kazım Efendi'yi İslâmcılık düşüncesi içinde öne çıkan ana unsur da budur. Çünkü onun vurguları sadece dönemine bağlı değil Osmanlı İslâmcılığından Cumhuriyet'e hatta günümüzün neoliberal atmosferine bile yansımalar genişliktedir. Kazım Efendi'nin dillendirdiği argümanlar artık birer mottoya dönüşmüş, sadece dindar-İslâmcı camianın değil her ideolojik söylemin ortalaması olmuştur; bu açıdan Batının kültürünü değil tekniğini alalım, İslâm terakkiye mani değildir, gibi klasik deyişler Türk düşüncesinin, modernleşme teorilerinin de direklerini çatar. Hüseyin Kazım Efendi'nin vurguladığı hususlar Cumhuriyet'e de intikal eder, reformların pek çoğu benzer mottoları kendi zaviyelerinden okumalarıyla gerçekleştirilebilir.

İslâmcılığın yaklaşımındaki bu kapsayıcılık gösteriyor ki aslında İslâmcılık ile Türk düşüncesi çok uzun bir süre aynı yatakta akmıştır.

Acemlerin yıkıcı faaliyetlerinden modernleşme dönemindeki çağı yakalayamayan geriliğimize geçiş yapan bir Hüseyin Kazım portresiyle karşılaşırız. Burada geriliğimizin nedeni olarak aslına bakılırsa iki hususun altını özellikle çizer; ilerleme ve önündeki engeller... Bu bağlamda İslâmcılığı Namık Kemal'e kadar götüren “İslâm ilerlemeye mani değildir” savunusunu, ispatlama gayretini ilk sıraya yerleştirir Hüseyin Kazım, akabinde de metod olarak içtihadı önerirken, duraklamanın nedenini de şerh ve haşiyelere bağlar:

“Batı âlemi aklın tekamülünü takiben içtihad (yeni fikirler) arkasında koşar hak ve hakikate yaklaştırmaya çalışırken, doğu medreselerinde iki bin senelik felsefi fikirler üzerine yazılan metinlerden, şerh ve haşiyelerden başka bir şey okunmaz ve doğrudan doğruya insanların dünya işlerine ait olan şer'i ve fıkhi hükümlerde bile içtihad yerine taklit ile yetinilir. İşte ilerlemeye engel olan İslâm dini değil, aksine taklitçiliktir. Her şeyden önce Müslümanları fikri esaretten kurtarmak, İslâm diyarını uzun asırlardan beri terketmiş olan aklın hürriyetini iade etmek ve bu sayede Müslümanları diğer ileri ve medeni milletler seviyesine çıkarmak gerekir.” (Hüseyin Kazım Kadri, 1992, 49)

Muasır medeniyetler seviyesi sonradan Kemalistlerin, muhafazakâr siyasetçilerin de hedeflerine arasına girer; fakat ister istemez bu hülyanın bir özgüven sorunu doğurduğunu da görmek gerekir. Muasır medeniyete girmenin koşulları, Batının kendi dini, değerleri çevresinde oluşturduğu yapıya intibakla olacağı aşikâr... İslâmcıların da bu dönemde zihinlerinde alternatif fikri oluşmamış, öncelikle o teknik ve bilimi almayı hedeflemiştir.

Belki de İslâmcılık düşüncesinde de kırılmaya neden olan, tespitlere rağmen yeni bir usul geliştirememek, içtihad kapısını, metodunu işletmemek İslâmcılığın klasik döngüsüne kapılmaya bağlı.

Hüseyin Kazım'ın "çıkış yolu" içtihadı çalıştırarak hukuki, kamusal, siyasal alana dair çağcıl tekliflerden ziyade basitçe, tasavvuftan, tarikatlardan, bidatlardan, Yunan felsefesinden, Acem tesirlerinden, ulusların örflerinden arınmak için bir çırpıda ilk döneme, Asr-ı Saadet'e dönüvermek!

Bunun nasıl mümkün olacağı, millî karakterin, birikimin nasıl "resetleneceği" muamma... enteresan ve belki de siyaset bilen, İttihatçılıktan İmparatorluk bürokrasisine kadar mekanizmaların farkında olan bir aydının kolaycılığa sarılması kadar kendi zikrettiği "en kestirme yol, ilk dönem İslâm'ına dönme"nin yine kurumsal, zihni, kitabî, pratik mümkünüğünü düşünmemesi...

Kolaycılık, İslâm düşüncesinin en bariz sorunu... kolaycılığa savunma, ispatlama, sentez arayışlarını da ekleyebiliriz.

Peygamberimiz'in mezhep bilmediğini söylemesine, bunu bir tez göstermesine rağmen bu hakikatten bir yol açabilecek siyasal-fıkri zemini tecrübesine rağmen kuramıyor Hüseyin Kazım... Bu tabi yeniden üretmenin, geliştirmenin karşısında Batı medeniyetinde bulunan tüm olumlu hasletlerin, aklı kullanmanın, vicdan hürriyetinin, ictimai kanunların, pozitif bilimlerin... hepsinin Kur'an'da var olduğunu, toplumların örflerinin, Yunan-batını-tasavvuf etkilerinin bunları ortaya çıkarmasına engel olduğunun kanıtlanmasından ibaret.

Hüseyin Kazım Kadri'nin genel manada tarzı Batının önde olduğu konularda "biz de varız", "en iyisi bizde" tavrını göstermeye yönelik. Çok belirgin, kapsamlı olmasa da somut projeler öne sürmekten geri durmaz Hüseyin Kazım Efendi... Bürokrat, uygulayıcı ve burjuva tarafı nedeniyle meselelere pratik bakar, somutlaştırmayı öne çeker, projeleri de esasında soyut, idealist, ütöpik değil basit, sade, uygulanabilir mahiyettedir. Bu amaçla ne yapılacağına ilişkin somut teklifleri "kestirmeden ilk döneme avdet" metodu yüzünden belirgin olmasa da "bugünkü asrın içtimai ve medeni ihtiyaçlarına göre içtimai kanunları teşkil edecek hükümleri toplamak ve birleştirmek ve Müslümanları dinlerinin emrettiği birlik ve beraberliğe getirmek, İslâm itikadını kelam ve mantık cedeliyatından kurtarıp, sade ve ilk şekline döndürmek... bir yüksek İslâm Meclisinin vazifesi olabilir." olduğu gibi kapsamı flu bir İslâm Meclisi teklifinde bulunur.

Buna bir başka somut önerisini de eklemek gerekir, İslâm ülkelerinin her yerindeki alimlerin toplanıp yeni bir Mecelle yazması...

Onun İslâm birliği teklifi son derece rasyonel ve reel... İslâm milletlerinin kendi millî meselelerinde serbest kalıp özgürlüklerini aldıktan sonra İslâm siyasetini uygulamasını teklif eder.

Kazım Efendi, ataların taklidi karşısında inkılabı, taklit kapısına karşı içtihat kapısını öne çekerken, Kur'an'ın her milletin kendi diline tercümesi, uzmanlar heyeti vasıtasıyla yeni bir tefsirinin yapılması, hatta Cuma hutbesinin Türkçe okunması, beş-on kişinin içtihadının mutlaklaştırdığı mezhepleri çok da kutsallaştırmama, medreselerin ihya ve müfredatın birleştirilmesi, tarikatların kaldırılması gibi ciddi tekliflerde bulunur. (Hüseyin Kazım Kadri, 1992, 51; 1999, 26, 41, 51, 57, 81, 87)

Hüseyin Kazım Kadri'nin esas ve esaslı sorunu dinin, zamanın şartlarındaki değişmelere göre yenilenmesidir. Bu uğurda bazı somut teklifleri olsa da bir program ortaya koyduğunu söylemek zor, yüksek hassasiyet geliştirdiğini söylemek mümkünken.

İslâmcılığın klasik tezlerini sıralayan, "toplu olarak" ortaya koyan Hüseyin Kazım, İslâm'a bütüncül bakış yaparak sonraki dönemlerde Cumhuriyet idaresinin çokça dillendirdiği özel-kamusal alan ve dinin vicdanlara aitliği tezlerini de reddeder. Hilafetin kanun koyma vazifesini hatırlatan Hüseyin Kazım, dinin yalnız ibadet-inanç değil ahlak ve içtimai hayatı düzenleme olduğunu ısrarla belirtir. Bu ikazı sürekli yapması onun modernitenin, Batı medeniyetinin laikliğinin-sekülerliğinin İslâm topraklarına taşınmasını engellemeye dönük olduğu anlaşılıyor.

Müslümanların bugün Müslümanlığı yaşayacak ortama sahip olmadığı fikrine karşı çıkarken, vicdanları aşan bir din yorumuyla cehd ve cihad ruhu, aklı devreye alarak, ahlaki umdeleri, şefkati, iyi ve güzeli ikameyi, kul hakkına riayeti gözeterek yeni bir nizam kurulabileceğini belirtir.

Hüseyin Kazım Efendi'nin İslâm'ı bütüncül görmesi, içtimai ve nizama dair öncelikleri, yenilenme bilinci, laiklik tehlikesini bertaraf eden dinin vicdana münhasırlığı meselesine karşı çıkışı, ahlaki vurguları İslâmcılık hareketinin sonraki dönemlerine kalan ciddi miraslar arasındadır.

Kaynakça

- Hüseyin Kazım Kadri (1992a) *İmparatorluğun Tasfiyesi*. Pınar Yayınları.
- Hüseyin Kazım Kadri (1992) *20. Asırda İslâmiyet*. Pınar Yayınları.
- Hüseyin Kazım Kadri (1989) *Ziya Gökalp'in Tenkidi*. Dergâh Yayınları.
- Hüseyin Kazım Kadri (1991) *Meşrutiyetten Cumhuriyet'e Hatıralarım*. İletişim Yayınları.
- Hüseyin Kazım Kadri (1999) *İslâm'ın Avrupa'ya Son Sözü*. Pınar Yayınları.
- Hüseyin Kazım Kadri (2008) *Bir Milletin Dirilişi*. Pınar Yayınları.
- Hüseyin Kazım Kadri (2018) *Meşrutiyetten Cumhuriyet'e Hatıralarım*. Dergâh Yayınları.

Pazar Tek Tanrıcılığının En Önemli İki Figürü: Amerika ve İsrail

Roger Garaudy'ye göre insan büyüme hastalığına yakalanmıştır. Bu hastalık arka planda insanın aşkın tarafının yok edilmesiyle ortaya çıkmıştır. İnsanı mekanik bir varlık olarak varsayan bu anlayış da koca bir pazar hâlini alan dünyada güçsüzlerin yeri yoktur. Bu hastalık her ne kadar Batı orjinli olsa da insanlığın büyük bir kısmı bu hastalığın pençesine düşmüş durumdadır.

Halil KOÇAKOĞLU

Roger Garaudy, hayatının anlamını şu sorularla sorgulamaya başladığını ifade eder: “Hayatta ne yapmam gerekiyor? Ne yapmalıyım?” Tarihin ezeli ve ebedi yaramaz çocuğu olarak tanımladığı eylem kavramını aynı zamanda kişinin imanının dışavurumu olarak tanımlayan düşünüre göre hayatın anlamını sorguladığı iki soru cevabını bu kavramda bulmuştur.

Garaudy, eyleme nasıl geçileceğinin cevabını ise Marksizm’de bulmuştur. Marsilya Komünist Gençlik Kollarına üye olmak için gittiği merkezde Marx’ta bir metafizik aramadığını, onda tarihi teşebbüs ve eylemin metodolojisini bulduğunu ifade etmiştir. Ona göre, bu yöntembilim, bir toplumdaki çelişkileri tahlil etme bilimi ve oradan hareketle de çelişkileri aşma projesidir.

Müslüman olduğunda dahi bir kolunun altında Marx’ın *Kapital*’ini tuttuğunu ve onu bırakmaya hiç niyetli olmadığını ifade eden Garaudy, bu yöntemle yaptığı çözümlemelerin neticesinde sık sık kullandığı siyasi kavramlardan birini geliştirmiştir: “Büyüme Hastalığı”

İnsanın dünyanın sahip olduğu madde ve enerji stoklarını durmadan tüketen jeolojik bir

etkene dönüştüğünü ifade eden düşünüre göre insan kendi ölümüne yol açacak bir büyüme hastalığına yakalanmıştır. Büyüme hastalığının temelinde insan kavramına kasıtlı bir şekilde yüklenen “homo economicus” anlayışının

yattığını vurgular. Klasik ekonomi anlayışında insan sadece menfaatlerinden ötürü harekete geçen, üreten, tüketen bir varlıktır. Özellikle Aydınlanma dönemi insanı büyüme modeli aracılığıyla aşkın boyutundan soyutlayarak onu mekanik bir varlığa dönüştürmüştür. İnsanın aşkın yönünü yok eden bu modelin temelinde ise üç önemli anlayışın yattığını ifade eder.

Büyüme Anlayışının Felsefi Temelleri

İnsanlığın bugün tuzağına düştüğü bu model özellikle Amerika tarafından tüm dünyaya diktirilmektedir. Büyüme arzusu Amerika’nın pazar tek tanrıcılığına dayanan anlayışı ile tüm dünyayı egemenliği altına almaktadır. Garaudy, Amerika’nın dünya siyasetini tamamen pazarın tek tanrısı olmak arzusu üzerinden şekillendirdiğini Noam Chomsky’in şu sözleri ile delillendirir: “ABD’nin dış politikası, içinde Amerikan

şirketlerinin gelişip büyüyecekleri milletlerarası bir düzen kurmak ve devam ettirmek için tasarlanmıştır. Bu, bir 'açık toplumlar' dünyası olacaktır. Açık toplumlar demek, verimli yatırımlara açık, ihracat pazarının yayılmasına ve sermaye transferine, ayrıca insani ve maddi kaynakların Amerikan şirketleri ve onların yerel şubeleri tarafından sömürülmesine elverişli olan toplumlar demektir. Terimin gerçek anlamıyla 'açık toplumlar', ABD'nin ekonomik nüfuzuna ve siyasi kontrolüne açık olan toplumlardır." Garaudy'e göre Pazar tek tanrıcılığının en net olan tarafı insan hürriyetini önemsememesi, insanı insana özgü olan boyutundan koparıp almasıdır. En büyük amacı bizleri sahte bir hayata bağlamaktır. Düşünür, Amerika'nın pazarın tek tanrısı olma hevesini Tocqueville'nin şu sözleriyle anlatır: "Ben, para aşkının insanların kalplerinde böylesine çok büyük bir yer tuttuğu başka bir halk tanımlıyorum. Bir maceracılar ve spekülörler yığını."

Roger Garaudy, bu anlayışın temelinde yatan ilk unsurun Amerika'nın iki yüz yıllık tarihinin yarattığı mitolojik efsaneler olduğunu ifade eder "1620 yılında baskı ve zulümden kaçan Kalvinizm-Püritenizm mezhepli bir İngiliz göçmen grubu bu topraklar adım attıklarında kendilerine verilmiş ilahi bir görev olduğunu düşünüyorlardı. İngiltere'den kaçış onlar için Kutsal Kitaba dayalı yeni bir 'Çıkış' idi. Amerika vaat edilmiş topraklar onlar ise seçilmiş halk idiler. İki yüzyıl sonra George Washington, İngiltere'den bağımsızlığını

alan Amerika'nın siyasetini şöyle özetlemişti. 'İnsanların işlerine yön veren o görünmez ele hiçbir halk, Amerika Birleşik Devletleri halkından daha fazla şükretmek ve ibadet etmekle yükümlü değildir. Milli bağımsızlık yolunda Amerika Birleşik Devletleri'ne atılan her adım ilahi müdahalenin damgasını taşıyor görünmektedir.' Ondan sonra gelen John Adams ise Amerika'nın kuruluşunun ilahi bir emir olduğunu söylemiştir. Sonraki başkanlar Jefferson ve Nixon da Amerika'yı ve Amerikalıları seçilmiş bir halk olarak düşünürken Allah'ın kendilerine dünyayı yönetme görevi verdiğini iddia etmişlerdi. Garaudy, bunlardan yola

çıkarak Amerikan siyasetinin temelinde ilk unsur olarak 'seçilmiş halk' anlayışının yattığını iddia eder.

Bu siyasetin temelindeki ikinci unsur bu ilahi seçimin başarı ve zaferi getireceğine olan kesin inançtır. Bu yüzden kazanan tarafın hangi araçları kullandığı önemli değildir. Bu temelin üçüncü unsuru ise zayıfların eleneceği bir serbest mübadele sistemidir. Temelin dördüncü unsuru ise ticarette başarılı olmanın ahlaki bir davranış olduğu anlayışıdır. İşte bu temellere sahip Amerika tüm dünyayı egemenliğine almak için her türlü yolu denemekten kaçınmamıştır.

Amerika'nın pazarın tek tanrısı olma yolunda yaptığı çalışmaları Dante'nin Cehenneminde iç içe genişleyen

halkalara benzeten Garaudy, birinci halka olarak Kuzey Amerika'yı yani Kızılderilileri soykırıma tabi tutan 'zorunlu etnik temizlik' faaliyetlerini gösterir. Eski kıtadan buraya göç eden ve aralarında her türlü suça bulaşmış insanların Amerika'nın asıl yerlilerini yerlerinden yurtlarından ettiklerini, onları katlettiklerini ifade eder. 1890 yılındaki Wounded Knee katliamı ile artık askeri anlamda hiçbir etkisi kalmayan Kızılderililer 1910 yılına gelindiğinde sadece iki yüz bin kişi kalmışlardı. Bu kanlı süreç 'Batı'ya hücum veya Amerikan

Kullanılan güç sadece askeri güç değildir elbette. Bir de yumuşak güç denilen IMF, Dünya Bankası, Dünya Ticaret Örgütü gibi tamamen Amerika bağımlı kurumlar da pazarın tek tanrısı olma yolunda Amerika'nın kullandığı yöntemlerdir. Garaudy, pazarın tek tanrısı olma yolunda Amerika'nın sadece şiddet ve ekonomik yaptırımlarla kontrolü sağlamadığını bunun kültürel saldırı yoluyla da gerçekleştirdiğini ifade eder.

rüyası' olarak adlandırılmıştı. Bu etnik temizlik ile Amerika'nın en verimli tarımsal alanları, petrolü, altını ve diğer hammaddeleri beyazların eline geçmiştir. Bu etnik temizlik aynı zamanda ikinci halkanın önünü açmıştır. İkinci halka Orta Amerika ile Güney Amerika'nın ele geçirilmesidir.

Garaudy, birinci halkanın ardından 1823 yılında Başkan Monroe ile ikinci halkaya geçildiğini söyler. Monroe'nin Amerika kıtasını ABD'nin hamiliğini üstlendiği bir bütün olarak ele aldığını ifade eder. Bu dönemin sloganı: "Eski kıta Avrupalıların; yenisi Amerikalıların." Meksika, Latin Amerika, Porto Riko gibi yerleşimler ya askeri şiddetle ya da iktisadi güç kullanılarak ilhak edildi. Bu bölgeleri kendi maşaları olan askeri diktatörler aracılığıyla şiddet uygulayarak veya yine kendi maşaları olan siyasileri rüşvetlerle, şantajlarla istedikleri şekilde davranacakları birer pazar haline getirdiler.

Avrupa'nın 1914-1945 yılları arasında iki büyük savaş yaşamış olması onların Amerika'nın hedefleri arasında üçüncü halka olmasını sağladı. 1945 yılında dünya zenginliğinin yüzde ellisi ABD'nin elindedir. Bu otuz yıllık savaş süreci Avrupa'yı fakirleştirirken Amerika'yı tamamen zenginleştirmiş ve böylelikle onları da açık bir pazar hâline getirecek ortamı oluşturmuştu.

Garaudy'e göre Avrupa'nın açık pazar hâline gelmesi iki süreçte meydana geldi. Birinci Dünya Savaşı'nın ardından Lord Keynes'in Orta Avrupa'nın kasıtlı bir şekilde fakirleştirilmesinin yirmi sene içinde daha büyük bir savaşa yol açacağı uyarısı Başkan Wilson'un İtilaf devletlerinin borçlarını ödemesi ve Almanya'nın ödeyemeyeceği bilinen savaş tazminatı için borç teklif etmesini engelleyemedi. Fakat bu adım, savaş süresince süper güç hâline gelen Amerika'nın 1929 iktisadi buhranını yaşamasına sebep oldu. Çünkü çok fazla üretim vardı ama üretileni alabilecek pazar yoktu. Garaudy'e göre ilahi bir rol biçilen Amerikan kapitalizmi şüpheler, güvensizlikler içinde büyük bir iflasın eşiğine gelmişti. Fakat ikinci Dünya Savaşı bu krizi sonlandırmaya yetti.

Amerika'nın bu savaşta da kendi çıkarlarına uygun davrandığını ifade eden Garaudy'e göre savaş süresince yapılan ikili anlaşmalarla Avrupa'nın tamamı Amerika'nın pazarı hâline dönüştürüldü. 1947 yılındaki Marshall planı ile üçüncü safhanın

başarılı olması için en önemli adım atılır. Garaudy, savaş sonrasında Avrupa'nın içine düştüğü krizin komünist tehlikeyi tetiklediğini ve bu tehlikenin bertaraf edilmesi için Avrupa'nın ekonomik anlamda güçlü hâle getirilmesi gerekliliğinin Amerika tarafından tespit edilmesiyle Marshall planının devreye sokulduğunu ifade eder. Bu planı uygulamanın bazı ön şartları olarak hükümetlerden komünist bakanların bertaraf edilmesi istenir. Garaudy, bu yardım sayesinde ilerleyen süreçte Amerika'nın Avrupa siyasetinde daha etkin rol oynadığını ifade eder. Bu rol Maastricht Kriterleri'nin belirlenmesiyle daha etkin bir hâl aldı. Düşünüre göre Maastricht, sınırsız bir pazar ekonomisine tam ve kesin bir kural olarak bağlanma anlamına gelmektedir. Maastricht Avrupa'sı ABD'nin dünya hâkimiyet politikasının genel şartları içinde yer alır. Garaudy, Amerika'nın tek tanrısı olduğu pazara dâhil olan Avrupa'nın tarımını, endüstrisini, ticaretini, sinemasını ve kültürünü serbest pazara sunduğunu ifade eder. Düşünüre göre Avrupa artık köle bir Avrupa'dır.

Sert ve Yumuşak Güç

Sistemin dördüncü halkası Asya'dır Garaudy'e göre. Burada metot daha vahşicedir. Bu, 'özel ve önemli görevler bahanesiyle' askeri saldırı yöntemidir. Amerika, pazarın tek tanrısı olmanın en önemli yolunun savaşlarla olduğuna hükmetmişti. Savaşın varlığı bir düşman gerektiriyordu ve düşman bu sefer doğuda idi. Kore ve Vietnam'da 'Şer İmparatorluğu' durdurulmalıydı. Sovyetler Birliği alt edilmesi gereken bir şeytandı. Onun yıkılmasından sonra şeytan, Samuel Huntington'un hedef gösterdiği 'İslâm ve Konfüçyüs medeniyetlerinin gizli ittifakı' oldu. Böylelikle Amerika sa-
vaşacak düşmanı da kendisi yaratmış oluyordu.

Garaudy, burada 11 Eylül saldırılarına da değinir. Ona göre bu saldırılar Huntington'un düşüncelerine uygun olarak İslâm ve Hristiyanlık, Doğu ile Batı arasında çatışmanın ortaya çıkma isteğinin yansımasıdır.

Kullanılan güç sadece askeri güç değildir elbette. Bir de yumuşak güç denilen IMF, Dünya Bankası, Dünya Ticaret Örgütü gibi tamamen Amerika bağımlısı kurumlar da pazarın tek tanrısı olma yolunda Amerika'nın kullandığı yöntemlerdir. Garaudy, pazarın tek tanrısı olma yolunda Amerika'nın sadece şiddet ve ekonomik yaptırımlarla kontrolü sağlamadığını bunun kültürel saldırı yoluyla da gerçekleştirdiğini ifade eder. Bu kültürel saldırı sayesinde fertlerin düşüncelerinin kontrol altına alındığını ifade eden Garaudy, Chomsky'nin şu sözlerine yer verir. "Düşünceyi kontrol sistemi, gücünü o kadar etkili bir tarzda yürütmektedir ki, binde bir kişi bile başka bir şey düşünebilecek durumda değildir." Bu kültürel saldırının Time Warner Turner, Disney, ABC, Westinghouse, CBC gibi şirketler tarafından oldukça yıkıcı bir şekilde gerçekleştirildiğini bu şirketlerin sadece kültürel yıkımla kalmadıklarını oldukça önemli derecede ekonomik zararlar da verdiğini ifade eder. Garaudy, Amerika'nın tüm dünyaya egemen güç olma yolunda attığı en son adımlar olarak Çok Taraflı Yatırım Anlaşması ve Milletlerarası Ticaret Odası'nı zikreder. Garaudy'e göre: "Bütün dünya ülkelerine çeki düzen veren bu tasarı, istihdam ve işsizlik, sağlık, kamu hizmetleri, sosyal yardım ve çevre, yani bir bakıma genel

olarak millî bağımsızlıkla ilgili korkunç sonuçlar ihtiva eder."

Garaudy, yok edici, köleleştiren büyüme anlayışının alaşağı edilmesi için anti-Amerikancılığı önerir. Bunu Amerikan hayranlığına karşı çıkma, onların sistemine ve dünya görüşlerine karşı çıkma olarak tanımlar. Ona göre: "anti-Amerikancılık ne bir milliyetçiliktir, ne bir ırkçılık türü; ne de başkasını, başka bir insanı veya başka bir halkı ret şekillerinden biridir. O, bir sisteme, bir insan anlayışına ve bir hayat tarzına karşı mücadeledir." Garaudy, bu anlayışla Amerikan halkını da kurtarmanın mücadelesinin verildiğini söyler.

Garaudy, Amerikan politikasına pusula görevini ise İsrail lobisinin üstlendiğini iddia ederek Amerika'nın pazarın tek tanrısı olarak tüm dünyaya egemen olma isteğinin ardındaki gizli oluşumun Amerikan parlamentosunda büyük bir etkiye sahip Siyonist lobiler olduğunu söyler. ABD nüfusunun yüzde 2,6 sını oluşturan Yahudilerin Amerika'da ki dolar milyonerleri arasındaki paylarının ise yüzde yirmi civarında olduğunu söyleyen Garaudy böyle bir gücün oldukça büyük bir etkiye sahip olduğunu söyler. Amerika'nın kuruluşu esnasında kabul edilen 'seçilmiş halk, vaat edilmiş topraklar' gibi kavramların İsrail mitolojisi ile benzerlik göstermesini yine buradaki lobilere bağlar. Bu yönüyle bakıldığında Amerika, İsrail'in sömürgesidir.

Garaudy, İsrail'in Lübnan'ı işgal etmesi üzerine kaleme aldığı yazılar yüzünden soruşturmalara uğradı. Daha sonra bu konu ile ilgili yazdığı kitaplarından ötürü entelektüel dünyadan silinmeye çalışıldı. Dünyanın en önemli liderleri tarafından saygı duyulan Garaudy, bu eserlerden sonra adeta yok sayılmaya çalışıldı. Garaudy, kitaplarında Yahudiliği değil siyasi bir oluşum olan Siyonizm'i eleştirdiğini defalarca dile getirmiş olmasına rağmen kasıtlı bir şekilde Yahudi düşmanı olarak lanse edildi. Garaudy, Siyonizm'in 1896 yılında Theodore Herzl tarafından kurulmuş bir siyasi hareket olduğunu, bu hareketin ilhamını Yahudilikten değil 19. yüzyılın Avrupa milliyetçiliğinden almış bir oluşum olduğunu savunur. Bunu Herzl'in şu sözleri ile ortaya koyar: "Hiçbir dini eğilimin etkisinde değilim. Yahudi meselesi benim için ne

Garaudy, kitaplarında Yahudiliği değil siyasi bir oluşum olan Siyonizm'i eleştirdiğini defalarca dile getirmiş olmasına rağmen kasıtlı bir şekilde Yahudi düşmanı olarak lanse edildi. Garaudy, Siyonizm'in 1896 yılında Theodore Herzl tarafından kurulmuş bir siyasi hareket olduğunu, bu hareketin ilhamını Yahudilikten değil 19. yüzyılın Avrupa milliyetçiliğinden almış bir oluşum olduğunu savunur.

sosyal, ne de dini bir meseledir... sadece millî bir meseledir.” Garaudy’e göre Siyonizm; milliyetçi, sömürgeci ve politik bir harekettir.

Garaudy ısrarla Yahudilik inancı ile Siyonizm’i birbirinden ayırırken Siyonizm’in aynı Amerika gibi yayılmacı bir politikaya sahip olduğunu, dahası Amerika ve Siyonizm’in birbirlerini desteklediklerini iddia eder. Amerika’da yaşayan Yahudiler’in oyları Amerikan seçimleri için oldukça büyük bir önem taşır. Bunun yanında Amerika’nın pazarın tek tanrısı olmak için tüm dünyaya uyguladığı yumuşak gücü Siyonist lobi Amerika’ya uygulamaktadır. Amerika’nın böl parçala yönet metodu Siyonizmin de en önemli politik tercihidir. Garaudy’e göre Siyonist lobiler sadece Amerika da değil dünyanın birçok ülkesinde kendilerine önemli yerler edinmişlerdir. Fransa ve Güney Afrika’da bunların en önemlilerindendir.

Sonuç

Roger Garaudy’e göre insan büyüme hastalığına yakalanmıştır. Bu hastalık arka planda insanın aşkın tarafının yok edilmesiyle ortaya çıkmıştır. İnsanı mekanik bir varlık olarak varsayan bu anlayış da koca bir pazar hâlini alan dünyada güçsüzlerin yeri yoktur. Bu hastalık her ne kadar Batı orjinli olsa da insanlığın büyük bir kısmı bu hastalığın pençesine düşmüş durumdadır.

Garaudy’e göre bu hastalıktan en fazla nemalanan ise ABD ve İsrail’dir. Bu iki devletin din sosuyla ortaya koydukları seçilmiş halk, vaat edilmiş toprak efsaneleri asıl kirli emellerini gizlemek için birer maskedir. Her iki devletinde yayılmacı bir anlayışı vardır. Garaudy’e göre en büyük amaçları büyük bir pazar alanı olarak tahayyül ettikleri dünyanın tek tanrısı olmaktır. Bu amaca ulaşmak için her iki devlet de tüm yolları mubah saymaktadır. Çünkü zaferin kendilerine ilahi bir müjde olduğu yalanına sığınmaktadırlar. Amerika’nın pazarın tek tanrısı olmak için her türlü yolu denediğini söyleyen düşünür bazen yardımlar yoluyla oldukça cömert bir rol oynadıklarını, bazen krediler, yatırımlar yoluyla muhtaç ülkeyi kendilerine köle yaptıklarını iddia eder. Ekonomik olarak kendine bağımlı hâle getirdiği ülkeyi dolaylı

veya dolaysız bir şekilde siyasi bağımlı hâle de getirmektedirler.

Garaudy’e göre diğer bir yol askeri diktatörlükler kurmak. Kendi kuklası olan askerleri ülkenin başına yönetici olarak getirip onlar aracılığıyla ülkeyi kendine bağımlı hâle getirirler. Bir diğer seçenek ise seçimle iş başına gelmiş yöneticileri baskı ve sindirme yerine rüşvet ve yolsuzluklar yöntemiyle bağımlı hâle getirirler.

Ya da direkt askeri müdahalelerle kendine bağımlı hâle getirirler. Bunun için hedef ülkeyi kendine düşman olarak göstermek yeterlidir. Amerika için her zaman kullanışlı bir şeytan vardır. Yoksa da şeytan yaratılır.

Bağımlı hâle getirmenin en etkili yollarından biri de kültürel emperyalizmdir. Sadece yabancıları değil kendi insanını da düşünme anlamında güçlü bir şekilde manipüle ederler. Bu yol ve yöntemi tüm dünya da Amerika gibi uygulayamasa da Amerika’ya bu yolları dikte ettiren onun politikalarını yönlendiren en önemli güç Siyonist İsrail’dir.

Garaudy, bu yayılmacı anlayışa karşı uyanık durulması gerektiğini, bu güçlere gereksiz hayranlıklar duyulmaması gerektiğini söyler. İlkel bir şekilde ırkçılık yapmadan Amerikalılara değil onların tüm dünyaya dikte ettikleri sisteme karşı bir duruş sergilenmesi gerektiğini iddia eder. Bununla birlikte Jean-Jacques Rousseau’nun teokratik cumhuriyetten söz eden bir yazısında karşılaştığı yemini günümüzde karşılaşılan adaletsizliklerin yok olması adına önemser: “Millî, dini, etnik herhangi bir topluluk, ancak insanın evrensel yararına hizmet ettiği ölçüde faaliyet gösterebilir.”

Garaudy’e göre insanların birlik içinde yaşamalarının tek yolu iş dağıtımın da dâhil olduğu adaletin birliği ile sağlanabilir.

KAYNAKÇA

- Aydın, Cemal, röportajı yapan Halil Koçakoğlu. Kişisel Görüşme (23 Nisan 2014).
- Garaudy, Roger, *Çöküşün Öncüsü Amerika*, Türk Edebiyatı Yayınları, 1999, İstanbul.
-*İsrail Mitler ve Terör*, Pınar Yayınları, 2005, İstanbul.
-*Amerikan Efsanesi*, Timaş Yayınları, 2018, İstanbul.
-*Yaşayanlara Çağrı*, Pınar yayınları, 2005, İstanbul.
-*Medeniyetler Diyalogu*, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, 2011. İstanbul.

Açılış Beyanı ve İnsana Çağrısı

Mahremiyetin kaybı ise insanın kendisini inşa etmesine, kendisi olmasına, içine dönerek muhasebe yapmasına imkân vermiyor. Her şey göstermekten, teşhircilikten ibaret hâle geliyor. İnsanlar kendilerini gösterebildikleri oranda var olabildiklerine inanır hâle geliyorlar. Yeryüzünün halifesi olan insan bu şartlarda neyi, nereden ve nasıl yapmalı? Hakikatle nasıl bağ kurmalı? Başka bir deyişle, Peygamberimiz bugün insanlara nereden başlayarak gerçeği, İslam'ı anlatır ve nasıl yaşardı? Evet, bu çağda bu koşullarda başlama noktası neresi olmalıdır?

Temel HAZIROĞLU

“Bismillahirrahmanirrahim.
Hamd, âlemlerin Rabbi
Allah’adır.

O Rahman'dır, Rahim'dir.

Hesap gününün malikidir.

Ey Rabbimiz, yalnız sana ibadet eder ve yalnız senden medet umarız.

Bizi doğru yola ilet.

Kendilerine nimet verdiğin kimselerin yoluna; gazaba uğrayanların ve sapkınlarınkine değil.” (Fatiha, 1/1-7).

“Asra yemin olsun ki, muhak-
kak, insan kesin bir hüsrandır.
Ancak; iman edenler, salih amel
işleyenler, birbirlerine hakkı tav-
siye edenler ve sabrı tavsiye eden-
ler müstesna.” (Asr, 103/1-3).

İnsanlığın ve dünyanın gidişatı ortada. Teknolojinin istimini arkasına almış olan modernizm bütün dünyayı tarassut altına almış durumda. İnsanlık her geçen gün en önemli iki değerini hızla kaybetmeye devam ediyor; mahremiyet ve hafıza. Hafızamız

Google'a, mahremiyetimiz sosyal medyaya emanet edilmiş vaziyette!

Hafızasını kaybeden insan döneceği, dönmesi gereken yeri unutuyor, kendisine dayatılan yapay mekanları beden ve ruh evi zannediyor. Pozitif bilim ve maddi zenginlik dünyanın her yerinde geçer akçe hâline geliyor, insanlığın geçerli bilgisiyle, kutsal olanla, aşkın gerçekliklerle bağı kopuyor.

Mahremiyetin kaybı ise insanın kendisini inşa etmesine, kendisi olmasına, içine dönerek muhasebe yapmasına imkân vermiyor. Her şey göstermekten, teşhircilikten ibaret hâle geliyor. İnsanlar kendilerini gösterebildikleri oranda var olabildiklerine inanır hâle geliyorlar.

Yeryüzünün halifesi olan insan bu şartlarda neyi, nereden ve nasıl yapmalı? Hakikatle nasıl bağ kurmalı? Başka bir deyişle, Peygamberimiz bugün insanlara nereden başlayarak gerçeği,

İslam'ı anlatır ve nasıl yaşardı?
Evet, bu çağda bu koşullarda
başlama noktası neresi olmalıdır?

Oysa bizim bir ruh evimiz var. Kendimizi dinleyebileceğimiz, fıkır edebileceğimiz, kendimizi ve dünyayı yeniden ve yeniden inşa edebileceğimiz malzemelerimiz var.

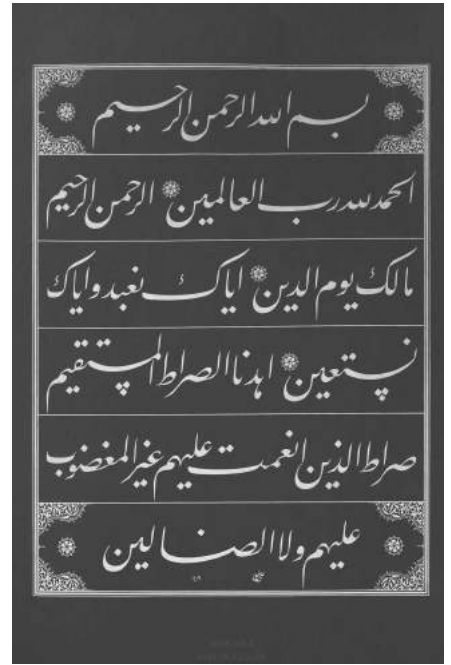
Her şey o evin anahtarını bulmaktan ve kapıyı açarak malzemelere ulaşmaktan geçiyor.

Ve sonuç; Kur'ân'ı açan anah-
tar ve onun esası olan Fatiha.

Bismillahirrahmanirrahim.

“Hamd alemlerin rabbi Allah’adır. O Rahman’dır, Rahim’dır. Hesap gününün malikidir. Ey Rabbimiz, yalnız sana ibadet eder yalnız senden medet umarız. Bizi doğru yola ilet; kendilerine nimet verdiğin kimselerin yoluna; gazaba uğrayanların ve sapkınlarınkine değil.”

Fatiha suresi, Kitabın hem başlangıcı hem kapıyı açanı hem de esası/anası/özüdür; Hayatın özü olan hamdle, şükürle baslar

ve ardından Allah'ı hakkıyla tanımlar. Ve arınışa, yücelişe giden yolun kapılarını aralar.

Allah; yani Rab, Rahman, Rahim, hesap gününün sahibi Allah. Ve dua ile devam eder. Hayat; mevcuda şükür, her şeyin yaratıcısı, sahibi Rabbi tanıma ve gelecek için, kurtuluş için dua. Yüceliş yoluna giriş.

Burada Allah'ın Rab sıfatı üzerinde önemle ve özenle durmak lazım. Rab; terbiye eden, besleyen, varlığı devam ettiren ve her türlü otoritenin asıl kaynağı, sahibi.

Allah'ın Rahman sıfatı düşündürücü ve ders vericidir. Rahman yani inkarcılar dahil bütün canlıların rızkını adil ve eşit veren ve engin rahmet sahibi. Rahmeti, merhameti ve şefkati bol ve geniş.

Hakiki varlık olarak Bir olan, kendisinden başka ilah olmayan Allah. Ve rızıkları, ihtiyaçları onun tarafından gide-rilen eşit insanlar.

Rahman sıfatı üzerinde biraz daha durmamız gerekir. Rahman, Allah'ın bu dünyada büyük rahmet sahibi olması ve herkese merhamet etmesi, adil ve eşit rızık vermesi demektir.

Âdemoğlunun/insanların birliğini ve eşitliğini esas alınca birlik, eşitlik eksenli bir dünya kurulması bilinçli Müslüman için kaçınılmaz bir görev hâline geliyor.

İnsanlığın ve dünyanın adalet ve hakkaniyet çerçevesinde yeniden inşası ancak birlik, eşitlik eksenli bir zihinle ve bu zihnin oluşturduğu bir iklimle mümkündür.

Rahim, bu dünyada rahmeti bütün mahlukatı kuşatan (Rahman) Allah'ın ahirette sadece iman edenlere, yolundan yürüyenlere rahmet etmesi demektir.

Allah'ın Rahim sıfatı, rahmeti büyük olan Allah'ın rahmetinin kesintisiz ve sürekli olması demektir. Allah; rahmeti büyük, ikramı devamlı olandır. Rahim sıfatı aynı zamanda Rahman'ın verdiği nimetlerin hesabının görülmesiyle ilgili olduğu için adaletin de sürekliliğini gösterir.

Allah, din gününün maliki-dir yani ceza/hesap gününün

Fatiha, Müslümanca hayatın temel felsefesinin özüdür, hayata giriş manifestosudur. Fatiha, Müslümanların "hayat telakkisi"nin esasıdır. Fatiha, İslâm'ın hayat ve hakikat tasavvurunun beyannamesidir.

sahibidir. Herkes yapıp ettiklerinin karşılığını tamı tamına, misliyle görecektir. İnsan neyi ekmiş/işlemişse heybesinde onu bulacaktır.

Ey Rabbimiz! Sadece sana ibadet eder, sadece senden medet umarız. Kulluğun ve ümidin kapısı aynı ve tektir. Sana sürekli ve kayıtsız şartsız boyun eğerez, kulluk ve itaat içinde oluruz.

Hayatın her anında, her alanında ve her işinde Rabbimizle birlikte oluruz ve her işimizde insanların ve kurumların

değil sadece O'nun rızasını ve beğenisini kazanmak en büyük şiarımızdır.

Ey Rabbimiz! Senden başka kimseye kulluk etmeyiz. Sadece sana boyun eğiz, itaat eder ve sadece senden yardım isteriz. Mevlamız sensin.

Ey Rabbimiz! Her türlü tazim ve hürmete layık olan sadece sensin. Bize yardım etme gücüne senden başka kimse sahip değildir. Kurtarıcımız sensin.

Ey Rabbimiz! Bize doğru yolu, hak dinini göster ve bizi ona ilet. Bizi, ruhumuza üfle-düğün, nebilerine, resullerine gönderdiğün İslam dini üzerine sabit kıl.

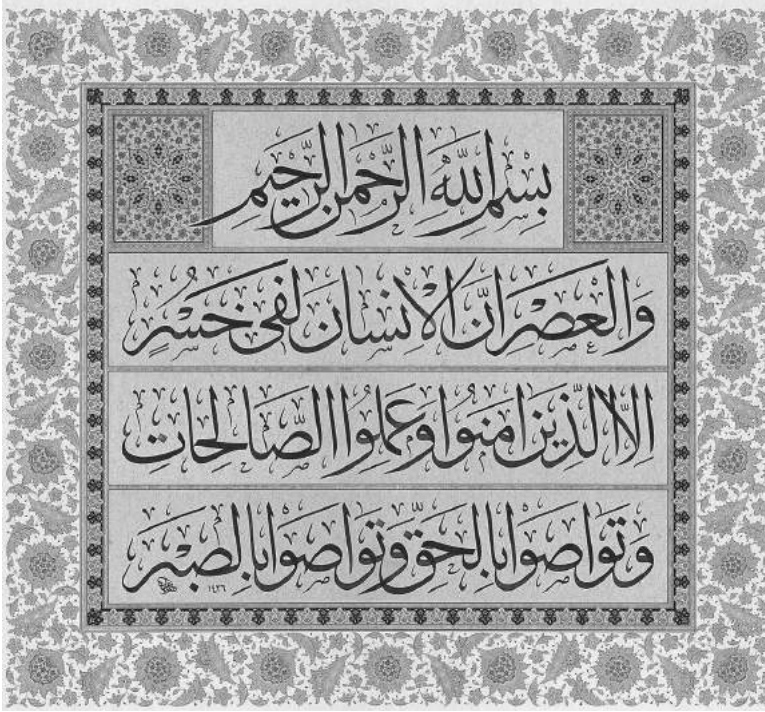
Ey Rabbimiz! Bizi, son peygamberine gönderdiğün ve kemale erdirip tamamladığın İslam dini üzerine sadık tut. Bizi birlik dirlik içinde, doğru, dosdoğru, dümdüz yolun sahipleri, şahitleri kıl.

Ey Allah'ım! Bize doğru yolu göster. Kendilerine ihsan-da bulunduğun kimselerin yolunu, gazaba uğramışların ve sapmışların yolunu değil.

Ey Allah'ım! Bizi kendilerine ihsan ve ikramda bulunduğun peygamberlerin, sıddıkların, şehidlerin ve salihlerin yoluna girenlerden eyle.

Bugün insanlara ilk olarak Fatiha ve sonra da Asr suresi rehberliğinde bir ve tek hakikati anlatmak çok önemlidir. Fatiha suresi, ruh evimizin anahtarı, her şeyi açan ve hayatı kuşatan özdür.

Asr suresi ise, insanlığın dünkü ve bugünkü hâlini özetleyen ve bizlere kurtuluş yolunu

gösteren, mükellefiyet ve sorumluluklarımızı hatırlatan özdür. İnsana hakikat üzerinden bir çağrıdır.

“Asra andolsun ki, muhakak insan kesin bir hüsrandır. Ancak iman edip salih amel işleyenler, birbirlerine hakkı ve sabrı tavsiye edenler müstesna.”

Rabbimiz bu üç cümleye cümle alemleri sığdırmış, güç ve kudretinin en yetkin örneklerinden birini göstermiştir.

Yüce Allah, asra yani zamana yemin ederek asrın, zamanın ne kadar önemli ve değerli olduğunu altını çiziyor, bizi zamanı doğru kullanmaya, çağın gereklerine göre kendimizi ve çevremizi yeniden ve yeniden inşa etmeye davet ediyor. Bu yeminin ardından da insanların kesin bir hüsranda, kayıpta/zararda olduklarını söylüyor ve bu durum karşısında yapılması gerekenleri ilan ediyor.

Zamanın döne devrile geldiği bu çağda kendimize gelip yenden yapmamız gerekenler; iman etmek, salih amel işlemek, birbirimize hakkı ve sabrı tavsiye etmektir.

Dolayısıyla insanın ve insanlığın kurtuluşu bu dört şeyi (iman, salih amel, hakkı tavsiye ve sabrı tavsiye) sırasıyla ve birbirini besleyerek yapmaktan geçiyor.

Fatiha; her şeyi açan, hayatı açan, aslında hayatı başlatan, tam bir şifa kaynağı. Diğer bir deyişle insan olmanın reçetesi, hayatın kendisi ve şükürü.

Asr; zamanın altını çizen, mücadeleyi her dem yeniden başlatan ve ateşleyen nur. Önce inan ve inandığını yaşa sonra hak için mücadele et ve bu yolda sebat et, diren ve yürü.

Fatiha ve Asr sureleri bu çağda tam bir yol gösterici, tam bir kılavuz, tam bir rehber. Allah’a şükür, ne olmamız ve ne

yapmamız gerekir sorularının tam ve eksiksiz cevabı.

Fatiha, Kitabın ve hayatın ön sözü, açılışı, girişidir.

Fatiha, Müslümanca hayatın temel felsefesinin özüdür, hayata giriş manifestosudur. Fatiha, Müslümanların “hayat telakkisi”nin esasıdır. Fatiha, İslâm’ın hayat ve hakikat tasavvurunun beyannamesidir.

Ve Fatiha; açılış beyanı olarak hayat iskeletini beş esas üzerinden inşa eder:

- Allah’ın ismiyle hayata başlarız.
 - Allah’a hamd ve şükürle devam ederiz.
 - Allah’ı tüm vasıflarıyla bir ve tek olarak tanırız (Rahman, Rahim, hesap gününün sahibi).
 - Yalnız Allah’a kulluk eder ve yalnız O’ndan medet umarız.
 - Allah’a dua ederiz; Bizi doğru yola, nimet verdiklerinin yoluna ilet.
- Evet, Asr ise yol haritası olarak hayat yolculuğunu beş esas üzerinden inşa eder:
- Zamanın idrakinde oluruz ve değerini anlayıp bilerek gereğini yerine getiririz.
 - Devamındaki umdelerden uzak olanların hüsranda olduğunu biliriz.
 - Salih amel işleriz.
 - Hakkı tavsiye ederiz.
 - Sabrı tavsiye ederiz.

Cahiliyeden Feminizme Kadın, Erkek ve Aile

Kur'an'ın kadın hakları ve adalet eşitlik kavramları Nebi'nin vefatından sonra çarpıtılarak, tekrar geriye döndürülmüş, kazanımlar kaybedilmişti. Bu hususu bir sahabe şöyle ifade etmişti: İbn Ömer (r.a.) şöyle diyor: "Biz Peygamber (s.) zamanında hakkımızda vahiy indirilir korkusuyla hanımlarımıza karşı söz söylemekten ve istediğimiz gibi davranmaktan çekinirdik. Ancak Peygamber (s.) vefat edince istediğimizi söylemeye ve rahat davranmaya başladık."

Abdulkadir KARAMAN

Allah Resûlü'ne gelen vahyin Mekke'de inen bölümü genellikle temel ve evrensel gerçeklere işaret eder. Bu ayetlerin ortak özelliklerinden biri de insanlığın temel sorunlarına ve sorularına ilahi çözümler ve cevaplardır. Vahiy bir taraftan muhataplarının inanç ve iman dünyalarını ve kavramlarını inşa ederken bir yandan da insanlığa hedefler gösteriyor, onları maddi ve manevi güçlü bir ıslaha hazırlıyordu. Medine'de ise vahyin hayata uygulanmasıyla insanlığa bir örnek toplum, bir örnek düzen gösteriliyordu.

Medine'de kurulan örnek toplum ve düzen; o coğrafya ve çağda mevcut insan

potansiyeliyle nebinin öğretmenliği ve çabalarıyla sınırlı gücüyle kurabildiği örnek bir düzendi. Ancak bu örnek; insanlığın ulaşabildiği en iyi örnek miydi? Veya insanlığın son aşaması mıydı? Nebi ve onun sahabesinin bütün çaba ve gayretlerine rağmen bu toplumda da insanlığın yaradılıştan getirdiği zaaflar ve zayıflıklar elbette vardı. Yanlızsız insan olamayacağı gibi yanılsız ve günahsız bir toplum da mümkün değildi. Ancak İslâm, sıfırdan bir topluma değil hataları ve yanlışlarıyla yaşayan bir topluma inmişti. Kur'an inananları vahiyle boyadı, inanç ve kavram dünyalarını yeniden inşa etti. Ancak

iş uygulamaya gelince işin içine yanlışlar, zaaflar, günahlar girecekti. Nebi'nin insan olarak gücü sınırlıydı, görevini en iyi şekilde yapsa da insanın ve toplumun değişmesi ve bu değişimi sonsuza kadar devam ettirmesi de sınırlı olacaktı.

Neticede Kur'an ve Nebi'nin uygulamaları cahiliye toplumunu bir noktadan çok daha iyi bir noktaya gelecek şekilde ıslah etti. Ancak insanlığın, Rabbimizin gösterdiği nihai hedefe ve noktaya tam ulaştığı söylenemez. Örneğin Beled suresinde Rabbimiz insanlığa zor, ancak zirveye varacak yol olarak gösterdiği akabe: İnsanlığı kölelikten kurtarmak, yoksulluğu kaldırmak hedefleri hiçbir zaman hiçbir dönemde tamamen ortadan kaldıramayacak hedeflerdir. Ancak bir toplum bu hedeflere ne kadar yaklaşırsa o ölçüde ıslah olmuştur. Mekki bir sure olan Beled suresinde insanlığa hedef olarak gösterilen insanlığı kölelikten kurtarma hedefi, Medine'de büyük ölçüde başarılmışsa da tamamen sıfırlanamamıştır. Cahiliyeden kalma örfi dirençle, kabileler, toplumlar arası hukuktan kaynaklanan sebeplerle kölelik tamamen kaldırılamamıştır. Köle stoku azatlarla, anlaşmalarla, zekât harcamalarıyla, kölelik sebeplerinin ortadan kaldırılmasıyla büyük ölçüde azaltılmasına rağmen tamamen bitirilememiştir. Halifeler döneminden sonra saltanat döneminde, savaşlar tekrar köle almak ve satarak gelir elde etme amacına yönelince, neredeyse sona ermek üzere olan kölelik tekrar canlandırılmıştır.

Aynı olaylar kadın hakları ve aile için de tekrar etmiş, Kur'an'ın kadın hakları ve adalet, eşitlik kavramları Nebi'nin vefatından

sonra çarpıtılarak tekrar geriye döndürülmüş, kazanımlar kaybedilmişti. Bu hususu bir saha-be şöyle ifade etmişti: İbn Ömer (r.a.) şöyle diyor: “Biz Peygamber (s.) zamanında hakkımızda vahiy indirilir korkusuyla hanımlarımıza karşı söz söylemekten ve istediğimiz gibi davranmaktan çekinirdik. Ancak Peygamber (s.) vefat edince istediğimizi söylemeye ve rahat davranmaya başladık.” (Buhârî, Nikah, 81)

Bu sebeple, bugün ve geçmişteki yanlış uygulamaları, tarih içinde İslâm topluluklarının kadına ve aileye bakışını değil, vahyi/Kur’ân’ı ve Resûlullah’ın uygulamalarını esas alarak İslâm’ın kadın, aile ve evlilik konusuna bakışını anlamaya çalışalım.

Kadın ve Erkek

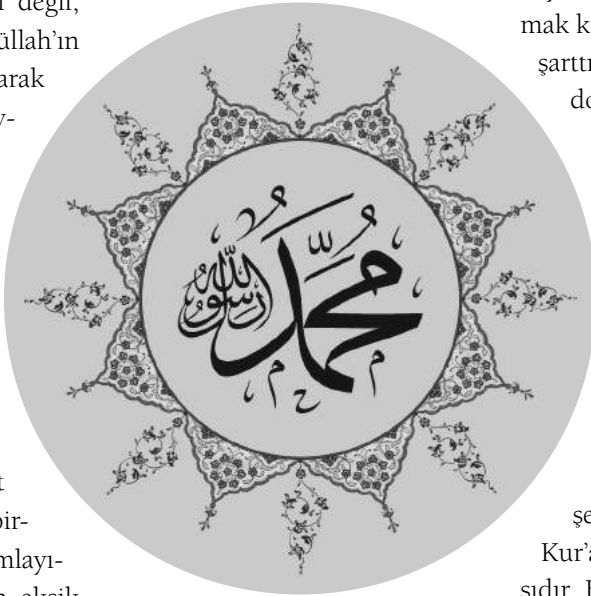
Yaratan Allah’tan başka bütün yaratılanlar çift kutupludur. Kadın ve erkek, insan neslinin çift kutbu ve çift ayağıdır. Kadın ve erkek birbirinin rakibi değil tamamlayıcıdır. Eşler birbirlerinin eksik yanındır. Kadın ve erkek insanlık çadırının birbirine yaslanan iki direğidir. Eşler arasında sevgi ve merhamet, Allah’ın fitrata yerleştiği duygulardır.

Evliliğin amaçlarından biri, bu vesileyle aile içinde huzur bulmaktır. Eşlerin eksik duygularını sevgi ve merhametlerini huzurlarını tamamlamaktır. (Rûm Suresi 21)

Evliliğin ikinci amacı; üretmek, çoğalmak insan neslini devam ettirmektir. Bu da evliliğin biyolojik tarafıdır. Bütün canlı varlıklar gibi insanda neslini

devam ettirmek amacındadır. (Şûrâ Suresi 11)

Evlilik ve ailenin bu iki amaç ve hedefini birbirinden isteyecek ayırmak, insanın doğasına ve ilahi amaca aykırıdır. Kadın ve erkek birlikteliği sadece duygusal tatmin veya sadece üreme olursa o evlilik eksik kalmıştır. Batı medeniyeti kadın erkek cinselliğini sadece duygusal tatmine bağlayıp evlilik kurumunu yıpratmıştır. Batı işgücü açığını kapatmak için kadınları aileden soyutlayıp iş ortamına çekerek yalnızlaştırmış, çocuk yapma-

nın kadının kariyerinin önünde bir engel olduğunu, aile hayatının kadının özgürlüğünün yok olmasına sebep olduğunu iddia ederek kadını fitri misyonundan koparmıştır. Batı felsefesi ürünü olan feminizm, kadının erkekleri düşman ve rakip görmesine, aileden kopmasına sebep olmuştur.

İslâm dünyası ise, Nebi’nin vefatından sonra kadın haklarındaki ilerlemeyi, aileyi geliştirmeyi bir yana bırakmış, eski geleneksel kadın-erkek ilişkilerine dönmeye başlamış, kadınların

toplumdaki yeri tekrar cahiliye dönemine doğru gerilemiştir. Kur’ân ayetleri değişmediğine göre bu geri gidişe gerekçe olarak uydurma hadis ve rivayetler üretilmiş, kadın kutsallarla tekrar arka plana itilmiştir. Kur’ân ayetleri de bu görüşlere uygun olarak tefsir edilmeye çalışılmış veya görmezden gelinmiştir. Bu sebeple biz bu incelememiz de mihenk olan Kur’ân’da kadın ve evlilik üzerinde durmaya çalışacağız.

Öncelikle bu konuya, en fazla yanlış anlaşılan veya anlamı kaydırılan kavramlardan başlamak konuyu doğru anlamak için şarttır. Kavramların anlamını doğru anlamak için Kur’ân bize iki yol tavsiye etmiştir. Bu yollardan birincisi, her kavramı Kur’ân’ın bütünlüğü içinde diğer benzer Kur’ân ayetleriyle açıklamaktır. Buna Kur’ân’ı Kur’ân’la tefsir etmek diyebiliriz. İkincisi ise, Kur’ân ayetlerinin (mesâni) yani ikişerli bir sistem içinde yine Kur’ân tarafından açıklanmasıdır. Bu ikişerli sistem her kavramın zıt kavramları ve benzer kavramları olduğunu bilerek bu kavramları anlamayı gerektirir. Yine Kur’ân’da aynı kavramın veya açıklamanın tekrarlarına da dikkat etmek doğru bir anlamlandırma için gereklidir.

İtaat (Boyun Eğme)

Kadın erkek ilişkisinde yanlış yorumlanan ayetlerin başında Nisâ suresi 34. ayet gelmektedir: *‘Erkekler kadınları, Allahın kendilerine onlardan daha fazla bağışladığı nimetler ve sahip oldukları servetten yapabilecekleri*

*harcamalarla koruyup gözetirler. Dürüst ve erdemli kadınlar, gerçekten Allah'ın koru(nmasını buyur)duğu mahremiyeti koruyan sadık ve itaatkâr kadınlar-
dır. Kötü niyetlerinden korktuğunuz kadınlara gelince, onlara (önce) nasihat edin, sonra yataкта yalnız bırakın, sonra darabe edin(dövün), bundan sonra itaat ederlerse onları incitmekten kaçının. Allah gerçekten yücedir, büyüktür.* (Nisâ Suresi 34)

Öncelikle bu ayette geçen kavramlardan 'itaat ederlerse' kavramı üzerinde duralım: Birçok geleneksel tefsirde bu itaatin kocaya olduğuna işaret edilmektedir. Ancak kadınların itaati kocalarına değil Allah'adır. 33. surenin 35. ayetinde: Allaha teslim olan, itaat eden erkekler ve kadınlar denilmektedir (*gânitine vel gânitâti*). İtaat, bu ayette erkek ve kadınlar için ortak bir emirdir. 'Gânita' emri her iki cins için de Allah'a yönelik olup 'birbirlerine itaat' yani 'gönülden teslim olma' gibi bir anlamı yoktur.

Yine ahirette ki pişmanlıkları anlatan 33. surenin 66. ayetinde: "Yevme tugallebu vücûhuhum finnâri yegûlûne yâ leytenâ *eta'nallâhe ve eta'nerrasûle.*" Yani "Yüzleri ateşte evrilip çevrildiği gün: Eyvah bize! Keşke Allah'a itaat etseydik, Peygamber'e de itaat etseydik! derler."

Tâ-Hâ suresi 123'te: "İkiniz buradan inin düşman olarak. Benden size bir rehber gelirse kim benim rehberime uyarırsa *gânit ve gânita* olun. İyi kadınlar Allah'a itaat eden kadınlardır.

Kimsenin olmadığı yerde kendilerini korusunlar."

Bu sebeple Nisâ suresi 34'deki ayette: "Allah ben sizi koruyorum. Siz de kendinizi koruyun. Sizde itaat edin.' Allah'ın onları korumasına karşılık dürüst ve erdemli kadınlar, gerçekten Allah'ın koru(nmasını buyur)duğu mahremiyeti koruyan sadık ve itaatkâr kadınlardır.' denilmektedir.

İslâm dünyası Nebi'nin vefatından sonra kadın haklarındaki ilerlemeyi, aileyi geliştirmeyi bir yana bırakmış, eski geleneksel kadın-erkek ilişkilerine dönmeye başlamış, kadınların toplumdaki yeri tekrar cahiliye dönemine doğru gerilemiştir. Kur'ân ayetleri değişmediğine göre bu geri gidişe gerekçe olarak uydurma hadis ve rivayetler üretilmiş, kadın kutsallarla tekrar arka plana itilmiştir.

Üstünlük (Efdâliyet) Farklı Özellikler

Nisâ suresi 34'te geçen klasik tefsirlerde 'yönetici-hâkim' olarak manalandırılan ikinci kritik bir kavram; 'kavvâm'dır. *Kavvâm* kelimesi Kur'ân'da 5. surenin 8. ayetinde 'gözetici-koruyucu' anlamında kullanılmıştır (adaleti ayakta tutanlar, koruyanlar gözetkenler: adaletin üstünde olanlar değil).

Nisâ suresi 32. ayette: "Birbirinize üstünlük kılan şeyleri istemeyin!" denilmiştir. Bu ayet; erkek veya kadınların bazı yönlerden birbirlerinden üstün olduklarını gösterir. Erkeklerin kadınlar üzerinde bir derecesi vardır, denirken, mirasta iki hisse almaları, çok evlilik ruhsatının işaret edildiğini düşünebiliriz. Kadınlar için mehir almaları, ev ve aile için harcama yapmaları, çocuk yetiştirmeleri, şefkat ve merhametleri, duygusal davranışları da onlara verilen doğal efdâliyet(üstünlük) olarak görülebilir. O hâlde "Birbirinize üstünlük kılan şeyleri istemeyin!" denilmesi, erkeğin erkek gibi kadının da kadın gibi olmalarına, birbirlerinin rollerini çalmamalarına, birbirlerine üstünlük taslamamalarına bir işaretidir.

Ra'd 4. ayette geçen efdâliyet; "Biz yiyecekte onları üstün(farklı üstünlükler) kılıyoruz." Yiyeceklerdeki farklı özelliklere işaretidir. Sebe' 10. ayette geçen "Davud'u üstün kıldık." tabiri Davud Peygamber'in diğer resûllerden üstün olduğunu değil farklı bazı vasıflarda, örneğin güç ve devlet yönetimi gibi bazı üstün özelliklerine işaretidir.

Türkçe meallerin birçoğu, ayetin ilk cümlesini "Erkekler kadınlar üzerine hâkimdirler" biçiminde yanlış olarak çevirmişlerdir. "Kavame" kelimesini Kur'ân boyunca "gözetmek, dikkat etmek, ayakta tutmak" diye çeviren bu meallerin (4:135; 5:8; 4:127; 2:229; 20:14; 55:9) sıra kadına gelince aynı kelimeye "hâkim, yönetici" diye anlam vermeleri, erkek despotluğunun

O hâlde birbirinize üstünlük kılan şeyleri istemeyin, denilmesi erkeğin erkek gibi kadının da kadın gibi olmalarına, birbirlerinin rollerini çalmamalarına, birbirlerine üstünlük taslamamalarına da bir işarettir.

Kur'an çevirilerine yansıtılmasının bir örneğidir.

Erkeklerin *kavvâm* olmaları onların, toplumun emniyet ve güvenliğini sağlamak görevi ve özelliği ile yaratılmış olduklarını belirtmektir. Erkeklerin *kavvâm* olmaları, kadınların itaat edeceği yönetici veya hâkim oldukları anlamına gelmemektedir. Kadınlar ise toplumun ve çocukların yetiştirilmesi ve eğitimiyle görevli şefkat ve merhamet özellikleri ve üstünlükleri ile öne geçmiştir.

Nuşûz

Nisâ 34'de diklenme anlamında çevrilen kelime *nuşûz* kelimesidir. Nuşûz kadınlara has bir kavram değildir. Kur'an erkeklerin de nuşûzundan bahseder. (Nisâ 128)

Nuşûzundan korktuğunuz: *diklenme ve başkasında gözü olan* anlamında bu kelime iki ayette geçer Nisâ 128 de erkek kalıbıyla; "*kocasının nuşûzundan korkarsa*; (gözü başkasında veya terk edecek, boşayacak anlamlarında) *ikisinin arasında sulh yapmalarında günah yoktur*." der. Nefisler kıskançlık için hazır yaratılmıştır. Kıskançlık, başkasında gözü olmasına delalettir. Kadının nuşûzu: kadının kendisini gerektiği gibi fuhuştan ve yatağa başkasını almaktan koruyamamasıdır yani ırzını korumasıdır. Yani salih olmamasıdır.

Nisâ 34'te geçen: "*Onlara nâsihat edin. Yataklarınızdan ayrılın!*" emri bu sebeple verilmiştir. Nebi Veda Hutbesi'nde: "Açık bir fahişelikle gelirlerse başka. Onu yaparlarsa yataklarında yalnız bırakın." diyerek bu ayeti işaret etmiştir. Nuşûz hâlinde yani zina şüphesi ve teşebbüsü hâlinde bir kadının yatağını ayırmak ona bir ceza değildir. Çünkü erkek te kadından ayrılmış, o da ceza çekmiş olur. Yatağı ayırmak; zina şüphesinde kadının hamile kalıp kalmadığını ve bu gerçekleşecek çocuğun nesebinin tayini bakımından bir tedbirdir. O hâlde nuşûzun burada zina teşebbüsü ve şüphesi olarak kullanıldığını anlayabiliriz. O hâlde *darabe* sadece zinaya yaklaşan veya ırzını koruyamadığına dair kuvvetli belirtileri olan kadınlara karşı bir tedbirdir diyebiliriz.

Veda Haccı'nda Kadınların Durumu

"Kadınlar hakkında Allah'tan korkunuz. Çünkü siz, onları Allahın emaneti olarak aldınız. Allahın sözü uyarınca ırzlarını kendinize helal edindiniz. Onların, *sizin yatağınıza, istemediğiniz bir kimseyi yatırmamaları*, sizin onların üzerindeki haklarınızındandır. *Eğer böyle bir şey yaparlarsa hafifçe onları darabe yapın*. Sizin de onların geçimlerini ve giyimlerini sağlamanız,

onların sizin üzerinizdeki haklarındandır. (Müslim Hacı B. 19 H. 147)

Nur suresinin 6. ayetinde: Kocanın karısının zina yaptığına dair kendisinden başka şahit yoksa kadının inkâr yeminiyle zina cezası uygulanamaz. Kocaya da iddiasında ısrarlıysa ayrılmaktan başka bir cezaya da müsaade edilmemiştir. Nisa 34'te ayetin devamında ise; '*eğer itaat ederlerse başka yol arama*.' denilerek Allaha itaat etmeleri hâlinde ayrılmaktan başka bir yol aranmaması, kadına şiddet uygulanmaması veya daha ağır bir duruma muhatap kılınmamasına dikkat çekilmiştir. Kur'an'ın açıklama yöntemlerinden olan mesâni yani ikişerli sistemle Nisa 34, Nur suresinin 6. ayetiyle açıklanmıştır.

Darabe

Nisâ 34'te geçen ve birçok klasik tefsirde 'dövmek' olarak manalandırılan *darabe* kelimesi çok anlamlı bir kelimedir. *Drb* kelimesi her iş için kullanılır. 'Koymak', 'yürümek', 'deveyi yürütme' anlamına geliyor. *Vadribühunne*: eski tefsirlerde dövün olarak manalandırılıp sonra da 'ama' deyip ifadeyi yumuşatılmaya çalışılıyor. Semboliktir deniyor. Mendille veya havluyla veya misvakla vurun, diyorlar. Ata; 'zina tespiti hâlinde' diyor. Resûlullah'ın uygulamalarında bu yok, Nebi'nin örnekliğinden ve hadislerden dolayı dövülmez diyorlar. İbni Aşur; dövme burada Kur'an'ın indiği dönemdeki toplumun uygulamasına dayanıyor diyor. Kocanın karısını dövebilmesi için o

dönemde toplumda ayıpsa yapmayın diyor.

Oysa “darabe” kelimesi çok anlamlı bir kelime olup Kur’ân’da bağlamına göre farklı anlamlara gelir: Seyahat etmek, dışarı çıkmak: 2:273; 3:156; 4:101. Vurmak: 2:60,73; 7:160; 8:12; 20:77; 24:31; 26:63; 37:93. Dövmek: 8:50; 47:27. Ortaya koymak: 43:58; 47:27. (Örnek) vermek: 14:24,45; 16:75,76; 16:112; 18:32,45... Sorumluluğu kaldırmak: 43:5. Mahkum olmak: 2:61. Kapamak, vurmak: 18:11. Örtmek: 24:31. Açıklamak: 13:17.

Hukuk; kuralların cebren uygulanmasıdır. Ancak görgü kuralları ve geleneklerin cebri bir yaptırımı yoktur. O hâlde hukuktan bahsetmek kuralların güçle uygulanmasından bahsetmektir. Bu sebeple aile hukukunun ihlalinde de günümüzdeki hukukta da kamu gücü kullanıldığı gibi İslâm Hukukunda da güç kullanılır. Bugün çocukların icra ile teslimi veya alınması, eşe yaklaşmama cezası, kelepçe, tutuklama, hapis vs. fiili bir tedbir ve müdahaleye işaret eden birer uygulamadır. Bu sebeple ‘darabe’ kelimesi de bütün anlamlarıyla hukuki bir kavram tedbir ceza olarak kullanılabilir. Çünkü ‘darabe’ fiili çok anlamlı olmasına rağmen, bütün manalarının ortak özelliği fiili bir müdahaleye işaret etmesidir.

O hâlde *darabeyi* nuşûz hâlindeki (zinaya teşebbüs etmiş veya edecek, yani zinaya yaklaşacak veya 4 şahitle ispat edilemeyen kuvvetli zina şüphesi) kadına ‘fiili müdahale’ olarak anlamak doğrudur. Bu fiili müdahale darabenin çok anlamlı

yapısından dolayı çok farklı olabilecektir. Örneğin çıkartmak ve yürümek anlamını esas alırsanız, nuşûz hâlindeki (zinaya teşebbüs etmiş veya edecek, yani zinaya yaklaşacak veya 4 şahitle ispat edilemeyen kuvvetli zina şüphesi) kadını ‘evden çıkarın, uzaklaştırın’ anlamı verilebildiği gibi kapamak-örtmek anlamından zinaya teşebbüs eden kadınları ‘evlerine kapayın, zinaya müsaade etmeyin’ anlamı da verilebilir. Bütün anlamları gerek tedbiri olarak, gerekse ceza olarak bir fiili müdahaleyi işaret eder.

Bu müdahale yani darabe iki amaçla yapılabilir:

1. Bir kötülüğü ve günahı (zina ve zinaya yaklaştıran filleri) engellemek amacıyla tedbir olarak (emri bil maruf nehyi anil münker veya hadisteki gibi bir kötülüğü ‘elle düzeltmek’, aşırıya kaçmadan gerektiği kadar müdahale ederek, onurunu kırmadan, fiili müdahale yapmak, yani güvenlik kuvvetlerinin tedbiren kullandıkları fiili müdahale yetkileri gibi *önleyici bir hukuk tedbiri olarak*.

2. *Ceza olarak; darabe* fiili müdahale, bir ceza ise; o zaman bu cezayı kamu otoritesi verecektir. Kişiler bireysel olarak fiili müdahale ve ceza veremez. Kamu otoritesinin de günümüzde icra dairelerinin uyguladığı fiili ceza ve tedbirler gibi. Bu sebeple darabeyi kocanın uygulayacağı bir ceza olarak göremeyiz.

Darabe kelimesi çok anlamlı olduğundan çok çeşitli uygulamaları olabilir. Ancak darabenin ‘dövme’ manasında bir uygulaması, Peygamberimiz’in uygulamamasından dolayı kabul

edilemez. Kur’ân’ın hayata en güzel uygulamaları O’nun tarafından gerçekleştirilmiştir. Nebi eşleriyle zaman zaman sorun yaşasa da onlardan hiçbirini dövmemiş, onlara bir fiske dahi vurmamıştır. Nisâ suresi 34. ayetinin örnek bir uygulaması Nebi’nin eliyle yapılmıştır. Bilindiği gibi Hz. Aişe’ye yapılan zina iftirası üzerine Nebi bu durumu eşinin nuşûz şüphesi olarak değerlendirmiş, olayı araştırmaya başlamış, Nisa suresi 34’te emredildiği gibi yatağını ayırmış, Aişe’yi babası Ebu Bekir’in evine göndermiştir. Nisâ suresi 34’ü ve ‘*darabe*’yi yatağını ayırmak ve babasının evine göndermek olarak uygulamıştır. Nebi Allah’ın emirlerinin bir uygulayıcısı olarak *darabe* emrini ‘dövme’ olarak asla yorumlamamıştır. Eğer *darabe* klasik tefsirlerin yaptığı gibi sadece ‘dövme’ anlamında bir kelime ve Allah’ın emri olsaydı, Nebi bu emri tereddütsüz uygular ve eşi Hz. Aişe’yi döverdi. Nebi Hz. Aişe’ye bir fiske dahi vurmamıştır. Ayrıca ümmetini ve sahabelerini, eşlerine karşı şiddet uygulamaları konusunda uyarmıştır. “Sizden biriniz karısını köleyi döver gibi dövmeğe kalkışıyor. Belki de o akşam onunla aynı yatakta yatacaktır.” (Buhârî, Tefsîrul sure (91)1; Müslim, Cennet 49) “Birçok kadın Muhammed ailesine gelerek kocalarını şikâyet ediyorlar. Kadınlarını döven o kimseler, sizin hayırlınız değildir.” (Ebû Dâvûd, Nikâh 42. Ayrıca bkz. İbni Mâce, Nikâh 51) buyurmuştur.

AKRÂN-I YETİM

Hatıralar, ahlaka, edebe, adaba ve çalışma başarı serüvenlerine dönüşüp gelecek nesillere örnek olmalı ve milletin kahir çoğunluğunu sevgi, barış ve çalışma dinamizmiyle konuşulan ülke hâline gelmeliyiz. İnsanımızın, çabasından başka bir şeyi yoktur.

Naci CEPE

Akrânlık, yaşdaş, yaşıtlı, boydaş, aynı toplum içinde okul, meslek mekânları ve aynı mahalle, köy, belde vb. yerleşim alanlarında birliktelik içinde yaşanmışlıkların içinde bulunup birer zaman boyutunda yaşamış ve arkadaş olmuş topluluk gruplarıdır.

Toplumun içinde mekân ve yaşam ortamı aynı olan bir zaman diliminde belirli bir müddet birlikteliğe dâhil olmuş küçük ama karakterleri ayrı ayrı topluluklardır. Aynı gün, ay ve yıllar gibi süreler içinde yaşamış bu insanlar zamana dâhil olarak akan nehirlerin üzerindeki geçici canlılar gibidirler. Zamanın afâkını aç aça bir su misali akarak sürer bu akrânlık.

Elli yılı aşmış akrân olarak geçiren arkadaşlıklar bilirim. Özellikle yatılı okumuş olanlar her yıl bir mekânda ya da bir mahalde bir araya gelirler. Benim de yaşam dilimimde akrân arkadaşlarım her yıl nisan ayı sonunda Karşıyaka-İzmir'de bir araya gelir, buluşurlar. Bu

buluşmalar İzmir'de çok yaşanır. Şimdilerde her yıl bir arkadaşımızın bu dünyadan göç ettiğini duyunca gözlerim dolar, ağlarım.

Nedenini bilmiyorum ama kendimde bir boşluk hissediyorum. Bir arkadaşımızın vefatı biz geride kalan akrânlarını yetim bırakarak ayrılıyorlar aramızdan, nasıl üzülmeyeyim?! Tıpkı anne ve babamız şu fani hayattan ayrıldığında tattığımız acılar gibi... anlamlı derin hüznüleri yaşarken bu akıbetin bize de ulaşacağını hissedirim hep. Duygu yüklü insan ve doğada yaşayan her varlık akrânları gidince yalnızlık duygularını uzun bir süre etkilenecek tadarak. Akrân olanlar, uzun yıllar hayat arkadaşlıklarını anlayış içinde güvenle sürdürenler, hayattan birisinin kopması sonrası kaçınılmaz yalnızlıkları yaşarlar.

Kimi canlılar için az, kimi-leri için uzun zaman perdele-riyle tahsis olunan bu hayatlar, azar azar yaşanır ve birer birer

tükenirler. Aşkın hakikatin ecel kotasında tasarlanan bu canlı varlıklar için “kader” denilen vakıa, akıl taşıyan insanların “boynuna doladık” diye Kur’ân’da açıkça belirtilmiştir.

Ecel; başlangıcı ve sonu değişmeyip belli olan ve Rabbiniz tarafından oluşturulan bir temel yazılımdır doğadaki canlılar ve dünyadaki biz insanlar için. Her insan ve toplum belirli zaman periyotlarında yaşar. Adeta göz açıp kapanırcasına zamanın tüketilerek tıpkı yıldız kaymaları gibi gözlerden uzaklaşırlar.

Akrânlık, Çocukta da Bambaşka Yaşanır

Belli bir zamanın içinde çocukluk, ergenlik, rüşte ermişlik ile yaşayan insanlar için toplumumuz “akrânlık” tanımlaması yapmış. Ebeveynler, çocuklarını büyük yaştaki çocuklarla oynamasınlar diye yaşça küçük çocuklarına “hadi gidin akrânlarınızla oynayın” diyerek başlarından savarlardı.

Çünkü bizim yaşadığımız çocukluk dönemlerinde bedene bağlı çalışma hayatı daha fazla yoğunlukta idi. Hatta taşrada yaşayan çocuklar akrânlıklarını bile yaşayamaz, bağ, bahçe, tarla işlerini bir oyuna döndürerek ve çalışarak yaşarlardı.

Aslında çocukluk döneminde değil de hayatın her dönemindeki zamanın evrelerine göre yaşadığımız şeylere tanık oluyoruz. Her insan kendinle yaşıt arkadaşlarıyla bir yaşam dengliği sağlıyor. Öyle ki bu denklik içinde hayatımız, değişik aralıklı yaş grubu kotasyonlarına dâhil edilir.

Bir yaşanmışlığı hatırlatırken, “o geçmişte yaşadıklarımızla biz neler çektik bir bilseniz” diye dramatik bir biçimde abartılarak sızlanılırdı. Ya da sevinçli bir paylaşım anlatılırken, “o günleri bir görebilseydiniz!” diye hatırlatılırdı, tadı gönüllerde farklı biçimde bir söz sadedinde “neydi o günler” diye hissiyatla hatırlanırdı.

Bugün sözlü kültür geleneğinde gönüllere taht kurmuş olduğu o saygın, anlamlı sözlü iletişimler hayattaki işlevini neredeyse kaybetmiş durumdadır! Akrânlar bir mekânda bir arada buluşurken oradaki konuşmaların da bir adı vardı. Bu konuşmaların adı ya “muhabbet” ya da “sohbet” idi.

Bir de kelimayı kibarla o buluşmalara istekli bir deyişle başlık atılırdı. “Gönül ne çay ister ne kahve ne kahvehane, gönül muhabbet ister çay kahve bahane.” Şimdilerde ise bir insan kendi yaşdaşıyla nasıl

konusuyor, nasıl anlaşıyor da akrân oluyor ona bir bakalım kısaca. Bu yazı da öncelikle psiko-sosyolojik gözlemler yapıldığını belirtmek isterim. Biz sadece tespit yapıyoruz. Lütfen gençlik yanlış anlamasın!

Gelişmeyi insanca, insanlığımıza zarar vermeden yapılmasını can-ı gönülden desteklerim. Rüste ermiş her akli selim sahibi genç, ifratın ve tefritin insana, topluma ne ka-

1968-1971 ve 1980 darbe günlerinde ülkemiz anarşizmin yörüngesinde çok büyük savrulmalar yaşadı. Ülkemizin birliği ve bütünlüğü sarsılmaya çalışıldı. Yaşanan olayların bıraktığı acılar, aynı kuşak içinde yaşamış genç insanlarımıza oldu. Bu genç insanlarımız, can güvenliği sorunlarıyla gelişen devasa korkularla birlikte travmalar yaşadı.

dar zararlı travmalar yaşattığını bilmelerini ve yazılanların en çok kendi yararlarına olduğunu unutmamalıdır.

Artık bu türden özleyişler sanki kalmadı gibi. İlk, orta, lise, üniversite okul arkadaşlıklarına zamanla özlem duyarım. Limitsiz bir sadelik, müsamaha ve sevgiye dayalı seviyeli iletişimlerimiz vardı. Son derece tabii ve samimi insani davranışlı

ilişkilerimizdi bunlar. Sevdik mi tam severdik. Kızdık mı tam kızsak da akrânlarımızla bir arada bulunmayı özledik. Birbirimize küsek bile barışmak için can atardık. Akrânlık günlerini saf ve o tertemiz duygularımızla yaşırdık.

Bir davranışımızı abartmadan, safiyane bir tarzla sergilerdik. Yaşadığımız hava, su ve doğa tertemiz ve doğaldı. Doğal bir hayatın iletişimleri de doğal ve samimiydi. Bir arkadaşımız bir işi başardığında aynı doğal sevinçle karşılardık o arkadaşımızın başarısından dolayı ona iltifatımızı eksik etmezdik.

Hep düşünürüm; onca sıkıntılı ve imkânları kısıtlı olan ortamlardaki bu mutluluğu, akrânlarımızın bize verdikleri yüklü moraller ile ahlaken doğallık içinde huzur içinde kalışımızı. Elli ve altmış yıl önceleri toplumumuzda, özellikle büyük kentlerimizde okumaya, öğrenmeye karşı o kadar merak ve ilgi vardı ki anlatıp yazmakla resmedilemez. Kırac topraklı münbit coğrafi bölgelerimizde üretimin az olması sanki öğrenmeyi, üretkenliği coşkulu bir isteğe dönüştürmüştü.

Bir Dönemin Akrân-ı Yetimleri

1968-1971 ve 1980 darbe günlerinde ülkemiz anarşizmin yörüngesinde çok büyük savrulmalar yaşadı. Ülkemizin birliği ve bütünlüğü sarsılmaya çalışıldı. Yaşanan olayların bıraktığı acılar, aynı kuşak içinde yaşamış genç insanlarımıza oldu. Bu genç insanlarımız, can

güvenliği sorunlarıyla gelişen devasa korkularla birlikte travmalar yaşadı.

Bu dönemin nesli ikbal ve istikballeri karartılacak şekilde karışıklıklarla çok üzücü sofistike günler yaşadı. En az iki akrânlık döneminin 15-20 yılı heder oldu. Bugün, iki karşıt görüş bir araya geldiklerinde, bir kaotik sürece bilmeyerek ve gençlik heyecanlarıyla olaylara karışarak hepsi mağlup olduklarını itiraf ediyorlar. Hakikaten en az iki nesil akrân olmayı bilemediler. Saf tuttıkları arkadaşlarıyla her ne kadar bir düşünce ideali için birbirlerini ölümüne sevdilerse de desteklemişlerse de “ölen öldü kalan sağlar bizim oldu” avuntularıyla bir kayıp akrânlık dönemi yaşandı. İki dönem, öncesiyle ve sonrasıyla öfke standında bu ülkenin çocukları, beş bini aşkın gencin aramızdan ayrılarak hiçbir akrânlık sürecini anarşizm nedeniyle ve iç düşmanlıklar nedeniyle yaşamadılar.

İdeolojik görüş ayrılıkları nedeniyle ülke sathında bir fitne dalgasının sarmalında kardeş kavgalarının sahne aldığı, gözyaşı ve çok kan döküldüğü günler, aylar ve yıllar yaşanarak

ülkenin genç nesil akrân/kuşak kayıpları oldu. Bu ülkenin geyegenç çocukları ne akrân oldu ne de ergin, orta yaş ve ergen akrânlığı yaşamadı. Bu ölümlerle kalınsaydı neyse, arkalarından bıraktıkları eş, çocuk, sevdiği sözlüleri de akrân-ı yetim kaldılar şimdilerde. Sert ve derin iz bırakan travmalarıyla, çileli karanlık bir hayatın adsız ve akrân-ı yetimleri kaldılar.

Günümüzde ise postmodern hız çağının zengin getirilerinin şaşasında, devasa büyüklükte ekonomik nedenlerle daha büyük yalnızlıklar yaşıyoruz. Onca sanal iletişimin getirdiği sanal ya da reel moda bilgiler, biz hız çağının insanlarını bir ekürü atı gibi anlık bilgilerin peşinde bir yarış içindeyiz. Özveriden yoksun sanal dünyaların bilişim yazımlı kompartımanlarında özleyiş değil yarışçı kaygılar içindeyiz. İstem dışı tercihlerimizle sade, duru, saygın sevgi dolu o gönüldâşlıklarımızı larç ediyoruz.

Şiştirilmiş egolarımızla insanlığımızdan hızla kaçıyoruz. Kaçtıklarımızın altında kalarak amorf/şekilsiz/niteliksiz oluyoruz. Nitelikten uzak niceliksel kimlikli ama kimliksiz insan

profillerini azaltacağımıza bilakis daha da çoğaltıyoruz. Açıkçası niceliğin ve konformizmin sekülerliğinde yepyeni sanal ve simülatif yönlendirmelerin sığınağında yaşıyoruz.

Postmodernizmin getirdiği varsıl gelişim ortamın, alabildiğine anlık değişimleri tüm toplumlara bir biçimde dayatarak yaşatıyor olmasını yadsıyamayız. Geleneksel geçmişimizde olmayan giderlerimiz bugün akla hayale sığmayacak çoklukta artış göstermesiyle hayat standartlarımız, kronik temayüllerimiz hızla artıyor. Gelir düzeyi yüksek aileler neyse de geliri düşük ailelerin çok ağır maddi koşullar altında kalarak dünya ölçeğindeki tüketici hıza dar gelirleriyle yetişmeye çalışması psikolojik zihin yorulmalarına ve psikiyatr hastalıklara yakalanmalarına neden olabiliyor.

Her insan adeta üst düzey uzanımlı çekici ama huzursuzluk ortamlarında -aynılaşmak istemiyle- büyük ödünler vererek bulunabiliyor. Postmodern hayat standartlarına ödünler vererek ulaşmak için iki işte çalışan insanlar özellikle devasa kentlerde daha bir çoğalıyor. İşte böylesine olağanüstü gelişme karşılığında genç insanımız çok büyük savrulmalar yaşıyor. Kendine dair ne okuma ne düşünme ne de sorgulama ortamına ulaşamadığı için de bir nevi zombileşme sürecine dâhil olarak kendi özgün iradesiyle hayatına bir şekil veremiyor; hayat onun hayatı olamıyor!

Elli yılı aşmış akrân olarak geçiren arkadaşlıklar bilirim. Özellikle yatılı okumuş olanlar her yıl bir mekânda ya da bir mahalde buluşarak bir araya gelirler. Benim de yaşam diliminde akrân arkadaşlarım her yıl nisan ayı sonunda Karşıyaka-İzmir’de bir araya gelir, buluşurlar. Bu buluşmalar İzmir’de çok yaşanır. Şimdilerde her yıl bir arkadaşımızın bu dünyadan göç ettiğini duyunca gözlerim dolar, ağlarım.

İşsizlik, özellikle sanayisi olmayan bölgelerimizde trajik bir hâl almış bulunmaktadır. Asrın vebalarından biri üç diplomalı işsizliğin kaygı verici boyutları ülkemizin genç kuşaklarını derinden sarsıyor ve umutsuz bırakıyor. Üretmeyen bir toplum olduk.

Ana nedenlerimizin en başında geleni, bir asra yakındır aynılaşmış ve tekrarı süreklilik taşıdığı gibi yanlış mükerrer kalmış dalaşma ağından çıkmayan siyaset kurumumuzdur. Yıllanmış, aynılaşmış, çalışmayan kadroların ne kadar nekes bir kısır döngü burgacında olduğunu görmeliyiz.

Düşünce ayrışmalarının polarize ediliyor olması, kişi veya kişilerin becerileriyle veya beceriksizlikleriyle ilgili olmalı. Ki demokrasiyi benimsemiş bir ülkede sert kutuplaşmalar olmamalı. Bunun yerine daha akılcı, daha tutarlı, medeni çerçevede, toplumu germeden, ayrımcı üslup, tavır, davranış ve tutumlardan kaçınıp toplumunu düşünen gönülden, fedakâr buluşmalarımız gerçekleşmelidir.

Nesillerin içinde akrânlığın atomize olmasının temelinde, normalleşmeyi beceremeyişimiz yatmaktadır. Sabah akşam ayrımcı politik yarışlarımızdan vaz geçmeliyiz. “Üslubu beyan aynıyla insandır” Siyaset kurumlarımızın başında olanlar, sert üsluptan vazgeçmelidir. Toplum, artık sert üsluptan usandı. Eğitici, öğretici, geliştirici, teşvik edici moral üslubuna çok ihtiyacımız var.

Yüce Allah Hz. Musa ya Firavuna tebliğe giderken şunu buyurdu: “Ona yumuşak söz söyleyin! Belki o, aklını başına alır veya korkar!” (Tâ-Hâ 44), “Kullarıma, sözün en güzel olanını söyle. Çünkü şeytan aralarını açıp bozmaktadır. Şüphesiz şeytan insanın açıkça bir düşmanıdır.” (İsrâ 53), “Onlar, sözün en güzeline iletilmişlerdir ve övülen doğru yola iletilmişlerdir” (Ârâf 137), “Kendisine bereketler kıldığı-mız yerin doğusuna da batısına da o hor kılınıp-zayıf bırakılanları mirasçılar kıldık. Rabbinin İsrailoğulları’na olan o güzel sözü(vaadi), sabretmeleri dolayısıyla tamamlandı. (yerine geldi) Firavun ve kavminin yapmakta oldukları ve yükselttikleri (köşklerini, saraylarını) da yerle bir ettik.” (Hacc 24)

Genç insan nüfusumuzun yoğun olduğu bir ülkemiz var. Gençliğin hayata tutunacak bir işi olmalı ki hayatları da doğal süreçlerde yaşansın. Yaşıtlar arası, bir yetiştirme koordinasyonu sağlanmalıdır. Gelişmeye yönelik embedet olabilecek yararlı ve çözüm bulucu adımlar

atılmalı ve velut hedeflere ulaşılmalıdır.

Özellikle, ahlakı her alanda temel kıstas alarak, akrânlarıyla/kuşaklarıyla adımlarımızı atmalı, stratejik hedeflerde genç kuşakları buluşturmalıyız ve gelecek nesillere örnek olabilecek görünürlükte somut sonuçlar elde etmeliyiz.

Hatıralar, ahlaka, edebe, adaba ve çalışma başarı serüvenlerine dönüşüp gelecek nesillere örnek olmalı ve milletin kahir çoğunluğunu sevgi, barış ve çalışma dinamizmiyle konuşturulan ülke hâline gelmeliyiz. İnsanımızın, çabasından başka bir şeyi yoktur. Çalışacağız, üreteceğiz, böylelikle istihdamı artırarak çalışkan bir akrân/kuşak zincirlerini oluşturacağız ve salih hedeflerimizi barış içinde tek tek gerçekleştireceğiz.

Gelecek nesiller/akrân kuşaklarının olacaktır, unutmayalım!...

HAN(G)İ 'DİNÎ YAYINLAR FUARI'!

Otuz yedi senedir yapılmakta olan fuar, bu sene organizatör yarı resmi devlet teşekkülü olmasına rağmen belediyeden yer bile alamamıştı. Tamam da şimdi o adamın yerinde yeller esiyordu; lakin Diyanet Vakfı bunu bile fark edememiş olmalı ki, kılını bile kıpırdatmıyor, sanki kitabı Ramazansız, yayıncıları fuarsız, Sultanahmet'i kitapsız, kâripleri de heyecan ile bekledikleri ramazan, kitap fuarı ve özelde Sultanahmet'siz, genelde ise camisiz bırakıyordu.

Mehmet Tefik EKİZ

'Dinî Yayınlar Fuarı': Bir İlk...

Bundan tam otuz sekiz sene evvel, mevsimin tabiatı icabı sımsıcak, siyasi mevsimin tam on iki ay buz kestiği günlerdi. Hararet kırklarda; kimi zaman da nerede ise ellilere yaklaşmışken, içten içe de ramazan-ı şerif ile birlikte gelen bir faaliyet ile içimizde bir ferahlık, gönlümüzde buruk da olsa bir sevinç: Dinî Yayınlar Fuarı. Her ne kadar bizim için, biz Müslümanlar için, haytada dinî olmayan bir alan, dinî olmayan bir saniye bile yok idi ise de, o günlerde dinin kelime olarak bile olsa, gün yüzüne bu vesile ile çıkmış olması pek güzel idi.

Zira seksen ihtilalinin buzul soğuğu, memleketin üzerinde toplu iğne ucu kadar bile bir deliğe tahammülü olmayacak şekilde bütün şiddeti ile hâkim idi 'netekim'. Kemalizm'in beş atlısı, halka karşı ölümüne bağlandıkları, dünyanın bütün 'en'lerini üzerinde toplayan liderlerine olan sadakatlerini ve imanlarını göstermek üzere, o günlerde ismi anarşi olan, bugünlerde ise terör tesmiye olunan, zehirli meyvenin 'olgunlaşmasını' beklemişler, 1980 senesinin 12 Eylül sabahı, tankları, topları, tayyareleri ve silahlarını kuşanmış kuvvetleri ile hiçbir hanesi muaf tutulmamak üzere bütün halkın kapılarına,

sütçü yerine dayanmışlardı ve bu işi müminlerin haftalık bayramı olan mübarek Cuma gününe denk getirmişlerdi sanki bile isteye.

Öyle ya mademki 'halkı' -af-federsiniz millet dememiz lazım; zira o günlerde halk kelimesi, ne kadar sol fraksiyon var ise hepsinin, bilhassa da komünizmin mülkiyetinde idi ve bu ideoloji mensubu olanlar tarafından hususen kullanılır veya bu ve benzer kelimeleri kullananlara o gözle bakılır, nazar-ı devlette de suç unsuru sayılırdı- kurtarmak üzere, 'idareye iç hizmet kanunun otuz beşinci maddesinin kendilerine tevdi ettiği vazife icabı el koymuşlardı'; o halde iyi kötü halk da Müslümandı; generalikten bu 'ihtilal' sayesinde paşalığa terfi edenin de zaten hoca çocuğu idi; böyle mübarek bir günde işe koyulmuşlardı ve halkı -alışmış kudurmuştan beter be Kenan Paşa; millet demeliyim de dilim, seni toprağın altında da olsan rahatsız etmeye devam ediyor; zira biz Müslümanlar, millet deyince aklımıza hep İslam milleti geliyor; kalbimizden böyle bir mana geçirerek bunu kullanınca, sen orada bile bizi istediğin gibi hizaya sokamamış olmaktan mütevellit çok huzursuz olabilirsin; sana ve arkadaşlarına, tabi olduğun fikriyat ve o fikriyatın sahibine göre biz, bu niyetle, bu kafa ile akıllanamayız; gitti bütün emekleriniz boşa. Eyvah ki ne eyvah! Yine de sizin için iyi bir haberim var: Artık abdestli, sakallı, türbanlı hatta sıkı dur; hem de çok sıkı, çarşaf-lı Kemalistler bile var ve az-buz değil! Şimdi rahatladın değil mi? Açtığın çığırdan üstelik senin

düşman olarak gördüklerin, insan yerine koymadıkların şimdi senin safında; senin yolunda senin yolunda olduğunun yolunda... Artık onlardan korkmana, hacet kalmadı. Eski düşmanlarınız dostunuz oldu. Dünyada bu 'saadeti' görememiş olsanız da müsterih olun; ahirette ne kadar olur bilemem ama mutlaka bir zaman beraber olacağınız aşıkâr-kurtarmaya gelmişlerdi. Cuma en iyi gündü; tatil de olmuştu bu gün; İsmet Paşa'nın âdetine muvafık olarak, aile efradı ile birlikte herkes ne güzel Cuma namazını evlerinde kırlarlar, bir güzel istirahat ederlerdi üç gün: Yarın Cumartesi, ertesi gün de Pazar; ne güzel üç gün iş yok; güç yok; gel keyfim gel! Ayrıca Cumayı tercih etmeleri halk -iflah olma- yacak bu dilim- nezdinde itibar demek idi. Hayırlı işler hayırlı günde yapılır.

'Halaskâranı zabitan' olarak da, zat-ı şahaneniz ve beş şürekânız ile emir-komuta zinciri içindeki bütün silahlı kuvvetleriniz, bu mübarek günde, 'pek mübarek' -dinî bir sıfat ile ifade ediyorum ama belki hoşlanırsınız bile, bu ifade sizin lehinize- bir iş yaptınız; bu halk sizin yaptığınızı asla unutmayacak. (Unutacak olsalar da biz asla unutturmamaya, her daim hatırlatmaya devam edeceğiz. Bir fuar yazısının içine girdiniz bile...)

İşte böyle bir vasat da; Sultanahmet Camii iç avlusunda, varakların altında, Dinî Yayınlar Fuarı adı ile bismillah diyerek kapılarımızı açtık.

Ramazan, Cami ve Kitap: Ne güzel bir beraberlik, ne güzel bir uyum ve ne güzel bir sacayağı... Ancak bu kadar güzel bir üçlü

olabilir; ancak bu kadar güzel bir mekânda olabilir ve ancak bu kadar güzel bir mevsimde -ramazan- olabilir. Yüzü camiye dönük, kollarını camiye doğru açmış, camiye koşan aç, biilaç bir kul gibi, yüzümüzü ağartacak biçimde; camiye yönelmiş olmanın sevinci içinde; camiye hayatın içinde bulundurmanın, hayatın merkezinde caminin olması gerektiğini hatırlamanın ve hatırlatmanın, fuar vesilesi ile bir tarafından da olsa bunu yaşamanın, geç olsa da, hiç olmasından evlâ olmasının heyecanı, sevinci,

*Ramazan, Cami ve Kitap:
Ne güzel bir beraberlik,
ne güzel bir uyum ve
ne güzel bir sacayağı...
Ancak bu kadar güzel bir
üçlü olabilir; ancak bu
kadar güzel bir mekânda
olabilir ve ancak bu
kadar güzel bir mevsim-
de -ramazan- olabilir.*

mutluluğu içinde.

Vesile olanlardan Cenabı Hakk razı olsun ve çığır hadis-i şerifi ile Rasûlullah'ın müjdelediği müminler saflarına dâhil etsin ve de iki Cihan'da aziz etsin!

**'Din'siz Dinî Yayınlar Fuarı:
Kitap ve Kültür Fuarı':
Bu da Bir İlk!**

Kitabın fuarı olur da, kültürün fuarı nasıl olurdu acaba? Fuar alanına giren, gezen insan evladı kitap veya kitaplar olarak

fuardan çıkabilirdi de aynı veya diğer insanlar veya onlardan herhangi biri veya birileri biraz da kültür alayım derse, bunu nereden ve nasıl ve de ne kadar alabilirdi; alabilir mi idi? Kültür denilen şey hava gibi, ruh gibi müşahhas değil soyut bir nesnesi idi; ele avuca sığmaz, ölçüye tartıya gelmezdi... Peki ele avuca sığmayan, ölçüye tartıya gelmeyen, vitrinde tezgâhta görünmeyen, gösterilemeyen bu varlığın, koskoca fuar tabelasında yer almasına sebep ne idi; bu garabete kimse neden dikkat çekmiyordu; çeken istisna eşhasa neden kulak verilmiyordu?

Al gözüm seyreyle bu tiyatro acâibül garâibi. Hem de on yıllar boyu...

Ankara da Kocatepe, İstanbul'da Sultanahmet Câmii'nde devam eden Dinî Yayınlar Fuarı, her sene merakla, iştiaqla beklenen bir fuar olarak Ramazan ile kardeş, camisi fuara kundak, bir hayırlı faaliyet, hat-ta bir örf ve âdet olarak seneler boyu sürdü gitti. Ta ki 28 Şubat meşum, ultramodern, 'post modern' dördüncü halaskâranı zabitan -kurtarıcı askerler- darbesine kadar. Daha taraf-ı seyfiye-den herhangi bir emir ve talimat gelmeden, korkusu gürül gürül çıka geldi: Fuar'ın yapılabilmesi mümkün mü idi? Fuarı yapan devlet dairesi, müthiş bir sükûta gark olmuş vaziyette, sinmiş, asker korkusu korkusundan âdeta ortadan kaybolmuş, kayıplara karışmış, yer ile yeksan olmuş idi. Günler günleri, haftalar haftaları kovalamış, Ramazan'a ramak kalmış idi. Hâlâ cihet-i Diyanet' den, değil bir ses veya sadâ, fısıltı bile yok idi. Tam artık

ümitlerin tükendiği bir anda, zamanın Eminönü Belediye Reisinin harekete geçerek, belediye marifeti ile bu işe el attığı haberi, yıldırım hızı ile yayıldı. Hararetle beklenen fuar için, tam her şey bitti zannedildiği bir anda gelen bu güzel haber, mükedder yüzleri mesut çehrelere çevirmeye yetti.

Ortalıkta görünmeyen Diyanet Vakfı, Vakıflar nezdinde teşebbüste bulunarak fuarı tekrar ele geçirdi haberi ortalığı kapladı. Sonra ne oldu bilin bakalım: Din Fuarı'ndan kovuldu. On üç senedir Dinî Yayınlar Fuarı olarak icra-i faaliyet eden fuarın isminden, bir daha asla ve kat'a geri gelmemek üzere, adı sanı belli olmayan bir yere, belki de atmosferin dışına, dönüşü hiçbir surette mümkün olmasın diye nefyedilmiş

idi. Fuarın yeni ismi, 'Kitap ve Kültür Fuarı' olmuş idi. Rejimin 'din işlerinin sadece şahsi ibadet ve ahlak kısmına taalluk eden bölümüne ait muameleleri tedvir etmek üzere' vazife verdiği bir müessesenin aynı isimli vakfı, dinî ifadesini fuarın isminden kaldırarak neyi hedeflediğini nasıl tahmin etmeliyiz acaba? Darbecilere şirin görünmek mi; rejimin elli yıl önceden beri yetiştirmek istediği 'aydın(lanmış) din adamı' vasıflarına sahip olduklarını ifade etmek ve göstermek maksadı ile mi; İslâm'ı düşman

olarak gören -irticanın bizim memleket de manası hep İslâm ve düşman oldu- ve bunu alenî olarak söylemekten utanmayan ve çekinmeyen erbabı seyfiye ve kalemiyeye, gönderdikleri bir mesaj olarak mı; bütün bunlardan daha vahim olarak içlerinde barındırdıkları bütün bu saydıklarımız ve sayamadıklarımızı, tam zamanıdır diyerek, 'kemal-i hürmetle bütün hücrelerimizle emre amadeyiz' diyerek her devrin, ama hassaten 'bin yıl süreceği' söylenen 28 Şubatın asker, adliye, patron, işçileri patronlarla birlikte sömürerek beraberce

onlarca senedir meyhane olarak kullanılan cami-i şerif olmak üzere, birçok ata yadigarı vakıf eserin ihyasına ve aslına çevirmek manasında işgalinden istiklaline sebep olmuş tahir bir âdemdi merhum Lütfi Kıbıroğlu) teşebbüsü sayesinde uçurumdan aşağı düşmekten kurtulmuş, ama sebebi mevcudiyetine ait en mühim, hatta tek mühim vasfını, adında hem vakıf, hem de dinî tedâi ettiren bir ismi barındıran teşkilatın eli ve marifeti ile kaybetmekten kurtulamamış idi. Din...

'Kitap ve Kültür Fuarı' Bile Yok!

Gelelim bu güne.

'Zevkine börtlen'ler ile müfrit sol, laik, liberal, Kemalist, Kürtleri istismar ederek en ahlaksız ve en faşist, üstelik başlarındaki-

semiren ultra-lüks villa ve arabalar sahibi sendika ağaları ve müstemlekeçilerin, sömürgecilerin Müslümanların memleketlerine yerleştirdikleri veya içimizden devşirerek kalemlerini ok ve kılıç olarak Müslümanlara karşı kullanan, en büyük ve kuvvetli 'dokunulmazlık zırhı ile teçhiz edilmiş 'basın' veya daha batılı bir ifade ile 'medya' baronlarına yaklaşma, yakınlaşma sinyali mi?

Hâsılı kelâm fuar, Eminönü Belediyesi'nin o zamanki belediye reisinin (başta Sirkeci Tren Garı'nın üst-yan tarafındaki,

lerin Kürt değil Türk olduğu, bil umum gâvur garplılar tarafından bilâ kayd ü şart desteklenen, ip-leri de bu gâvur devletlerin babası, bütün dünyanın baş belası, merhum İmam Humeyni'nin ifadesi ile 'dünyanın en büyük şeytani' Amerika'nın elinde olan, siyaseti de silah olarak kullanan batıcı, süper beyaz Kürt hareketi ve de nerede ise dininden vazgeçecek, lakin siyasi görüşünden vazgeçmeyecek, merhum liderinin de kemiklerini sızlatacak derecede bahsi geçenlerle temelden beraber olan, isminden

başka mesut bir tarafı olmayan kalabalık, Amerika'da büyük şeytanın kucağında kundaklanmış olarak bulunanlarca peydahlanan, sadece gâvur taifesine iyi olan başıbozuklar taifesince desteklenerek, köklerinden gelen bir geleneği hatırlayarak veya sakladıkları yerden en şedit bir şekilde kullanmak üzere çıkarıldıkları sandık hile, desise, evrak sahtekârlığı, hak hukuk gaspı ve sandık başına getirdikleri adamları ve müşahitleri marifeti ile seçimi kazandırdıkları, -parantez içi ünlem- bir yeni yetme, bir eski sağcı, bir yeni solcuya belediye el birliği ile kazandırdıklarında o yetkisiz ibb başkanı, kapısını fuar yeri tahsisi için çalan Vakıf Fuarcılık yetkililerinin talebini reddederek kapısından âdeta kovan adamın elinden, sayılan seçim yolsuzlukları sebebi ile seçim iptal edilerek 'mazbatası' seçim kurulu tarafından alınınca, bir yeni vaziyet ortaya çıkmış oldu: Diyanet Vakfı'na rest çeken adam gitmiş, yerine yenilenecek intihab sonrası seçilecek şehremini mazbatasını alıncaya ve koltuğuna oturuncaya kadar vali bey, belediye reisi olarak da vazife yapmak üzere tayin edilmiş idi.

Acaba bu vasatta fuar yapılabilir mi idi? Oyunağı -mazbatası- elinden alınan adama, nerede ise söylenmedik söz, yazılmadık haber ve yazı kalmamış idi de peki bundan sonra bu iş yapılamaz mı idi? Hiç bir siyasinin, hiçbir dernek, cemaat ve cemiyyetin, nedendir bilinmez hatırlına böyle bir şey gelmiyordu. Lakin Diyanet cenahından da tıs bile yoktu. Acaba bu işin sadece hasılatını toplamak da mı zor

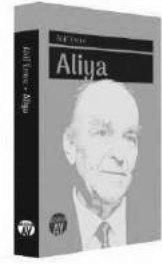
geliyordu muhteremlere? Neden dağlarına gün doğduğunu fark etmiyor, edemiyorlardı? Acaba kulaklarının üzerine mi yattılar desek, iki kulak üzerine aynı anda yatılamaz ki; biri mutlaka açkida kalır ve duyar; ama duymadılar. Evet, otuz yedi senedir yapılmakta olan fuar, bu sene organizatör yarı resmî devlet teşekkülü olmasına rağmen belediyeden yer bile alamamıştı. Tamam da şimdi o adamın yerinde yellere esiyordu; lakin Diyanet Vakfı bunu bile fark edememiş olmalı ki, kılını bile kıpırdatmıyor, sanki kitabı Ramazansız, yayıncıları fuarsız, Sultanahmet'i kitapsız, kâripleri de heyecan ile bekledikleri ramazan, kitap fuarı ve özelde Sultanahmet'siz, genelde ise camisiz bırakıyordu.

Tam da umutların gurub ettiği, hattâ zifri bir karanlığın hükümferma olduğu bir zamanda, Murad-ı ilahi fuar işine ayar vererek ve ona bir de eş olarak dinin salahını dert babası veya hızır olarak vazifelendirerek, uzaklardaki ha sen i de elçi olarak memur edip, makamından daha, daha, hatta mevkiinin yüksekliği ile mukayese edilemeyecek derecede bir müslim ve bir mümin dikkat, rikkat ve hassasiyetine sahip olan, bilumum bilâd-ı İslâm ile cihanda

mustaz'af bırakılmış bilcümle ademoğullarının umuduna, vaziyeti ifade-i meram edince, sadası Diyanet'in başı tarafından duyuluyor fuar meselesi de böylece hall ü fasl oluyor idi. Böylece, Diyanet Vakfı'nın dertli hadimleri tarafından o günün şartlarında bin bir zahmetle başlatılan 'Dini Yayınlar Fuarı' yine Diyanet Vakfı eli ile içinden din dışarı atılarak bugüne kadar 'din'siz olarak gelen hâli ile bile kapısına kilit vurulmaktan son dakikalarda, hatta uzatma dakikalarında, münasebetsiz münasebetsizler tarafından 'her şeye burnunu sokuyor' diye itham edilen zat-ı muhterem ve muhteşem tarafından kurtarılmış oluyordu. Allah, ömrüne sıhhat, afiyet ve bereket, bileğine kuvvet, sesine, sadasına uzun meziller, iman, izan ve ferasetine genişlik ve ulviyet, dostlarının ve sevdiklerinin sayısı yıldızlar kadar olsun; sevmeyenlerinin gönüllerine Allah sevgisi dolsun; düşmanları ve müminlerin de düşmanları kahr u perişan olsun! Selâm hidayete tabi olanların üzerine olsun!

Aliya Âkif Emre

Aliya, merhum Âkif Emre'nin, Aliya İzzetbegović hakkında kaleme aldığı gazete ve dergi yazılarını, röportajlarını, panel ve televizyon konuşmalarını bir araya getiriyor. Bu hâliyle bir bütünlüğüne ulaşan Aliya kitabı aynı zamanda yıllara yayılan bir birikimin ürünü. Bu eserde bazı okurlarımızın aşına oldukları Âkif Emre'nin gazete dergi yazıları dışında ilk defa yayımlanan röportajları ve konuşmaları da yer almakta. Özellikle Şubat 2001'de Aliya ile yapılan meşhur röportajın yanı sıra aynı tarihte Aliya ile birlikte Genç Müslümanlar davasında mahkûm edilen Eşref Çampara, Cemalüddin Latiç, Hasan Çeriç röportajları önemli. Ayrıca Bosna Savaşında Genelkurmay Başkanı olan Rasim Delić ve Aliya'nın yakın koruması Osman Mehmedagiç ile yapılmış ve hiç yayımlanmamış Âkif Emre arşivinde yer alan bu röportajlar ilk defa okuyucularla buluşuyor. Bir bütün hâlinde Şubat 2001 röportajlarının önemli bir özelliği de bir davaya, bir ideale sahip olmanın ne demek olduğunu bizzat onu yaşayanların ortaya koymaları, bir hareketin oluş ve yaşayış şartları hakkında teorik değil bizzat hayatın içinden şahitlikler sunuyor olmaları.

Büyüyenay Yayınları,
İstanbul, 2019.

Kalbin Sesi

Mustafa Kutlu
Dergâh Yayınları,
İstanbul, 2016.

Gün gelir hakikate giden yola barikatlar kurulur. Bu defa sorulan soru şudur: 'Ne yapmalı?' Önce niyet edeceğiz, ardından kalbin sesine uyarak sonsuzluğa yöneleceğiz. Aramak vazifedir. 'Aramakla bulunmaz fakat bulanlar ancak arayanlardır' denilmiş. İnanmak ve sevmek şart... Arayışta esas olan samimiyettir. Kendini belli eden sanattan, nümayişçi ahlâktan ve kendine güvenen ibadetten uzak durmalı. Hakkâtin, hayrın ve güzelliğin ardına düşüp; gayret bizden, tevfiğ Allah'tan demeliyiz. Ey kalbi olanlar! Ümit ve korku arasında bulununlar! Takva sahipleri için zaman yok hükümdedir.

Kurşunların Rengini Yıldızlarla Değiştirdim

Emine Şeçerović Kaşlı

Kurşunların Rengini Yıldızlarla Değiştirdim, 1992-1995 yıllarında Bosna savaşından sonra Türkiye'ye sığınan bir çocuğun gözünden mülteci olmayı anlatmaktadır. Eser; savaşın biriktirdiği korkular, endişeler ve hayal kırıklıkları sonucunda bir çocuğun mültecilik nedir bilmeden kendisini mülteci olarak tanımlamasının öyküsüdür. "Uçak kurşunlardan daha mı hızlı uçar?" sorusuna cevap arayışdır. Bir mülteci çocuğun hayatı sorgulaması, yepyeni bir hayata alışma çabasıdır. Beser; bir çocuğun geldiğinde dilini bile bilmediği bir ülkeyi sevip benimsemesi, çocukken geldiği topraklara dönmek üzere bu ülkeden ayrılırken kendi vatanından ayrılıyormuş gibi hissetmesinin hikâyesidir.

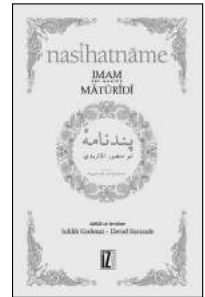

Pinar Yayınları,
İstanbul, 2019.

Nasihâtname

İmam Mâtürîdî

İmam Mâtürîdî'ye izafe edilen eserlerin tanınması ve gün yüzüne çıkarılması son derece önemlidir. Bunların arasında geçen Pendnâme ve devamında yer alan Münâcât, Farsça yazılmış risale türü eserlerdir. Metinlerin içeriği geniş ölçüde Mâtürîdî'nin görüşleriyle örtüşür. Nasihâtname adıyla yayınladığımız bu eser, on bölüm şeklinde tasnif edilmiş ve her birinde dini/ahlakî tavsiyelere yer verilmiştir. Farsçası ile mukabeleli olarak neşredilen eser, İmâm Mâtürîdî üzerine yapılan çalışmalara ve onun anlam dünyasını tanımayla katkı sağlamayı hedeflemektedir.

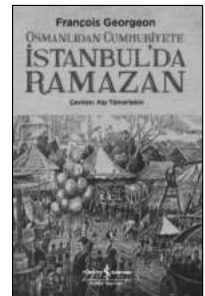

Türkçe: Siddık Korkmaz,
Davud Hacıade, İz
Yayıncılık, 2019.

Osmanlıdan Cumhuriyete İstanbul'da Ramazan

François Georgeon

Bir ibadetin de ötesinde oruç "imanın, İslam topraklarında gözlemleyebileceğimiz en önemli kolektif tezahürüdür." Ünlü Osmanlı tarihçisi François Georgeon bu kitabında 19. ve 20. yüzyıl İstanbul'undaki siyasal reformlar ve kentsel dönüşümler çerçevesinde Ramazan yaşantısındaki değişimi ele alıyor. İstanbul sanılan aksine 1900'lere kadar Müslümanların çoğunluğu oluşturmadığı çok dinli bir topluma ev sahipliği yaptı. Ramazan pratiklerinde o dönemden bu yana nasıl bir değişim gerçekleşti? Georgeon sosyalleşme biçimleri, toplumsal eğlence ve alışkanlıklar, gösteriler, gece hayatı, siyasal merasimler, gayrimüslimlerin ve kadınların ay boyunca kamusal alandaki konumları gibi çok çeşitli konular çerçevesinde Ramazan'ın İstanbul'daki evrimini anlatıyor. Jean-François Pérouse ise yazdığı kapanış yazısıyla Georgeon'un Cumhuriyet'in başlangıcına kadar getirdiği bu tarihi günümüz İstanbul'u ile bağlantılandırıyor.

çev.Alp Tümetekin,
İŞ Kültür Yayınları,
2018.